

nyitott
szemmel

Nyitott szemmel az ifjúság védelmében

A gyermekbántalmazás és
gyermekprostitúció ellen

Európai Regionális Szervezet

Tartalomjegyzék

<i>Ékes Ilona:</i> Nyitott szemmel... Gyermekprostitúció (ERGO)	7
<i>Dr. Janó Márk:</i> A prostitúcióval kapcsolatos jogi szabályozás	11
<i>Oláh-Paulon László:</i> A magyar rendőrség küzdelme az emberkereskedelemmel összefüggésbe hozható bűnügyek felderítésében és megelőzésében	33
<i>Dr. B. Aczél Anna – Dr. Hatvani Erzsébet:</i> Az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon prevenciós és reintegrációs lehetőségei, a gyermekprostitúció „intézeti” szemmel	47
<i>Csapó Emma:</i> Kesztyűgyár	65
<i>Kugler Gyöngyi:</i> Gyermekprostitúció megelőzése. Gyökerek – megelőzés – jelzőrendszer szerepe	79
<i>Dr. Fórizs Éva:</i> Gondolatébresztő a TÁMOP ERGO Bűnmegelőzési pályázathoz	89
<i>Németh Piroska:</i> A gyermekbántalmazás pszichológiai aspektusai	115

Készült a Magyar Kormány és az Európai Unió támogatásával.
Megjelent az ERGO Európai Regionális Szervezet gondozásában.
Felelős kiadó: Ékes Ilona, az ERGO Európai Regionális Szervezet elnöke
Felelős szerkesztő: Ékes Ilona

Illusztrációk:..... (fotós, grafikus neve)

Tördelés, szerkesztés, nyomdai kivitelezés
Látványügynökség (Mészáros Róbert, Boa Krisztina)

Példányszám: 200 db
ISBN 978-963-12-0584-8

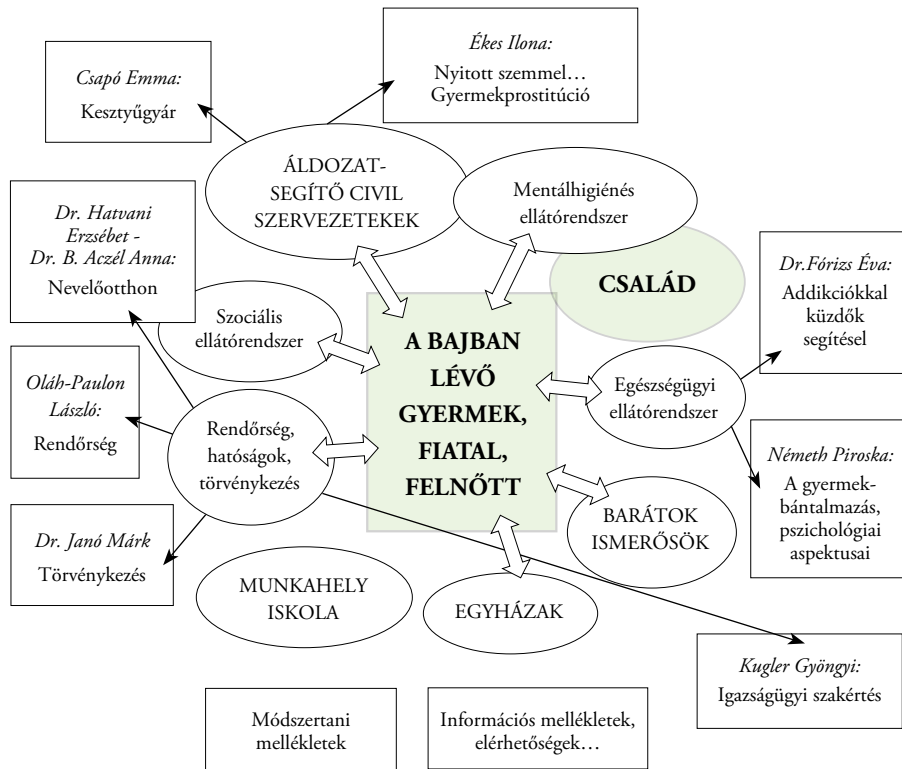
Budapest, 2014

Minden jog fenntartva. Tilos e kiadvány bármely részét sokszorosítani, információrendszerben tárolni vagy sugározni bármely formában vagy bármely módon a kiadóval történt előzetes írásos megállapodás nélkül.

Melléletek

Elrabolt gyerekkor – A pornó fogságában	135
Ko-dependencia/társfüggés és a jó kapcsolat gyakorlatai	145
Bűnmegelőzés – Tematika	147
„Értékes vagyok – egyszeri, megismételhetetlen” tábor	153
Jogi totó: kérdések és válaszok	157
Ko-dependencia/társfüggés és a jó kapcsolat gyakorlatai	169
Tanulási szimbólumok instrukciója	171
Bűnmegelőzési foglalkozások: a playback színház programja, gyakorlatai	173
Segítő szervezetek, anya-otthonok	181

Áldozatsegítés rendszerszemléletben

Ékes Ilona:

Nyitott szemmel... Gyermekprostitúció (ERGO)

„Értékes vagy” címmel szerveztünk tábort fiataloknak, az Új Széchenyi terv révén megvalósuló „Nyitott szemmel az ifjúság védelmében” programunk keretében. Projektünk fő célja a gyermekprostitúció visszaszorítása. Témánk különlegesnek számít a bűnmegelőzés és áldozattá válás terén azért is, mert a jelenlegi jogszabályok a fiatalkorú prostituáltakat egyszerre sértettként (áldozat), és elkövetőként (bűnös) tartják számon. A bűn fogalma ebben az esetben kétarcúvá válik – ez a dualitás egyébként a gyermekek felfogására is igen jellemző, hiszen sokszor még nem tudják elkülöníteni a jót és a rosszat –, ezzel egy igen kényes társadalmi problémára akarjuk felhívni a figyelmet. Csukott szemek nehezítik a gyermekprostitúció büntethetőségét.

Leggyakrabban a 13-14 éves lányok válnak szexuális bántalmazás áldozatává, a fiúk esetében pedig a hetedik életév a legkritikusabb. Az Európai Parlament jelentése szerint Európában mintegy 25 milliárd eurós (7400 milliárd forint) bevételt jelent a bűnözőknek az emberkereskedelem, ennek pedig egy része a gyermekprostitúcióhoz köthető. A felvilágosítás annál is inkább fontos, mert a szexuális inzultust elszenvető gyermekek eseteinek csupán öt százaléka jut el az igazságszolgáltatás valamilyen szintjére. Évente 300-400 gyermek szexuális bántalmazásáról szóló esetről van szó. A gyerekek, illetve környezetük sokszor félelemből, vagy a családi kötődés okán nem tesz bejelentést a történekről.

Az ENSZ nemzetközi gyermekjogi egyezmény szerint minden 18 év alatti fiatal gyermeknek számít. Tekintettel arra, hogy a gyermekjogokkal politikai – közösség és családdromboló – célzattal sokan és tudatosan visszaélnak, különösen fontos, hogy egy új tematizációs keretbe helyezzük a gyermekjogokkal kapcsolatos gondolkodást és közbeszédet.

Kiemelt feladat küzdeni a kislányok szexualizációja és a gyermekprostitúció ellen, hiszen 18 éves kor alatt különösen elfogadhatatlan és megengedhetetlen a prostitúció.

A prostitúcióra kényszerítésnek, a szexuális visszaéléseknek hosszú távú, negatív hatásai vannak a gyermekek fizikai, lelki és érzelmi fejlődésére. Minden felnőttnek kötelessége, hogy megvédje ezektől a gyermekeket, hogy ne nehezítsék csukott szemek a segítségnyújtást.

A gyermekprostitúció tipikusan az a bűncselekmény, amelyet az internet használatával követnek el a bűnözők. Ezért visszaszorítása kiterjedt nemzetközi összefogást igényel. Az esetek felderítésére jelentős erőket mozgat az Interpol és az Europol, hiszen például a szerverek többnyire más országban találhatóak, mint az emberkereskedők, illetve kuncaftjaik. Magyarországon évente 50-70 kiskorú prostituáltat találnak a rendőrök.

A gyermekpornó világpiaca virágzik leginkább. A 2011-es rendőrségi bünyügyi adatok azt mutatják, hogy a gyermekpornográfia birtoklása és előállítása egy év alatt 23%-kal, 3896 felderített esetre emelkedett. A felderítetlenek száma ennek sokszorososa lehet. Az UNICEF 2008-as konferenciája szerint az Innocence nevű szervezet egyedül Németországban 50 000-re becsüli a rendszeres fogyasztók számát. Abból indul ki, hogy világszerte 2 millió gyermeket kínálnak a világhálón, vagy ábrázolnak szexuális erőszak tárgyaként.

Az ECPAT (End Child Prostitution, Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes) vagyis a Gyermekprostitúció, a Gyermekpornográfia és a Szexuális Célú Gyermekkereskedelem Felszámolásáért Szervezet éves jelentése szerint csak az EU területén belül több mint 100 000 gyermeket érint a gyermekkereskedelem, amely az internetes keresletet szolgálja ki.

Néhány évtizede, a pornográfia legalizálásakor a műfaj a nyomtatott sajtóra, videókra és filmekre korlátozódott, és szinte kizárólag felnőtt férfiak igénye volt. Ma az aktív és passzív

részvételt új kommunikációs eszközök sokasága teszi lehetővé: pornófilmek feltöltése és megosztása, cset-, webkamera- és telefonszex. Sajnos sokszor a gyermekek maguk készítik fotókat saját magukról különböző pózokban, öltözetekben és töltik fel weboldalakra, nem is tudják, milyen veszélybe sodorhatják magukat ezzel.

Változást azonban csak együttműködéssel és a közgondolkodás megváltozásával lehet elérnünk. A felnövekvő nemzedék tagjainak el kell juttatnunk az üzenetet: Értékes ember vagy, őrizd meg emberi méltóságod! A felnőtteknek ezt az emberi méltóságot tiszteletben kell tartaniuk.

Gyermekjogok, ahogy még nem hallottuk és nem is beszélünk róla

Minden gyermeknek joga van az elhanyagolással, erőszakkal és megalázó bánásmóddal szembeni védelemre.

Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy családban nőjön fel és ne válasszák el szüleitől. Ha a gyermek érdeke mégis ezt kívánná, joga van kapcsolatot tartani mindkét szülővel.

Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy háborúban, katasztrófák esetén elsőként kaphasson segítséget.

Minden gyermeknek joga van a különleges gondoskodásra, amennyiben fogyatékos.

Minden gyermeknek joga van az egészséges szellemi, testi és lelki fejlődésre.

Minden gyermeknek joga van az egyenlő és megkülönböztetéstől mentes bánásmódra.

Minden gyermeknek joga van a képzésre és személyisége teljes kibontakoztatására.

Minden gyermeknek joga van a gazdasági és szexuális kizsákmányolással, illegális örökbefogadással és gyermekkereskedelemmel szembeni védelemhez.

Minden gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításra, és arra, hogy véleményét meghallgassák.

Minden gyermeknek joga van elegendő szabadidőre, játékra és pihenésre.

Dr. Janó Márk:

A prostitúcióval kapcsolatos jogi szabályozás

A prostitúció jelentése, története

1999 óta a prostituált fogalmát jogszabály rögzíti. A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól, és az ehhez kapcsolódó törvény módosításáról szóló 1999. évi LXXV. törvény a prostituáltat a következők szerint definiálja: prostituált az a személy, aki anyagi ellenszolgáltatásért szexuális szolgáltatást nyújt, függetlenül az ellenszolgáltatás nyújtásának időpontjától, illetve attól, hogy az ellenszolgáltatás a szexuális szolgáltatás igénybe vevőjétől, vagy – a szolgáltatásra tekintettel – más személytől származik. A szexuális szolgáltatásról ugyanezen jogszabály a következőket írja: a prostituált olyan, a szolgáltatást igénybe vevővel való testi érintkezést is igénylő tevékenysége, amely a szolgáltatást igénybe vevő szexuális vágyának felkeltésére, illetve kielégítésére irányul.

Maga a szó egyébként a „prostituere” latin kifejezésből ered, melynek jelentése ácsorgó, és még Szolón arkhón idejéből származik, akinek idején i.e. 594-ben megalakultak az első bordélyházak Athénban.¹ Természetesen a jelenség első jelei az ókorban megmutatkoztak, mely elsősorban „vallásos” prostitúcióban nyilvánult meg. Babilonban, Szíriában, Föníciában papnők voltak, akik ellenszolgáltatásért bárkinek felajánlották magukat. A kereszténység elterjedése csak a XII. századig tudta visszaszorítani a bordélyházak kialakulását, a

¹ Labbancz Brigitta A prostitúciót szabályozó nemzetközi egyezmények, 2002.

XV. században már különböző rétegekre tagolódik az örömlányok társadalma. A bordélyházakban és a fürdőkben foglalkoztatott lányok alkották a prostituáltak elitjét. Ezeket a szórakozóhelyeket kerítőnők üzemeltették, akik két-három lányt alkalmaztak egyszerre. A következő réteget a szállodai prostituáltak, és végül az utcai örömlányok alkották.

A XV. században kirobbanó, és a XVIII. századra már népbetegséggé váló szifiliszjárvány következtében a prostitúció ismét üldözendő és tiltott foglalkozás lett.² Mária Terézia volt az első, aki felismerte a helyzet tarthatatlanságát, és begyűjtötte az ezen ősi mesterséget folytatókat Magyarország déli részére, majd a mai Szlovénia területére szállította őket, hogy ott elkülönítve kevésbé jelentenek veszélyt a lakosságra a betegségek terjesztése és a közerkölcs, valamint az utcakép rontása kapcsán. II. József ismét szabályozni kényszerült a prostitúciót, majd 1840-től a központi hatalom bevezette a nyilvántartott prostituáltak orvosi ellenőrzését.

A XIX. században a városi polgár szokásaihoz szervesen hozzátartozott a bordélyok szolgáltatásainak igénybevétele. A „gondos” apa 18. életévét betöltött fiúgyermekét bordélyházban vezette be a nemi élet rejtelmeibe. A fellendülő prostitúció és a bordélyházak számának növekedése arra készítette a később egyesülő főváros vezetőit, hogy szabályozzák az intézményes működést. Ennek keretében szinte egész Európában elfogadott reglementációt érvényesítettek. Ez egyfajta regisztrálást jelentett: elrendelték a kéj nők közrendészeti nyilvántartását és a rendszeres orvosi ellenőrzést. A Szentkirályi főpolgármester és Gerlóczy főjegyző által 1867-ben kiadott rendelet megszabta, hogy ki, mikor és hány éves korban nyithat bordélyt. Előírta, hogy a felvétel alkalmával a bordély tulajdonosa köteles megvizsgálni a működési igazolvánnyal (bárca) rendelkező, 17 évnél fiatalabb jelentkezőt. A 837/1884. szám alatt kiadott újabb szabályrendelet csak némileg módosította a korábbi gyakorlatot. Előírta, hogy kéj nőtelepek csak olyan félreeső utcákban lehetnek, melyek közelében sem templom, sem iskola nincsen. Megtiltotta továbbá a terhes nők prostitúcióra kényszerítését. Az egészségügy ellenőrzését pedig a rendőrorvosi kar főorvosának irányítása alá helyezte.

² Parti Katalin Szexuális szolgáltatások és büntetőjogi tilalmak.

Az 1879. évi XL. tc. köznyelven a kihágási kódex 81. cikkelyében már említést tesz a kéj nőkről is, akik ha a „reájuk vonatkozó hatósági szabályokat meg nem tartják: egy hónapig terjedő elzárással büntetnek.” Az 1908. évi XXVI. tc. azaz a büntető törvénykönyvek kiegészítéséről szóló első novella mér földkövet jelentett. Nevesítette a kerítés vétségét és büntetést, ezen belül a nő-, illetve leánykereskedelmet. A belügyminiszter 1927. évi 160. 100/1926. számú, a prostitúció szabályozásáról szóló körrendeletének érdeme, hogy megszüntette a nyilvános házakat, s helyükre az úgynevezett magántalálkahelyeket léptette. A tulajdonos a szobákat a rendőrség által megállapított áron bocsátotta az ügyfelek rendelkezésére. A fenti szabályozás szerinti legális prostitúció 1950-ig tartotta fenn magát.

Új fejezetet jelentett a prostitúció történetében az abolicionista mozgalom megindulása, melynek letéteményese Josephine Butler, aki egy angol főpap hitvese volt 1875-ben. Követői a hangsúlyt a prostituáltak emberi jogainak megóvására fektetik, így tagadják a rendőri és az egészségügyi nyilvántartást, azaz a reglementációs rendszer elképzeléseit. Ebben a szellemben megfogalmazott 1950 márciusában New Yorkban kelt egyezményt hazánk az 1955. évi 34. számú törvényerejű rendelettel ratifikálta. Az egyezmény egyértelműen a prostituált áldozatiságát tartja meghatározónak. Arra kötelezi a szerződő feleket, hogy büntessék meg mindazokat, akik valakinek ilyen irányú igényeinek kielégítésére más személyt prostitúció folytatására bírnak rá, bordélyházat tartanak fenn vagy vezetnek, illetve annak fenntartásához szükséges anyagi eszközöket tudatosan szolgáltatnak, továbbá akik épületet, vagy egyéb helyet prostitúció céljára bérbe adnak, vagy bérelnek. A csatlakozó felek kötelessége eltörölni a prostituáltak „különleges nyilvántartását, ellenőrzését, illetve bejelentését” előíró igazgatási gyakorlatot. Sokan az egyezmény szellemének megnyilvánulását látják az 1993. évi XVII. törvény azon rendelkezésében, amely az üzletszerű kéj jelgés dekriminalizálta, és a tiltott kéj jelgés szabálysértési alakzattá tette. A hivatkozott törvény hatálybalépéséig a szexuális szolgáltatás, mint önálló tevékenység bűncselekménynek minősült.

Az üzletszerű kéj jelgés a Btk. *A házasság, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények* című fejezetben szerepelt. A tevékenység korábbi büntetőjogi tiltása

ellenére a budapesti prostitúció a XX. századra döntően nagyvárosi jelenség lett, és nagyfokú szervezetség jellemezte. Az idegenforgalommal párhuzamosan fejlődő prostitúció elveszítette a klasszikus formáját. A magányosan vállalkozó futatók helyett a szervezett bűnözés kezdte uralni a prostitúciós tevékenységet. A helyzetet tovább bonyolítja az „iparágra” rátelepülő határokon átnyúló emberkereskedelem.

Jól látszik, hogy a prostitúcióval kapcsolatos szabályozással kapcsolatban a jogalkotó nincs könnyű helyzetben, ahogyan egy 2001-ben született Alkotmánybírósági határozat³ fogalmaz: „A prostitúcióval érintett területek lakosságát maga a közterületen megjelenő prostitúció zavarja, szubjektív közbiztonságérzetüket maga a megjelenés ténye befolyásolja.” Bár a prostitúció, mint társadalmi jelenség potenciálisan mindig magában foglalja a szervezett bűnözéshez való kapcsolódást, szabályozásánál nemcsak a szervezett bűnözéssel potenciálisan fennálló kapcsolatára, hanem egyéb ifjúság-, közrend- és közszemérem-védelmi, közegészségügyi szempontokra is figyelemmel kell lennie a jogalkotónak.

Szabályozási modellek

Ahogyan láthattuk,⁴ a prostitúció megítélése folyamatosan változott a történelem folyamán, mely szoros összefüggésben van elsősorban a változó társadalmi értékrenddel, erkölcsi normákkal. Ennek következtében leegyszerűsítve a tiltás, tűrés és a megengedés hármása érvényesült a jogi szabályozási modellek kialakításában is.

1. Prohibicionista rendszer

A tiltó modell lényege, hogy a jog a prostitúció valamennyi megnyilvánulását büntetni rendeli. Az örömlányokat elkövetőnek tekinti, ezáltal prostituált védtelenebb és kiszolgáltatottabb helyzetbe kerül a prostitútorral és a klienssel szemben. Ez a rendszer a prostituáltak teljes elszigeteléséhez vezet, így a bűnöző

³ 534/E/2001 AB határozat

⁴ Labbancz Brigitta A prostitúciót szabályozó nemzetközi egyezmények, 2002.

szubkultúra részévé válik, és az őt kizsákmányoló bűnözés és bűnüldözés szorításába kerül.

A történelmi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a jelenség kezelésére e rendszer mutatkozott a legelégedetlenebbnek. Ennek pedig az oka, hogy a rendszer eleve kizárta annak esélyét, hogy a prostituált és a kizsákmányolója közötti érdekszövetség megbontható legyen. A prostitúció így a kulisszák mögé kerül, ennek következtében az érintett államoknak esélyük sincs a prostitúció befolyásolására, a jelenség morális, egészségügyi kockázatának csökkentésére.⁵ A zéró tolerancia, azaz a prostitúció minden vonatkozásának büntetés alá vonása az államok 40%-ának preferált szabályozási módja. Ezek között az országok között nemcsak a harmadik világ államai vannak, és nem is csupán az Egyesült Államok, Kína és India, de Horvátország, Szlovénia, Málta, Litvánia, Románia és Albánia is, ami összességében nem kevesebb, mint a Föld népességének 60%-a.⁶

2. Reglementációs rendszer

A reglementációs megközelítés a napóleoni időszak alatt terjedt el, annak érdekében, hogy megvédje a császárság különböző gyarmatain tartózkodó hadsereget a nemi betegségek elterjedésétől. A Júliusi Monarchia idején találta meg a reglementációs álláspont a maga prófétáját és ideológusát, Parent-Duchatelet francia orvos személyében. Neki köszönhető, hogy a megtűrt házak adminisztratív és egészségügyi kontrolljának francia modellje több mint egy évszázadig élt, és világszerte elterjedt. Ennek a modellnek a képviselői úgy látják, hogy a tilalom nem vezet eredményre, ezért szabályozásra kell törekedni. Bordélyházakba és speciális negyedekbe tereli a prostitúciós tevékenységet, és meghatározott feltételekhez köti annak gyakorlását, így ellenőrzése alatt tudja tartani. A rendszer képviselői szerint így az állam a prostitúciót kontrollálni képes, és időben tud reagálni annak kriminális, közegészségügyi, vagy morális kockázatát jelentő változásaira.

⁵ Dr. Tamási Erzsébet, PhD Tiltás vagy támogatás. Idealizmus vagy realitás. A prostitúció szabályozásának alternatívái, Magyar Jog 2012. 6. szám.

⁶ FEHÉR Lenke A prostitúció szabályozásának európai modelljei, Állam és Jogtudomány, XLVII. évfolyam, 2006.

A legfőbb problémája ennek a modellnek, hogy a prostitúció és annak üzleti hátterét biztosító futtató a legalitás útjára lép. A New Yorki egyezmény 6. cikkelye részben gátat vet ennek a törekvésnek, mivel tiltja a prostituáltak különleges nyilvántartásba vételét, igazolvánnyal való ellátását, illetve azt, hogy rájuk ellenőrzési, vagy bejelentési kötelezettség vonatkozzon.

3. Abolicionista rendszer

A modell a reglementációs rendszer ellentmondásainak kiküszöbölésére törekszik. A prostitúciót magánügynek tekinti mindaddig, amíg nem kerül összeütközésbe a közérkölcssel. A rendszer képviselői szerint ez akkor működőképes, ha a szexuális szolgáltatás gyakorlására meghatározott helyen kerül sor, ami például türelmi zónák kijelölésével valósítható meg. Ezek a területek kizárólag az állami középületektől, gyermek-, és tanintézetektől, az egyházi intézményektől meghatározott távolságon kívül jelölhetőek ki. Az elmélet szerint a prostitúció nem büntetendő, de nem is legalizált tevékenység, ellenben a prostituáltak kihasználása már bűncselekmény. Az abolicionista rendszer hátránya, hogy az állam tehetetlen a prostituált szociális, gazdasági, egészségügyi megsegítésében. A rendszer az örömlányokat magára hagyja, és könnyörtelen célpontjává válnak az azt kizsákmányoló, kriminális törekvéseknek. A prostituált szinte láthatatlanná válik, s a társadalom védelmére alig-alig számíthat.⁷

4. Új szabályozási modellek

A legalizált vagy holland modell

Hollandiában a prostitúciót soha nem tiltották. A bordélyház intézménye azonban 1911-től, az erkölcstelen magatartás tilalmára vonatkozó szabályozás részeként, tilalom alá esett. Az utóbbi ötven évben azonban a bordélytilalomnak nem szereztek érvényt, tehát e vonatkozásban, a gyakorlatban előbb a passzív,

majd aktív tolerancia érvényesült. A bordélytilalmat formálisan végül a 2000. október 1-jén hatályba lépett törvény oldotta fel. A dekriminalizáció lehetővé tette, hogy a bordélyházak mindaddig törvényes vállalkozásként működjenek, ameddig megfelelnek bizonyos feltételeknek. A prostitúciónak sem az utcai, illetve kirakati, sem pedig a zárt helyen folyó formája nem tilos, ha az az előírt normáknak megfelelő módon zajlik.

A prostitúciót a holland megközelítés a társadalom részének tekinti, olyan ténynek, amelyet el kell fogadni, és amelynek gyakorlását bizonyos keretek között meg kell engedni, sőt az átláthatóság érdekében meg is kell szervezni. A bordélyházak működését a helyi önkormányzatok engedélyezik, egészségügyi és közbiztonsági szempontok és ellenőrzés alapján. A prostituáltakat nem regisztrálják, és nem vetik alá kötelező orvosi vizsgálatnak, mert az a rendszer képviselőinek álláspontja szerint sértené a magánélethez való jogot.

A legalizált vagy holland modell tulajdonképpen a reglementációs rendszer legmagasabb formája, a legalizált szexuális szolgáltatási üzletág, amelyben a prostituált munkavállaló, az infrastruktúrát biztosító vállalkozó, üzletember a munkáltató.

Az úgynevezett fordított prohibicionista, vagy sajátos abolicionista svéd modell

A svéd álláspont szerint a prostitúció a nők ellen irányuló, strukturális erőszak része, s ennek következtében abból a feltevésből indul ki, hogy a prostitúció szinte soha nem önkéntes. Ez a modell a prostitúció jelenségét akként teszi üldözendővé, hogy a prostituált szolgáltatását igénybe vevő kliens magatartását nyilvánítja büntetendővé, anélkül azonban, hogy a prostituáltat büntetné. A modell a prostituáltak számára egy sor programot ajánl fel, amely oktatási, képzési, szociális támogatással segíti az ilyen élethelyzetbe kerültek társadalmi integrációját.

Svédországban tehát 1999. január 1-jén bevezették az új jogszabályt, amely elsőként a világon a keresletet célozza meg és kriminalizálja azokat, akik szexuális

⁷ Fehér Lenke A prostitúció szabályozásának európai modelljei, Állam és Jogtudomány, XLVII. évfolyam, 2006.

szolgáltatást vesznek igénybe. A prostituált szolgáltatást igénybe vevő kliensekre kiszabható legmagasabb büntetési tétel 6 hónapig terjedő szabadságvesztés.

A svéd törvény hatályba lépése után, az első öt év alatt, összesen 750 férfi ellen indult eljárás, s a vádemelések 2/3-ában elmarasztaló ítélet is született. A törvényhozó álláspontja szerint, ha nincs kereslet, akkor hosszú távon megszűnik a kínálat is. A szabályozás következtében az utcai prostitúció valóban drámaian csökkent, és a külföldi prostituáltak szinte teljesen eltűntek az utcáról. A prostitúció rejtett formáiról, még inkább annak nagyságrendjéről azonban sokkal nehezebb információt gyűjteni.

A prostitúciót érintő nemzetközi egyezmények

A prostitúció története ezernyi szállal szövődött össze a bűnözéssel. A pornográfia, az ember-, és fegyverkereskedelem, a pénzmosás, mind-mind szoros kapcsolatban állnak a prostitúcióval. Maga a prostitúció is nemzetközileg szervezett szex-iparrá vált, ahol szex-klubokban, masszázs-szalonokban és más hasonló intézményekben foglalkoztatottak exportja és importja jórészt erre szakosodott, bűnöző hálózatok útján bonyolódik. A prostitúció, a prostitúcióra kényszerítés, az emberkereskedelem, a szervezett bűnözés egyik magasan jövedelmező üzletága, amelynek profitja nem ritkán a kábítószer, vagy a fegyverkereskedelem területén kamatozik tovább.⁸

Ezen problémák gyökerei sem jelentkeztek még akkor, amikor 1895-ben tartottak egy konferenciát Párizsban, amelyet 1899-ben egy újabb követett Londonban. 1904-ben megszületett a nemzetközi egyezmény a fehér rabszolgaság tárgyában, melyet Magyarország 1908-ban írt alá. 1910-ben ugyanezen tárgyban megszületett a második egyezmény is. 1921. szeptember 30-án aláírták Genfben a nőkkel és gyermekekkel űzött kereskedés elnyomása tárgyában hozott egyezményt. 1926. szeptember 25-én szintén Genfben született meg a rabszolgaság elleni egyezmény, mely nem csupán a hagyományos értelemben

⁸ Labbanz Brigitta A prostitúciót szabályozó nemzetközi egyezmények, 2002.

vett rabszolgák védelmét szolgálja, hanem a nők érdekeinek védelmét is. 1956. szeptember 7-én Genfben létrejött az egyezmény kiegészítése a rabszolga kereskedelem, valamint a rabszolgasághoz hasonló intézmények és gyakorlatok eltörlése tárgyában. Még ezt megelőzően 1933. október 11-én született egy egyezmény Genfben a felnőtt nők kereskedelmének elnyomása tárgyában.

1950. március 21-én New Yorkban az emberkereskedelem és mások prostitúciója kihasználásnak elnyomása tárgyában egyezmény született meg. Ez a konvenció még ma is hatályos, és a ratifikáló országok számára meghatározó támpont a jogalkotásban. Az egyezmény hatályon kívül helyezett az abban részes felek közötti viszonylatában valamennyi korábban született megállapodást. Magyarország 1955. szeptember 29-én tette le a csatlakozási okiratát az Egyesült Nemzetek főtitkáránál, majd 1955. évi 94. tvr-rel megtörtént az egyezmény kihirdetése. Az egyezmény kötelezi a szerződő felet azon személyek büntetésére, akik részt vesznek más személyek prostitúcióra csábításában, vagy más személyek prostitúciójából hasznot húznak, még akkor is, ha a prostituált ezekbe beleegyezik. Ezen kívül büntetik azokat a személyeket is, akik bordélyházat tartanak fenn, vagy anyagilag segédkeznek azok fenntartásában, vagy mások számára ingatlant bérbe adnak, vagy bérelnek prostitúció céljára. Ezen cselekmények kísérlete szintén büntetendő. Kiemelendő, hogy a felek kötelesek a szükséges intézkedéseket megtenni, minden hatályos törvényt, szabályzatot, vagy igazgatási gyakorlatot hatályon kívül helyezni, mely szerint a szexiparban dolgozó lányok, vagy azzal gyanúsított személyek kötelesek magukat különleges nyilvántartásba venni, külön igazolvánnyal rendelkezni, vagy különleges ellenőrzési, bejelentési előírások alá esnek. Az egyezmény rögzíti, hogy a prostituáltak érdekében a szociális, gazdasági, nevelési, egészségügyi szervek megtesznek mindent annak érdekében, hogy a prostitúciót megelőzzék, illetve, hogy a jelen egyezményben említett cselekmények elkövetőinek újranevelését, beilleszkedését elősegítsék. A konvenció előírja a kölcsönös tájékoztatási kötelezettséget a részes feleknek. Olyan szervezetet kell létrehozni, melyek a jelen egyezményben említett bűncselekményekre vonatkozó nyomozás eredményeit központosítják és összehangolják, és ezek megelőzése és elnyomása szempontjából hasznos értesüléseket közlik más államok megfelelő szerveivel. Az egyezmény talán

legfontosabb tézise, hogy a prostitúció sérti az örömlányok méltóságát, és veszélyezteti az egyén és a társadalom jólétét. Fontos megjegyezni, hogy az EU tagországok közül elsőként Franciaország, majd Spanyolország, Belgium, Finnország, Olaszország, Luxemburg és Portugália csatlakozott. Nincs ott viszont az egyezményt elfogadó tagországok között az EU tagállam Ausztria, Németország, Anglia, Írország, Görögország, Svédország, Hollandia, s nem részese az egyezménynek Svájc, az USA és Kanada sem.

A prostitúcióval kapcsolatos további egyezmények sorában az első a nőekkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés felszámolása tárgyában született egyezmény, melyet az ENSZ Közgyűlése 1967. november 7-én a 2263 (XXII) számú határozatával hirdetett ki. A megállapodás tiltja a gyermekházasságot és a fiatal lányok eljegyzését a serdülőkor előtt, továbbá hatékony intézkedéseket ír elő a házasságkötési korhatár alsó értékének megállapításához.

Újabb egyezmény lépett életbe 1979-ben a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről, melyben a felek kötelesek megtenni minden szükséges lépést a nők elleni diszkrimináció érdekében, így különösen a prostitúció és a leánykereskedelem valamennyi formája ellen. 1993-ban pedig megszületett a nőkkel szemben alkalmazott erőszak elnyomása tárgyában hozott nyilatkozat, mely megfogalmazza, hogy mely magatartások minősülnek erőszaknak e tekintetben, így a fizikai, szexuális, illetve pszichikai erőszak a családon belül, a leánygyermek ellen elkövetett zaklatás, és a házasságban elkövetett erőszak, a nőkereskedelem, a prostitúcióra kényszerítés és a munkában alkalmazott megfélemlítések.

A prostitúció legelítendőbb formája a gyermekprostitúció, ezért a felsorolásban helyet kell kapnia a gyermekek jogairól szóló egyezménynek, mely 1989. november 20-án született Genfben, a gyermekprostitúció elleni harc keretében. A egyezményben résztvevők államilag intézkednek az iránt, hogy megakadályozzák a gyermekek külföldre utaztatását és ott-tartását, valamint előmozdítják a két- és többoldalú megállapodások megkötését. A 19. cikkely értelmében a felek megteszik a szükséges és alkalmas törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedéseket, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a

fizikai és lelki durvaság, az elhagyás, az elhanyagolás, a rossz bánásmód, a kizsákmányolás bármely formájától, mindaddig, amíg szülői, vagy más, érte felelős személy felügyelete alatt áll. A 32. cikkely a gyermeket a kizsákmányolás ellen óvja, hogy ne legyen kényszeríthető semmilyen kockázattal járó, az egészségre, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi, vagy társadalmi fejlődésre ártalmas munkára, így a prostitúcióra sem. A felek kötelezik magukat arra, hogy megóvják a gyermeket a nemi kizsákmányolás, és a nemi erőszak minden formájától.

E körben még meg kell említeni, hogy 2001. október 31-én született meg az ENSZ tagállamok Miniszteri Bizottságának ajánlása „A gyermekek védelme a szexuális kizsákmányolás ellen” címmel, mely nagyon széles körben határoz meg olyan feladatokat, melyek elsősorban a megelőzést szolgálják. A ajánlás céljai között szerepel a gyermekprostitúció és gyermekpornográfia felszámolása. Az egyezmények sorában említést érdemel a 182. számú ILO egyezmény, mely a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és a felszámolására irányuló azonnali lépésekről szól. Az új Büntető törvénykönyv nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények fejezetét alapvetően meghatározta az Európa Tanács gyermekek szexuális kizsákmányolása és szexuális bántalmazása elleni védelméről szóló egyezmény, az úgynevezett Lanzarotei egyezmény.

A hatályos magyar szabályozás

A hatályos magyar szabályozás alapján maga a prostitúció nem büntetendő cselekmény, de vannak jogszabályok, melyek korlátok közé szorítják ezt a tevékenységet. Korábban az 1955. évi 17. számú tvr. bevezette az üzletszerű kéjalgés sui generis bűncselekményi formáját, így a Büntető törvénykönyv Különös részének önálló bűncselekményét képezte. Az 1993. évi XVII. törvény hatályon kívül helyezte a tényállást, és az új Büntető törvénykönyv szabályozása alapján is csak szabálysértés miatt vonhatóak felelősségre a szexuális szolgáltatást felkínálók, és ők is csak bizonyos esetekben. A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról, és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 172. §-a immáron tiltott prostitúcióként definiálja a szabálysértési tényállást a következőképpen: „Aki a külön törvényben, vagy törvény felhatal-

mazása alapján hozott önkormányzati rendeletben a szexuális szolgáltatással összefüggő korlátozást, illetve tilalmat megszegi, szabálysértést követ el.” A szexuális szolgáltatással összefüggő korlátozásokat pedig a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő, egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól, és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXXV. törvény (továbbiakban Szbtv.) tartalmazza. Ahogyan korábban is kitértünk rá, a törvény többek között definiálja a prostituált és a szexuális szolgáltatás fogalmát, ezenkívül bevezeti a magyar jogrendszerbe a védett övezet és a türelmi zóna intézményét is.⁹

Az Alkotmánybíróság egyik határozata szerint a prostitúció reális, létező probléma ma Magyarországon, amelyek garanciális keretek közé szorítása valóban társadalmi érdek. Azáltal, hogy a jogalkotó türelmi zónák kijelölésére szólít fel, éppen ezt az érdeket kívánja szolgálni. A jogszabály szerint védett övezet a közterületnek a törvény, illetve a települési önkormányzat képviselő-testülete rendeletében meghatározott azon része, ahol prostituált szexuális szolgáltatásra nem ajánlkozhat fel, szexuális szolgáltatást nem nyújthat. A törvény rendelkező része alapján, a jogszabály alapján védett övezetnek minősül a közútnak a közúti járművek közlekedésére szolgáló területe; az autópályától, az autóúttól, illetve lakott területen kívül az egy-, illetve kétszámjegyű főútvonaltól számított 100 méteren belüli terület; lakott területen a főútvonaltól számított 50 méteren belüli terület; a népképviselői, közigazgatási, bírósági, ügyészi szervek, valamint diplomáciai és konzuli képviseletek, és az ezzel egy tekintet alá eső nemzetközi szervezetek és tagjaik elhelyezésére szolgáló épületek, köz- és felsőoktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, szociális, közművelődési feladatok ellátására rendelt épületek, a személyforgalom célját szolgáló terminálok (repülőtér, pályaudvar, hajóállomások), a templomok és a vallásgyakorlásra rendelt más helyek, a temetők, valamint a Magyar Honvédség objektumai területén, illetve a közterületen azoktól számított 300 méter távolságon belüli terület, illetve az olyan mellékutcák, ahol a kiskorúak oktatását, nevelését, gyógyítását, tartós elhelyezését szolgáló, valamint gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény működik. Türelmi zóna pedig a közterületnek az önkormányzat rendeletében a prostitúció tömeges megjelenése esetén kijelölt

9 735/B/2003 AB határozat

azon körzete, ahol a prostituált szexuális szolgáltatásra felajánlkozhat, vagy a szexuális szolgáltatásra irányuló kezdeményezést elfogadhatja. Tömeges megjelenés alatt a prostituáltak folyamatos, vagy idényjellegű, nagyobb számú egyidejű megjelenése értendő, olyan területi koncentráció, amely alkalmas a település nyugalmának megzavarására. A törvény rögzíti, hogy az önkormányzat a prostitúció tömeges megjelenése esetén rendeletében egy türelmi zónát jelölhet ki. Kivételesen – ha egy türelmi zóna kijelölése nem lehetséges – több türelmi zóna is létesíthető. A közterületi prostitúció folyamatos észlelése esetén türelmi zóna kijelölése nem mellőzhető az ötvenezer feletti települések esetében. A jogszabály gyakorlati alkalmazásának vizsgálatával kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy az önkormányzatok 2014-ig egyetlen türelmi zónát sem jelöltek ki. Fenti tény ismeretében többen az Alkotmánybírósághoz fordultak, hogy állapítson meg mulasztásos törvénysértést.¹⁰ Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint mulasztás történt, azonban nem alakult ki alkotmányellenes helyzet. A türelmi zóna kijelölésére vonatkozó önkormányzati rendelet hiányában a prostituáltak a törvény védett övezetre vonatkozó rendelkezéseit, illetve az esetlegesen megalkotott a védett övezetet kiterjesztő önkormányzati rendeleteket kötelesek figyelembe venni a szolgáltatás nyújtásakor. Kijelölt türelmi zóna hiányában a védett övezeteken kívül tevékenységüket a törvény egyéb szabályait szem előtt tartva jogszerűen folytathatják. Dr. Kiss László alkotmánybíró különvéleményét akként zárta, hogy változatlan törvényi feltételek mellett a jövőben sem látszik semmi remény a jogalkotási kötelezettség teljesítésére.

A Szbtv. a továbbiakban rögzíti, hogy prostituált szexuális szolgáltatásra akkor ajánlkozhat fel, ha rendelkezik az egészségügyért felelős miniszter rendeletében előírt orvosi igazolással.¹¹ Az Alkotmánybíróság a rendelkezéssel, és az orvosi igazolás formáját meghatározó miniszteri rendelettel kapcsolatban megállapította: a fertőző betegségek veszélyének fokozottan kitett személycsoportok egészségvédelmére, és a prostitúció egészségügyi kockázatát jelentő káros hatásainak kiküszöbölésére szolgáló jogi eszközök megválasztása során azonban a jogalkotónak a nemzetközi kötelezettségvállalásokra, és az Alkotmány rendelke-

10 534/E/2001. AB határozat

11 1/2011. (I.14.) AB határozat

zéseite tekintettel kell eljárnia, amelynek során gondoskodnia kell arról, hogy a szabályozásokkal érintettek alapvető emberi jogai, az emberi méltósághoz fűződő, és információs önrendelkezési jogai ne szenvedjenek hiányt. A indítványozók szerint ugyanis a 41/1999. (IX.8) EüM. rendelet melléklete a New York-i egyezményvel ellentétben áll, mert a prostituáltakról nyilvántartás jön létre, valamint a prostituáltak igazolványkényszeréhez vezet. Az AB szerint az egyezmény a regisztrációt egyrészt azért utasította el, mivel a regiszter megléte nehezíti, hogy szakítsanak a prostituáltak ezzel a „mesterséggel”, másrészt pedig azért, mivel e mesterség szabályozása azt a benyomást keltené, hogy az állam azt tudomásul veszi. Az egyezmény nem a reglementációs, hanem az abolicionista megközelítést tükrözi. Fentiekre tekintettel az AB a jogszabályt megsemmisítette. A Szbtv-nek való megfelelést jelenleg a 3/2012. (I.3) NEFMI rendelet 1. melléklete biztosítja. Az orvosi igazolás szexuális úton terjedő fertőzések kimutatására végzett vizsgálatok eredményéről szóló melléklet azonban már nem tartalmazza, hogy prostitúciós tevékenység végzéséhez szükséges beszerezni az igazolást.¹²

Az Alkotmánybíróságnak egyébként az elmúlt időkben volt módja olyan indítvánnyal is foglalkozni, melyben az indítványozó részletesen előadta, hogy a prostitúció, és a hozzá kapcsolódó büntetni rendelt magatartások tisztességes és becsületes szakmák, hivatásnak és munkának tekintendők, amelyek választása alanyi jog, s amelyek gyakorlását a Btk. alkotmányellenesen korlátozza. Az indítvánnyal kapcsolatban az AB megállapította, hogy a törvényhozónak jogában áll a szexuális viselkedéseket szabályozó, tiltó erkölcsi normák egy részét – számos tényező függvényében – büntetőjogi szankciókkal is megerősíteni. A vizsgált rendelkezések közös sajátossága, hogy az elkövető, mindenféle társadalmilag elismerhető tevékenység nélkül a prostitúciót – sok esetben kényszerből – folytató sértettek szabálysértési cselekményeit használja fel jövedelemszerzés céljára. Az ilyen magatartásokkal szemben történő büntetőjogi fellépés ezért alkotmányosan nem kifogásolható.

Az új Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XIX. fejezete – mely fenti AB döntés szellemében is született – tartalmazza a nemi élet szabad-

sága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket, melyek része a prostitúcióval kapcsolatos törvényi tényállások is.

A törvény indokolása szerint a fejezet címe a hatályosnál jobban kifejezi a fejezetben foglalt tényállások által védett jogi tárgyakat, hiszen nem a nemi erkölcs védelme az elsődleges és egyetlen védett jogi tárgy, hanem a nemi integritás, nemi önrendelkezés, nemi szabadság védelme is. Előbbi ugyanis a „köz” érdekét tartja elsődlegesen szem előtt, utóbbi a „magánszférára” koncentrál. Az új címmel a jogalkotó reagál továbbá a női szervezetek ilyen irányú ajánlásaira is. A fejezet ezen kívül figyelemmel van azon nemzetközi elvárára és társadalmi igényre, miszerint kiemelten kell védeni az ilyen jellegű bűncselekmények esetén (is) a tizennyolc éven aluli személyeket. Erre tekintettel pl. minősített esetként határozza meg a törvény a tizennyolc éven aluli sérelmére elkövetett szexuális erőszakot.

A gyermek prostitúcióra toborzását a kiskorú veszélyeztetése tényállásának a „züllött életmódra rábírní törekszik” fordulata részben bünteti, azonban – hasonlóan az előzőekhez – indokolt a cselekményt e fejezetben megfogalmazni.

A szexuális erőszakhoz hasonlóan a törvény a kerítésnél is felváltja a kvalifikált fenyegetést egyszerű fenyegetéssel (a minősített esetben tehát elmarad „az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen” jelző). A megállapodás – mint előkészületi magatartás – továbbra is csak az üzletszerű kerítés tekintetében büntetendő.

1. Prostitúció elősegítése

201. § (1) Aki

- a) mást prostitúcióra rábír,
  - b) épületet vagy egyéb helyet prostitúció céljára másnak a rendelkezésére bocsát,
  - c) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúciójához segítséget nyújt, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá prostitúcióra.
- (3) Aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy annak működéséhez anyagi eszközöket szolgáltat, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹² 1165/B/2004

Az üzletszerű kéjelgés a hatályos Btk. alapján nem minősül bűncselekménynek, szabálysértésnek is csak abban az esetben, ha az elkövető a szexuális szolgáltatással összefüggő korlátozást, illetve tilalmat megszegi (pl. a szexuális szolgáltatás nyújtására az ún. védett övezeten belül kerül sor). A prostitúció tehát legálisan végezhető szexuális szolgáltatás, annak más személy általi kihasználása és ebből haszonszerzés azonban nem.

A törvény az egyszerűség és közérthetőség érdekében felváltja az üzletszerű kéjelgés fogalmát a nemzetközi nyelvezetben és a köznyelvben is használatos prostitúcióval. Az üzletszerű kéjelgés kifejezést egyetlen más jogszabály sem tartalmazza. A Szabs. tv. 172. §-a ugyan a tiltott kéjelgés címet viseli, tartalma viszont a szexuális szolgáltatásokkal kapcsolatos, és a háttérjogszabályai, a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény, valamint a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény is a szexuális szolgáltatás, illetve a prostitúció fogalmát használja. Nem indokolt tehát a törvényben sem az elavult üzletszerű kéjelgés fogalom fenntartása.

A New York-i egyezmény 1. cikke szerint büntetendő, aki más személy kéjelgésének kielégítésére valakit prostitúció céljából megkerít, rábír, vagy elcsábít, akár annak beleegyezésével is, illetve aki e célból más személy prostitúcióját kiszákmányolja, akár annak beleegyezésével is. A 2. cikk szerint büntetendő, aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy fenntartásához szükséges anyagi eszközöket tudatosan szolgáltat, illetőleg az anyagi eszközök szolgáltatásában részt vesz, továbbá épületet, vagy *más helyet egészben*, vagy részben mások prostitúciójának céljára tudatosan bérbe ad, vagy bérel. A prostitúció elősegítése tényállás szinte szó szerint felel meg az egyezménynek, a szövegen a törvény sem változtat. Technikai változtatás annyiban történt, hogy a törvény a rábírást beépíti az azonos büntetési tétellel fenyegetett (1) bekezdésbe, ezzel a tényállás szerkezetét leegyszerűsíti.

A 2011/93/EU irányelv 4. cikk (5) bekezdése és a Lanzarote egyezmény 19. cikk (1) bekezdése szerint büntetendő a gyermek prostituálása. Ezt jelenleg lefeddi a prostitúció elősegítése tényállás „mást prostitúcióra rábír” fordulata, illetve

a kerítés tényállása, azonban a törvény – kifejezve a tizennyolc éven aluliak fokozott büntetőjogi védelmét – a prostitúcióra való rábírást ilyen személy vonatkozásában magasabb büntetési tétellel sújtja, mint a felnőttkorúak esetében, illetve az ehhez kapcsolódó segítségnyújtást is szankcionálja.

2. Kitartottság

202. § Aki prostitúciót folytató személlyel egészben vagy részben kitartatja magát, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A kitartás tartalmilag eltartást jelent, de az eltérő igekötő negatív értéket rejt magában: arra utal, hogy az elkövető nem legális forrásból tartja fenn magát. Az ilyen magatartást (a szexuális szolgáltatást nyújtó személyek kihasználását) a törvény – a hatályos Btk.-hoz hasonlóan – *három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni. Ha az elkövető tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel tartatja ki magát, az gyermekprostitúció kihasználásának minősül, és aszerint büntetendő.*

3. Gyermekprostitúció kihasználása

203. § (1) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúciójából haszonszerzésre törekszik, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel való szexuális cselekményért ellenszolgáltatást nyújt.

(3) Aki részben vagy egészben tizennyolcadik életévét be nem töltött, prostitúciót folytató személlyel tartatja ki magát, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki olyan bordélyházat tart fenn, vezet, vagy olyan bordélyház működéséhez szolgáltat anyagi eszközöket, amelyben tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat prostitúciót, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A törvény új tényállásban rendeli büntetni a gyermekprostitúció kihasználását. Ennek indoka, hogy a nemzetközi dokumentumok is önállóan kezelik e cselekményeket, másrészt egyes magatartások a hatályos Btk. prostitúcióval összefüggő tényállásaiba (prostitúció elősegítése, kitartottság, kerítés) nehezen lennének beilleszthetők. A gyermekprostitúció tényállása mellett azonban a prostitúció elősegítése és a kerítés is tartalmaz rendelkezéseket a tizennyolc éven aluli személyek vonatkozásában, hiszen azok a prostituálttá válást elősegítő, támogató magatartások, így külön történő szabályozásuk indokolt.

A prostitúcióra kényszerítést a szexuális kényszerítés tényállása rendeli büntetni. A gyermekprostitúcióból való hasznoszerzést, vagy egyéb módon történő kizsákmányolást részben lefedi a bordélyház üzemeltetése, illetve a kitartottság, de a teljes körű védelem érdekében a törvény erre is új elkövetési magatartást alkot. A gyermekprostitúció igénybevétele a korábban hatályos Btk. szerint a megrontás külön §-ában szerepelt. Emellett az olyan bordélyház üzemeltetése, amelyben tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat prostitúciót, illetve az ilyen személlyel kitartatás (nem minősített esetként) is külön bűncselekmény. A törvény e bűncselekményeket áthelyezi a gyermekprostitúció kihasználása tényállásba, és súlyosabb büntetési tétellel fenyegeti, mint a tizennyolcadik életévét betöltött személyek vonatkozásában történő elkövetést. Ennek indoka, hogy valamennyi tényállás a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek szexuális kizsákmányolás elleni védelmét szolgálja, és a nemzetközi előírások is e körben említik ezeket.

Gyakorlati tapasztalat egy ombudsmani jelentés megállapításain keresztül

A gyermekprostitúció gyakorlati kezelésével kapcsolatos problémákat egy 2011-es ombudsmani jelentés is feltárta,¹³ az új Büntető törvénykönyv gyermekprostitúció kihasználása bűncselekményi tényállása felfogható reakcióként a jelenség hatékonyabb megfékezésére. A jelentés többek között megállapítja, hogy a szexuális kizsákmányolás gyanújára a jelzőrendszer még nem reagál, a bizonyíték pedig már későn érkezik. A gyermekprostitúció ellen, a gyermekek védelmében azért sem képes a rendszer hatékonyan fellépni, mert nincs belső együttműködés, ismeret, szakmai útmutató, eljárásrend. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa azt is észrevételezte, hogy a rendőrök elkövetőként és nem áldozatként kezelik a prostitúción ért gyermekeket. Az ombudsmani jelentés is megállapítja, hogy leginkább a 14-17 év körüli, rossz családi és anyagi körülmények között élő lányok veszélyeztetettek. Általában nincs mögöttük megtartó család, többeket már gyermekkorukban ért szexuális zaklatás. Szabó Máté ombudsman – egyben gyermekjogi biztos – vizsgálati jelentésében olvasható, hogy a gyermekprostitúcióval, vagy annak gyanújával csaknem minden fellépni hivatott szerv találkozott már. Mivel azonban a jelenség a legtöbb esetben rejtve marad, az esetek valódi számát nem lehet meghatározni – derült ki a megkérdezett hivatalok válaszaiból.

A vizsgálat feltárta azt is, hogy a speciális ismeretek, szakmai protokollok, gyakorlati útmutatók hiányában a gyermekvédelem szakemberei nem tudnak kellő időben és hatékonysággal cselekedni a megelőzés érdekében, és nem képesek megfelelő segítséget nyújtani a prostitúció áldozatává vált gyermekeknek. Amikor a prostituálódás gyanúja felmerül, még elejét lehetne venni egy később már visszafordíthatatlan folyamatnak. A gyermekjóléti szolgálatok és a jelzőrendszer többi tagja azonban tart az esetleges alaptalan gyanúsítás következményeitől. A pusztán gyanú hatására még nem intézkedik, nem teszi meg a gyermek védelméhez szükséges lépéseket, várja a bizonyítékot, vagy legalább azt, hogy egy másik jelzőrendszeri tag jelezzon.

¹³ A gyermekprostitúció elleni fellépésről AJB 1472/2011

Ezt a szakmai tétlenséget az állampolgári jogok biztosa sem fogadja el. Már a gyanú felmerülése is indokoltá teszi a gyermekek védelmére hivatott szervek intézkedését, a veszélyeztető okok feltárását, sőt lehetőség szerinti megszüntetését. A megkérdezett hivatalok tájékoztatásából azonban kiderült, hogy a munkatársaik nem rendelkeznek a szükséges speciális ismeretekkel, gyermekprostitúcióról szóló konferencián, tréningen, továbbképzésen nem vettek részt, és nem léteznek olyan szakmai protokollok sem, amelyek megfelelő szakmai útmutatót, formalizált eljárásrendet nyújtanának számukra.

A gyermekotthonok a bizalmi kapcsolat és az otthonhoz való kötődés kialakításán, valamint a személyes beszélgetéseken kívül nem rendelkeznek olyan eszközökkel, amelyek alkalmasak volnának az ott ellátott gyermekek hatékony és biztonságos védelmére. A gyermekotthon nem zárt intézmény, az otthon munkatársai csak korlátozhatják a gyermek kimenőjének idejét, ezért sok esetben csak megkésve, illetve a szökésből visszatért gyermek meghallgatásán készült jegyzőkönyvből értesülnek a távolléte idején történekről. A legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy a szökött gyermekek rossz társaságba, akár őket szexuálisan kihasználó bűnözői csoportok hatása alá kerülnek, és ebben a körben gyakori az alkoholizmus, a drogozás, a prostituálódás.

A rendőrség szerepével kapcsolatos kérdéseire kapott válaszokból a biztos megállapította, hogy az intézkedő rendőrök elkövetőként, és nem áldozatként tekintenek a gyermekekre, büntető- vagy szabálysértési eljárást indítanak ellenük, ha prostitúción érik őket. Másfelől viszont a rendőrség a bűnmegelőzésre hivatott kampányaiban az általános és középiskolák tanulóinak, valamint az intézeti nevelteknek felvilágosító programokat, előadásokat tart, a gyermekekkel megismerteti a prostitúció, a prostitúcióra kényszerítés veszélyeit.

Oláh-Paulon László:

A magyar rendőrség küzdelme az emberkereskedelemmel összefüggésbe hozható bűnügyek felderítésében és megelőzésében

Az emberkereskedelem fogalmát ekképpen alkotta meg a Brüsszeli nyilatkozat: Az emberkereskedelem olyan elfogadhatatlan és nyugtalanító jelenség, amely magába foglalja a szolgálattal határos körülmények között, kikényszerített szexuális kizsákmányolást, a munkaerő kizsákmányolását, a bérkoldulást, a fiatalkori bűnözést, valamint a háztartási rabszolgamunkát. Ezek a cselekmények súlyosan sértik az áldozatoknak a nemzetközi jog által, továbbá az Alapvető Jogok Európai Chartájában előírt emberi jogait. A nyilatkozat megállapítása szerint az emberkereskedelem olyan bűnös tevékenység, amelybe mind nagyobb mértékben behatol a határon átnyúló szervezett bűnözés, amiből nagy mennyiségű tiltott jövedelme származik, amit a pénzmosás nyomán gyakran törvényes piaci viszonyok között forgatnak vissza, a büntetőeljárás és az elkobzás meglehetősen csekély kockázata mellett.

Emberek millióit tartják rabszolgakörülmények között gyárakban, gazdaságokban, az otthonokban és a szexiparban a kriminális csoportok, akik így nagy vagyona tesznek szert. Az emberkereskedelem egy évezredek óta jelenlévő probléma, amely olyan szociális kórokból táplálkozik, mint a szegénység, erőegyenlőtlenség, az olcsó munka és a kommersziális szex iránti gátlástalan igény. A XXI. század első éveiben az egyik legjellemzőbb kérdéskörre vált az emberi jogok területén.¹

Az emberkereskedelem Magyarországon számarányát tekintve elenyésző súlyt képvisel az összébűnözésen belül, ennek ellenére az emberkereskedelem és a prostitúcióra kényszerítés elleni küzdelem a rendőrség feladatrendszerében kiemelt helyen szerepel, éppen annak okán, hogy alapvető emberi jogokat súlyosan sért.

A hazai bűnügyi tapasztalatok alapján az emberkereskedelem áldozatai leginkább prostituáltak, vagy ilyen tevékenységre kényszerített személyek.

A bűnügyi statisztikák azt mutatják, hogy Magyarország a nemzetközi prostitúció szempontjából elsősorban kibocsátó és tranzit ország. Miután fenti bűncselekmények vonatkozásában főként a nevelőintézetekben, állami gondozásban nevelkedő fiatalok veszélyeztetettsége jelentős, a rendőrség nagy hangsúlyt fektet e korosztály körében az áldozattá válás megelőzésére. A rendőrség bűnmegelőzési egységei – a lehetőségek függvényében – felvilágosító programokat és kampányokat szerveznek a potenciális áldozati kör tagjainak bevonásával az emberkereskedelem (különösen a prostitúcióra, koldulásra, tiltott munkára kényszerítés) veszélyeinek megismertetésére, az elhárító magatartásformák kifejlesztésének elősegítésére.

A prostitúcióval, emberkereskedelemmel összefüggő jogsértések visszaszorítására, az áldozattá válás megelőzésére az ORFK Megelőzési Főosztálya 2006-ban a Nemzeti Nyomozóiroda Emberkereskedelem Elleni Osztálya, valamint az IOM Nemzetközi Migrációs Szervezet anyagainak felhasználásával módszertani útmutatót dolgozott ki.

Az útmutató ismerteti az emberkereskedelem folyamatát, a toborzás módszereit, az alkalmazott eszközöket (fenyegetés, erőszak, csalás, megtévesztés

stb.), a fedési lehetőségeket, a leggyakrabban ajánlott tevékenységeket, a végső célt. Bemutatja a bűnmegelőzési szakemberek részére az áldozattá válás megelőzésének speciális módszereit, a felvilágosítás és tájékoztatás formáit, valamint hogy mire hívják fel a potenciális áldozat figyelmét, ha idegen országban szeretne dolgozni, mire ügyeljen külföldi tartózkodása alatt.

A segédletet a területi szervek bűnmegelőzési szakemberei a helyi sajátosságok figyelembevételével alkalmazzák. Segítségével rendszeres felvilágosító előadásokat tartanak tanintézetekben, nevelőotthonokban, egyházi intézményekben. 2012-ben a területi szervek összességében a tanintézetekben 1954 órában, míg kollégiumokban, nevelőotthonokban, lakásotthonokban, anyaoththonokban, egyházi intézményekben 1798 órában tartottak olyan felvilágosító, tájékoztató előadást, beszélgetést, amelynek részét képezte a prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem áldozatává válás megelőzése.

A módszertani útmutató felhasználásával 2006-ban a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya „Biztos, hogy ezt akarod?!” címmel a prostitúció és a hozzá tartozó bűncselekmények megelőzését célzó programot dolgozott ki. A program részeként minden tanév elején tájékoztatják a megye középiskoláinak, nevelőotthonainak vezetőit arról, hogy igény szerint a diákoknak osztályfőnöki órák, vagy délutáni foglalkozások keretében lehetőséget teremtenek – a prostitúció, és az azt körülvevő bűncselekmények veszélyeiről történő – felvilágosító előadások meghallgatására. Az iskolák igényeinek megfelelően a bűnmegelőzési szakemberek azóta is folyamatosan jelen vannak a tanintézetekben. A témában részben kiadványt, részben – a *Matrioshki* című belga filmsorozatból – egy 55 perces anyagot készítettek, mely bemutatja, hogy emberkereskedők hogyan szedik áldozataikat, hogyan kényszerítik a nőket prostitúcióra. A filmet igény szerint az előadások után levetítik, a kiadványt átadják a diákoknak.

Ugyancsak a program részeként a prostituáltak számára is készítettek kiadványt, melyben arról tájékoztatják őket, hogy milyen szabályokat kell betartaniuk, továbbá, hogy hol és hogyan kérhetnek segítséget baj esetén.

A rendőrség bűnmegelőzési egységeinek szakemberei rendszeresen részt vesznek az állami és civil szervezetek e témában megtartott képzéseiben, konferenci-

¹ Derek Ellermann

áin, kampányaiban, melyet az ORFK 2013. évi munkájáról szóló jelentésében össze is foglalt:

1. A Belga Szövetségi Rendőrség és az IOM – (Nemzetközi Migrációs Szervezet) brüsszeli irodája egy 17 európai országra kiterjedő, emberkereskedelem elleni, több éves (2003-2009) programot hajtott végre. A program alapvető célja az volt, hogy az emberkereskedelem elleni fellépésben a különböző szakterületeken (rendészeti, igazságszolgáltatási és civil) dolgozó szakemberek összehangoltabban, azonos standardok mentén tudjanak fellépni, valamint a program nemzetközi dimenziójának segítségével kapcsolatba kerüljenek más országok szakembereivel. A projekt során az emberkereskedelem elleni fellépés területén dolgozó szakemberek multidiszciplináris csoportja több fázisban megtartott képzéseken vett részt. A program eredményeként kialakításra, majd frissítésre került egy emberkereskedelem elleni oktatási anyag. A képzésen a magyar rendőrséget az NNI képviselte.
2. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium az Országos Rendőr-főkapitánysággal együttműködésben, az IOM Nemzetközi Migrációs Szervezet és a MOL közreműködésével 2009-ben egy három hónapot átfogó, keresletcsökkentő kampányt indított. A kampány célkitűzése az volt, hogy a jelenség nagyságrendjéről, a szervezett bűnözés egyéb formáival való összefüggéséről szóló információ átadásával hozzájáruljon a potenciális kliensek szemléletének átalakulásához, ezáltal a kereslet, vagyis a jelenség mértékének csökkenéséhez.
3. A holland nagykövetség támogatásának köszönhetően a MONA (Magyarországi Női Alapítvány) szervezésében több tréning valósulhatott meg az elmúlt években, amely az emberkereskedelem elleni küzdelmet szolgálta:

- „Szakmaközi együttműködés a prostitúció és az emberkereskedelem visszaszorítása és az áldozatok segítése érdekében” címmel megtartott tréningen (2010-2012.) összesen 57 fő vett részt a rendőrség bünyügi, bűnmegelőzési és közrendvédelmi állományából. A képzés célja a rendvédelemben dolgozók, valamint a szociális, egészségügyi és gyermekvédelmi területen dolgozó, segítő szakemberek felkészítése a szexuális kizsákmányolás céljából folytatott emberkereskedelem, valamint a prostitúció elleni hatékony fellépésre, az áldozatok felismerésére, támogatására, különös tekintettel a gyermekprostitúcióra.
  - Ugyancsak a MONA szervezésében került lebonyolításra a „Szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelem elleni küzdelem” szakmai szeminárium 2012. januárban, amely a Holland Királyság Külügyminisztériumának és a Svéd Királyság Nagykövetségének támogatásával valósulhatott meg. Ezen a Budapesti Rendőr-főkapitányságot 14 fő képviselte.
4. A Belügyminisztérium, a Holland Külügyminisztérium és az ICMPD 2012. novemberben „Kapacitásépítés rendőrök és ügyészek számára a munkaerő kizsákmányolását célzó emberkereskedelem leküzdése érdekében” címmel tréninget szervezett, amelyen több ország részvétele mellett a magyar rendőrség szakemberei is jelen voltak.
  5. Az EURES Magyarország és az Országos Rendőr-főkapitányság Európában egyedülálló együttműködésének köszönhetően, 2012. során jelentős lépéseket tett az emberkereskedelem visszaszorítására. A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgáltatáson belül működő magyarországi EURES hálózat (Európai Foglalkoztatási Szolgálat) és az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya 2012-ben közös kampányt indított, abból a célból, hogy felhívja a figyelmet a külföldi munkavállalásban rejlő veszélyekre, informálja a külföldön dolgozni szándékozókat a jogaikról és lehetőségeikről, és segítse a már bajbajutott magyar állampolgárokat. A kampány lebonyolításába bekapcsolódott a Külügy-

minisztérium Konzuli Főosztálya, valamint az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) is. Az együttes tájékoztatás sikere is hozzájárult, hogy a két szervezet között (NMH, ORFK) együttműködési megállapodás született. Ennek keretében a rendőrség és az EURES tanácsadói közösen jelentek meg állásbörzéken, osztályfőnöki órákon, információs napokon, ahol erre a célra készült tájékoztató szórólapokat terjesztettek. A szórólapok egyrészt bemutatják az EURES tevékenységét, másrészt felhívják a figyelmet azokra a lényeges lépésekre, amelyeket külföldi munkavállalás kapcsán feltétlenül be kell tartani, valamint rámutatnak a tisztességtelen ajánlatok intő jeleire. Nem utolsósorban, felvilágosítást adnak arról, mi a teendő, ha az ember bajba kerül, hogyan kérhet segítséget egész Európa területén a rendőrségtől. A kampány részeként elkészült egy spot, valamint két tájékoztató kisfilm – ezek mindegyike magyar és angol nyelven –, és egy ingyen letölthető mobil alkalmazás okostelefonra. Az applikáció az EURES tanácsadók és a rendőrség elérhetőségét tartalmazza, valamint tájékoztató anyagot, ami az áldozattá válás elkerülésében segít.

6. Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya és a Hanns Seidel Alapítvány (HSA) Budapesti Képviselője 2012 októberében a Rendőrségi Igazgatási Központban nemzetközi konferenciát szervezett „Emberkereskedelem elleni küzdelem – védtelen áldozatok” címmel, amelyben kiemelt figyelmet kapott mind az állami, mind a civil szerepvállalás bemutatása.
7. A rendőrség áldozatvédelmi feladatok ellátásával megbízott munkatársainak 2012-ben megtartott szakmai továbbképzésén központi témaként szerepelt az emberkereskedelem elleni küzdelem. A képzés a teljesség igénye nélkül, az alábbi témákat érintette: a gyermekprostitúció áldozatai a nevelőintézetekben; szakmaközi együttműködés kiépítése Magyarországon az emberkereskedelem és a prostitúció elleni küzdelem érdekében; migráns prostituált nők életkilátásai Magyarországon és Svájcban;

prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem; az emberkereskedelem felszámolására irányuló 2012-2016 közötti új EU stratégia; az Emberkereskedelem Irányelv átültetéséből adódó rendőrségi feladatok; az egyház szerepe az áldozatvédelemben.

8. Az emberkereskedelem elleni küzdelem nemzeti koordinátora vezetésével a Belügyminisztérium 2012-ben fontos feladatként határozta meg a jelenség elleni harcban érintett hazai és nemzetközi szereplőkkel való együttműködést, valamint az emberkereskedelem elleni megelőző, preventív köztudatformáló kampányok, tevékenységek szervezését, és az ebben való aktív részvételt. Erre való tekintettel az ORFK Bűnmegelőzési Osztálya aktívan vállalt szerepet az európai szinten ismert és közkedvelt Sziget Fesztivál keretében megrendezett egyhetes megelőző és figyelemfelhívó kampány szervezésében, lebonyolításában.
9. Az emberkereskedelem elleni koordinációs munkacsoport (Emberkereskedelem Elleni Nemzeti Koordinációs Mechanizmus) tagjaként az ORFK Bűnmegelőzési Osztálya folyamatosan részt vesz a Belügyminisztérium által működtetett, állami és civil szervezetet tömörítő, az emberkereskedelem visszaszorítására létrehozott munkacsoport tevékenységében, az éves kormányjelentés előkészítésében.

A következőkben tekintjük át a problémakör magyarországi megjelenésének főbb motívumait.

A jellemző elkövetési helyek évek óta változatlanok. A tapasztalatok szerint az elkövetői körök Magyarországon a forgalmas útszakaszok mellé, a nagyvárosokban, valamint azok környezetében található bordélyházakba (ezek pusztán funkciójukat tekintve nevezhetők bordélyházaknak, mivel a törvény nem ad lehetőséget ezek hivatalos működtetésére) szervezik tevékenységüket, bár egyre többen külföldre – a legális lehetőségeket biztosító Svájcba, valamint Ausztriába, Hollandiába, Belgiumba, Németországba és Olaszországba, illetve új célországként Nagy Britanniába – tették át a működésüket. Ezekbe az országokba

közvetítik ki a jobb kereseti lehetőség reményében a jelentkezőket, akik gyakran a munkalehetőségért, a szállásért a megkeresett jövedelem nagy részét kötelesek átadni. A prostituáltak folyamatosan – személyes jelenléttel – figyelemmel kísérik, a keresett pénzt napközben vagy este általában teljes egészében elveszik.

Jellemző elkövetési helynek minősülnek még a magánlakások, a benzinkutak és a szórakozóhelyek. A magánlakásokban folyó prostitúciós szolgáltatást újságokban, illetve az interneten kínálják. A működési keretet biztosító bárók, lokálok látszatra legális szórakozást nyújtanak: italt mérnek, zenés rendezvényeket szerveznek, ahol „csak táncosokat” alkalmaznak, akik azonban egyéb szolgáltatást is végeznek. Az ilyen jellegű prostitúciót az érintettek egyre konspiráltabban, a bizonyítást jelentősen megnehezítve végzik, oly módon, hogy a lányok a vendégekkel szállodába, illetve magánlakásba távoznak.

A gyanúsítottak tekintetében kiemelendő az alacsony iskolázottság, a büntetett előélet, illetve az, hogy teljes egészében bűncselekményekből biztosítják a megélhetésüket. Jellemző, hogy az ismeretségi körbe, illetve rokonságához tartozó nővel – aki tiltott kéjelgéssel szabálysértést folytat – tartatja el magát a gyanúsított. A tevékenységük során erőszakot, illetve fenyegetését alkalmaznak, bár némelyik területi szerv jelentése szerint ez visszaszorulóban van (Nógrád MRFK, KR NNI). A foglalkoztatott lányokat egy idő után átadják a hasonló tevékenységet folytató személyeknek. Az azonos csoportba tartozó elkövetők gyakran rokoni kapcsolatban állnak egymással.

A sértettek vonatkozásában szintén megjelenik az alacsony műveltségi szint és a munkanélküliség, döntő többségük magyar állampolgár. Egy részük korábban intézeti nevelés alatt állt, akiknél a sértetté váláshoz nagyban hozzájárult a könnyű pénzkereset ígérete mellett a kötődési igényük. A rossz anyagi helyzetből adódó kiszolgáltatottságukat használja ki az elkövetői kör arra, hogy rávegye őket a prostitúcióra. Meghatározó a roma etnikumú sértettek aránya, amely egyes helyszíneken (pl. forgalmas utak mentén) megközelíti a 100%-ot.

Az elmúlt évekhez hasonlóan a nyomozások során fő probléma, hogy érdekközösség áll fenn a futtatók és a prostituáltak között, akik nem érzik magukat sértettnek, és emiatt nem tesznek feljelentést. A többnyire bosszúból, féltékeny-

ségből, vagy elszámolási vita következtében tett feljelentésükben foglaltakat később visszavonják, illetve módosítják, vállalva ezzel az esetleges hamis vád vagy hamis tanúzás miatti eljárást is. Sok esetben azért, mert félnek a feljelentett személyek bosszújától, bár az utóbbi időben a futtatók (főként külföldi foglalkoztatás esetén) egyre inkább partnerként tekintenek a prostituáltakra. Talán ennek is „köszönhető”, hogy a sértettek az eljárások későbbi szakaszában az általuk megadott címeken, telefonszámokon nem elérhető, a bizonyításhoz szükséges szembesítéseket nem vállalják. Amennyiben a tanú felkutatása és idézése eredménnyel jár, a kihallgatásra már jogi képviselővel érkezik, akit az elkövető fizet, és aki a tanút már előre felkészíti a nyomozó hatóság várható kérdéseire, és az azokra adandó válaszokra, amelyekkel elkerülhető a gyanúsított felelősségre vonása.

Fontos megjegyezni, hogy a statisztikai adatok alapján a prostitúcióra épülő bűncselekmények száma 2013-ban az előző évhez képest 20 %-kal növekedett. Ennek pontos okai nem ismertek: ez lehet részben az új Btk. hatályba lépése, részben pedig az, hogy a tavalyi évben csökkenhetett az a jelentős látencia, amely az ilyen jellegű bűncselekményekre – a prostituáltak és az ebből a tevékenységből hasznot húzó személy közt fennálló érdekközösség miatt – egyébként jellemző.

Az emberkereskedelem bűncselekményével érintett bűnügyek felderítésén túl a rendőrségnek áldozatsegítő feladatköre is van, mely határozottan kiterjed a bűncselekmény típusok áldozataira is.

Az elmúlt évek során bekövetkezett jogszabályváltozásokra tekintettel szükségessé vált a rendőrség áldozatsegítő feladatait szabályozó 50/2008. (OT 29.) ORFK Utasítás módosítása. Az új norma 2/2013. (I. 31.) számon került kiadásra. Egyik fontos új eleme, hogy az áldozatsegítéssel kapcsolatos speciális feladatokon belül (tekintettel az Európai Parlamentnek és Tanácsnak az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről szóló, valamint a 2011/36/EU Irányelv átültetéséből adódó feladatokra) kiemelt figyelmet fordít az emberkereskedelemre, különös tekintettel annak kiskorú áldozataira. A gyermekek áldozati jogainak maradéktalan biztosítására, a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák

kialakításáról szóló 32/2011. (XI.18.) KIM rendelet egységes végrehajtása érdekében az országos rendőrfőkapitány 1/2013. (I. 8.) számon ORFK Utasítást adott ki a gyermekmeghallgató szobák igénybevételének részletszabályairól, valamint a használatuk során követendő egységes eljárás meghatározására. Az állomány új normából fakadó változásokkal kapcsolatos oktatását valamennyi területi szerv végrehajtotta.

A rendőrség bűnmegelőzési szakemberei az áldozattá válás megelőzése, az áldozatok mielőbbi ellátásba kerülése érdekében, gördülékeny, zökkenőmentes együttműködést alakítottak ki mind az állami szféra, mind a civil szervezetek képviselőivel. A közvetlen munkakapcsolatnak köszönhetően rendszeresen részt vesznek egymás rendezvényein, e témában megtartott képzésein, kampányai-ban. Kialakultak a kölcsönös tájékoztatás módszerei, csatornái, az áldozatokkal való foglalkozás munkamegosztása, így az ügyek kapcsán felmerülő esetleges problémákra azonnal tudnak reagálni, ezzel is elősegítve az áldozatok mielőbbi ellátásba kerülését. A civil szervezetek közül kiemelt érdemmel a Fehérgyűrű Közhasznú Egyesülettel, a Magyarországi Női Alapítvánnyal (MONA) és Baptista Szeretetszolgálattal való együttműködés. Utóbbival egy együttműködési megállapodástervezet készült, amelynek célja a két szervezet emberkereskedelem elleni tevékenységével, áldozatsegítéssel összefüggő feladatainak eredményes megvalósítása.

Nemzetközi együttműködés

Elmúlt évben az ORFK kétoldalú együttműködési megállapodást írt alá a Holland Királyság Rendőrségével a két ország rendőrségének szorosabb együttműködése, és az emberkereskedelem elleni együttes, hatékony fellépés érdekében, amely a gyakorlatban közös nyomozásokban, legjobb gyakorlatok átvételében, személyes tapasztalatcserékben valósul meg. A kooperáció célját képezi a felderítést és nyomozást folytató szervek közötti hatékony jelzőrendszer kiépítése, a gyors és eredményes információcsere érdekében. Ennek megvalósulását célozza egy gyakorlati szemléletű, kompakt és felhasználó-barát holland-magyar közös kézikönyv elkészítése (magyar, holland, angol nyelven). 2013 decemberé-

ben az összefogás keretében „Együttműködés az emberkereskedelem elleni harc területén” címmel tartott nemzetközi konferencián holland és magyar részről a kormányzati és civil szféra a témában érintett képviselői vettek részt, összesen 70 fő.

A holland-magyar Kétoldalú Együttműködési Megállapodás célkitűzései között szerepel a kollektív nyomozások számának növelése. Ennek érdekében 2013. december 17-én a holland, a belga és a magyar igazságügyi szervek közös nyomozócsoportjának (JIT) felállításáról szóló megállapodás került aláírásra.

Hatékony megelőzés, tudatformálás, tudatosságnövelés, kereslet- és kínálatcsökkentés lehetséges új irányainak megfogalmazása:

- Új nemzeti Tantervben tananyagszerűen beépíteni a felvilágosítást, az emberkereskedelemmel kapcsolatos ismereteket
- CSÉN (Családi Életre Nevelési Programba) akkreditációs elemként be kell illeszteni a prostitúció, emberkereskedelem megelőzését célzó témákat, órákat
- Más Európai Unió tagállamok által használt, jó gyakorlatok átültetésének vizsgálata
- KÉK Vonal Gyermekkrízis Alapítvány, Menedék Migránsokat segítő Egyesület munkáját megismertetni az állampolgárokkal
- Közérthető, védelmi garanciákat bemutató, anonim, ingyenes segélyhívó számot tartalmazó felvilágosító szóróanyag átadása a büntető eljárás megindulásakor, esetleg rendőri intézkedéskor az áldozatoknak
- Társadalmi célú hirdetések megjelentetése
- Migránsok befogadására kialakított szálláshelyeken, nevelőotthonokban többnyelvű tájékoztató anyag kihelyezése
- Örökbefogadó szülők, nevelőszülők, pedagógusok, áldozatazonosításban érintettek célirányos képzése
- Családsegítő Szolgálatok bevonása a megelőzési tevékenységbe, körzeti megbízottak felkészítése
- Közösségi oldalakon interaktív weboldal működtetése
- Ingyenes zöld szám létrehozása

- Ingyenes újságokban (Pl. Metro, kerületi újságok) folyamatos figyelmeztetés az áldozattá válás kockázatára
- Kisfilmek, spotok készítése, vetítése rendszeresen iskolákban, kampány jelleggel pl. állásbörzéken, pályaudvarokon, kivetítőkön
- Plakátok, szóróanyagok, kisfilmek készítésére, megjelenésekre pénzügyi keret elkülönítése
- Fesztiválokban való tudatos megjelenés
- Elektronikus média tematikus műsoraiban való megjelenés
- Közösségi oldalakon, álláskereső portálokon, munkaerő közvetítő cégek oldalain, kereső oldalakon (pl. startlap), esetleg utazási irodák oldalain, chat oldalakon, az áldozattá válás veszélyeire figyelmeztető „információs buborék” felbukkanásával preventív tartalmak megjelenítése
- Esetmegbeszélések
- Formalizált vitalehetőségek biztosítása a veszélyeztetett társadalmi rétegek, korosztályok körében
- Tanulságos esetek, események közzététele az Elektronikus Lakossági Bűnmegelőzési Információs Rendszer (ELBÍR) felhasználásával az önkormányzatok és a lakosság felé
- Utcai szociális munkások, növédelmi szervezetek szélesebb körű bevonása az utak mellett álló prostituáltak felvilágosító, segélyhívószámokat tartalmazó tájékoztató anyaggal történő ellátásába
- Magyar „szappanoperákban” megelőzést célzó blokk beépítése
- Szórakozóhelyek illemhelyein, emberkereskedelem áldozatává válás veszélyére figyelmeztető matrica elhelyezése
- Megfontolás tárgyává tenni olyan szabályozás bevezetését, amely nem biztosít anonimitást a kliensek számára

Dr. B. Aczél Anna – Dr. Hatvani Erzsébet:

Az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon prevenciós és reintegrációs lehetőségei, a gyermekprostitúció „intézeti” szemmel

A Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon tevékenységei egyrészt a történelmi tradíción, másrészt az elmúlt évtizedek, illetve a közelmúlt szakmai korszerűsítési törekvésein alapulnak. Az intézmény három fő tevékenységének – a javítóintézeti nevelésnek, a fiatalkorú elkövetők javítóintézetben végrehajtandó előzetes letartóztatásnak, illetve a gyermekvédelem szakellátási rendszerébe tartozó speciális gyermekotthoni ellátásnak – a múltja eltérő.

A Rákospalotai Javítóintézetet 1890-ben alapították fiatalkorú lányok befogadására, azóta szinte töretlenül alapfeladat a javítóintézeti nevelés végrehajtása. 1995-ben nyílt meg a jogi útja az előzetes letartóztatásba helyezett fiatalkorú lányok befogadásának, és 2006-ban kapott az intézmény lehetőséget arra, hogy – céljaiban és eszközrendszerében hasonló, de mégis különbségeket is mutató – speciális gyermekotthoni részleget működtessen. Az intézmény továbbra is biztosítja a lehetőséget az utógondozásnak.

A pszichológiai, pedagógiai, szociális munka eszköztárát felhasználó módszereink alapja az a tény, hogy a bűncselekmények elkövetésében, valamint a prekriminális viselkedések megjelenésében nagy szerepet játszik a szocializációs deficit, a gyenge problémamegoldó képesség, az alacsony döntéshozó képesség, illetve az agressziókezelési és szociális készségek hiányai. Mind az oktatás, mind a nevelés színterein választott módszereink fő célja, hogy a hozzánk kerülő fiatalok gondolkodása és viselkedése megváltozzon, tudatosabban és logikusabban gondolkodjanak és érezzenek a különböző élethelyzetekben. Életük egészét illetően az erkölcsi normák, az együttélési szabályok, a társadalom szerinti helyes döntéseket tudjanak hozni, fejlődjön az önkontrolljuk és szociális készségeik.

Szakmai hitvallásunk:

- Megteremteni a biztonságot nyújtó intézményi légkört azoknak a fiataloknak, akiknek az élete kisiklott, vagy soha nem volt biztonságos.
- Olyan háttérrel kialakítani, amelyben minden fiatal megtalálhatja személyre szólóan azt a lehetőséget, ami számára a legkedvezőbb esélyt adja az intézményrendszerből való kikerülés után, a leghatékonyabb támogatást biztosítja a „saját” életút kialakításában.
- Sikerélményeken keresztül biztosítani egy „élhető perspektívát”, megélhető és gyakorlatra váltható – szociális készségekben és tárgyi/szakmai ismeretekben megnyilvánuló – tudást.

A fenti célok elérése érdekében korrekciós, személyre szabott neveléssel pótoljuk a szocializációs hiányosságokat, a gyermekkorban elmaradt sikerélményeket, iskolai végzettséget adunk, tanítunk néhány alapvető dolgot a mindennapi élet ismereteiből. Mindeközben megpróbáljuk pótolni a gyermekkorban elmaradt élményeket, megmutatni néhány alternatíváját a szabadidő jobb eltöltésének, megismertetni a kreatív munka örömét. Mindeközben fel kell dolgozni növendékeinkkel mindazt, ami idekerülésükig történt, annak érdekében, hogy felnőtt életükben képesek legyenek másik utat választani, tudják hova forduljanak, ha krízishelyzetbe kerülnek.

Szakmai programunk megvalósítása, céljaink érdekében sokféle eszközzel dolgozunk, amelyben gyakran segítségünkre vannak a különböző pályázati lehetőségek és a civil szervezetekkel való együttműködések.

A közelmúltban két ún. bűnmegelőzési programban is részt vettünk, amelynek kiemelt célja a javítóintézeti nevelt fiatalok reintegrációjának támogatása volt.

Az egyik projekt, a TÁMOP 5.6.1.A-11/3-2011-0004. számú „LÉPÉS-VÁLTÁS” című pályázati program a Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete konzorciumi partnerségben az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthonnal és az EMMI Budapesti Javítóintézetével valósult meg.

A másik, jelen bemutatkozást is segítő projekt a TÁMOP 5.6.1.B-12/1-2012-0070 sz. „Nyitott szemmel az ifjúság védelmében” című pályázat, melynek főpályázója az ERGO Európai Regionális Szervezet, együttműködő partnerek az ORFK, a BRFK, az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon, a **Kőbányai Széchenyi István Magyar-Német Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola**.

A program fő tevékenységei:

- Bűnmegelőzési képzési programok a két intézményben tanuló, illetve elhelyezett gyermekek számára.
- Külön képzések a gyermekek számára az intézményekben, illetve egy hetes intenzív nyári tábor keretében megvalósuló képzések, foglalkozások.
- Képzések az intézményekben dolgozó pedagógusok számára.
- Konferencia a részt vevő partnerek és a társintézmények számára.
- Nyílt Napok az intézményekben.

A projekt egyik kiemelt célkitűzése a gyermekprostitúció, gyermekpornográfia megelőzése, az áldozatok elérése és segítése, a prostitúcióval már kapcsolatba kerültek esetében olyan foglalkozások biztosítása, amely segít a változásban.

Amikor a prostitúcióval kapcsolatba került gyermekekről (0-18) gondolkodunk (akiket szerencsére már több Btk. törvényi tényállás is véd) nem mindig egyszerű a folyamatok megítélése. Vannak olyan fiatalok, akik egyfelől ugyanolyan védelemre szorulnának, mint más áldozatok, megítélésüket mégis nehezíti, hogy közben már ők maguk is elkövetnek elítélendő cselekményeket.

A gyermekprostitúció olyasmiről, amiről szinte mindenkinek megvan a kialakult, indulati véleménye, amit nehezen követ cselekvés. Elítéljük, felháborodunk, de sokszor a környezet, hogy könnyebb legyen feldolgozni a feldolgozhatatlant, hozzáteszi, hogy egy kicsit a fiatal hibája is lehet. „Lehet, hogy ő kezdeményezte, benne van a vérében, tudja, a cigányoknál ez így van”, vagy „Hiába, „intézetis”, sajnos ezek a lányok ilyenek”, – se szeri, se száma a közhely és előítélet szülte „bölcösségeknak”.

A másik jellemző közhely vagy tévhit, hogy a gyermekek, a fiatalok az intézetben válnak vagy válhatnak prostituálttá.

A fiatalok elkövető lányok – sok esetben fiúk – között mindig vannak olyan esetek, ahol azzal találkozunk, hogy valaki egy-egy alkalommal, vagy hosszabb ideig kapcsolatba kerül a prostitúcióval. Sem előzetes letartóztatásba, sem javítóintézeti nevelésre nem e cselekmény miatt kerülnek a lányok, hiszen a prostitúció elkövetése nem bűncselekmény a Btk. szerint (a szabálysértési eljárásokhoz kötődően, szabálysértési eljárások keretében azonban a prostitúcióhoz kapcsolódóan büntethetőek pénzbüntetésre, *közérdekű munkára vagy elzárásra*).

A javítóintézetekről

A fiatalok bűnelkövetővé válása esetén kettős cél fogalmazódik meg a társadalomban és a jogalkotóban egyaránt. Egyrészt a fiatalokra úgy tekintünk, mint akiknek az életkorukból fakadóan gondozásra és védelemre van szükségük, így ha bűnelkövetővé válnak, akkor is oktatási, fejlesztési eszközök alkalmazásával szükséges a cselekmény elkövetéséhez vezető problémák lehetőség szerinti megoldása, kompenzálása. Másrészt a fiatalok

rák bűnelkövetése esetében is jelen van az a félelem, amely a társadalmat jellemzi, a cselekmények elszaporodása miatt, illetve a súlyosabb jellegű, főként erőszakos bűncselekmények jellemzővé válásával kapcsolatban. A bűnelkövetésre adott reakciónak szolgálnia kell a fiatalok egészséges fejlődését és nevelkedését, de a bűnelkövetők megbüntetésére irányuló társadalmi elvárásnak is meg kell felelnie.

A fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásának alapja – mely egyben az eltérést is jelenti – a fiatalok fejlődésben lévő személyisége. A felnőtté válás pszichikai és szocializációs folyamat, bekapcsolódás a társadalomba, amely a szabályok elsajátításának szükségességét is jelenti.

A fiatalokra vonatkozó büntető igazságszolgáltatásnak több szempontot kell figyelembe vennie, amely egyszerre érvényesíti a gyermekek védelme, a speciális prevenció, a jogbiztonság és a társadalom védelmének szempontjait.

Így:

- reagálni kell a bűncselekményre, és a tettel arányos szankciót kell kiszabni, miközben
- figyelembe kell venni, hogy az életkori sajátosságok eltérő választ igényelnek a büntető hatóságtól, mint a felnőtt elkövetők esetében.

A fiatalok büntetőjogának kialakulása hosszan tartó folyamat volt, melynek alapjait a XIX. század vége, illetve a XX. század első évtizedeinek reformirányzatai teremtették meg, kialakítva a fiatalok bűnelkövetők eltérő megítélésének a lehetőségét, felismerve és elfogadva azt a tényt, hogy a felnőtté válás nem egyszerű biológiai folyamat, hanem lelki, tudati, erkölcsi kibontakozás ideje is. Átmenet a gyermekkorból a felnőttkorba, amely egyben átmeneti státuszt is jelent mind a család életében, mind a társadalmi környezetben.

2013. július 1-jétől lépett hatályba a 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről (új Btk.), amely még nagyobb feladatot ró a javítóintézetekre, még hangsúlyosabbá teszi szerepüket a fiatalok igazságszolgáltatásában. 2013. július 1-jétől néhány, a Btk.-ben megha-

tározott súlyosabb bűncselekmény esetében a gyermekkorú elkövető már 12. életévétől felelősségre vonható. Esetében a cselekmény elkövetése után a bíróság élhet az előzetes letartóztatás jogintézményével, illetve büntetést vagy intézkedést szabhat ki. A szankciók körében nem alkalmazható szabadságvesztés, és az egyéb büntetési, intézkedési nemek közül a javítóintézeti nevelés a preferált. A javítóintézeti nevelés kijelölhető időtartama is változik, a továbbiakban a jelenlegi 3 év helyett már maximum 4 éves időtartamban is kiszabható. Ezzel összhangban a javítóintézeti nevelés már nem a 19., hanem maximum a 21. életévig tarthat. Az új rendelkezések – amellett, hogy a fiatalabb korosztály büntethetőségét tartják szükségesnek a súlyosabb elkövetések esetében – a korábban még nagyobb hangsúlyt adnak a javítóintézeti nevelés lehetőségének és jelentőségének, nagymértékben szélesítve a befogadható korosztályt. Ez még inkább fokozza a javítóintézeteknek a fentiekben már meghatározott felelősségét a gyermekkorú, de már fiatal felnőtt korosztály társadalmi reintegrációjának támogatásában a bűncselekmény elkövetése után.

Az előzetes letartóztatás javítóintézetben történő végrehajtásának lehetősége, a jogszabályi és az intézményi háttér megteremtése azt a célt szolgálta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben végrehajtott – főként hosszabb időtartamú – előzetes letartóztatás alatt nagy eséllyel kialakuló börtönártalmak elkerülhetőek legyenek. A büntetés-végrehajtási intézmények a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának végrehajtása során – jogszabályi követelmény szerint – csak a felnőtt fogvatartottaktól való elkülönítésre kötelezettek. Emellett nem kötelezettség, sőt az előzetes letartóztatás végrehajtási feltételei mellett nem megszervezhető a fiatalkorú számára a tanulás, a képességek fejlesztése, a foglalkoztatás, a személyiségfejlesztés, a családi kapcsolatok fenntartása, a pszichológiai-mentálhigiénés támogatás. Figyelemmel az általában elhúzódó büntetőeljárásokra, és így a hosszú időtartamú előzetes letartóztatásokra, a fiatalkorú esetében ez súlyos és visszafordíthatatlan károsodáshoz vezethet, illetve bizonyosan nehezíti a reintegrációs folyamatot, növelve ezzel a bűnisméltés kockázatát.

Magyarországon – az Emberi Erőforrások Minisztériuma irányítása alatt – négy, a fiatalkorúak befogadására létesített javítóintézet működik: az Aszódi Javítóintézet (javítóintézeti nevelésre utalt fiúknak), a Debreceni Javítóintézet

(előzetesen letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt fiúknak), a Rákospalotai Javítóintézet (javítóintézeti nevelésre utalt, előzetesen letartóztatott lányoknak) és a Budapesti Javítóintézet (előzetesen letartóztatott fiúknak). Folyamatban van Nagykanizsán egy új javítóintézet létesítése előzetesen letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt fiúknak.

A fiatalkorúak bűnelkövetésének főbb jellemzői, a lehetséges válaszok

Az elmúlt évtized társadalmi folyamatai, gazdasági nehézségei, értékválsága mellett egyre nagyobb az aránya a diszfunkcionálisan működő, társadalmi szerepének megfelelni nem tudó családoknak. A fiatalkorú elkövetők szülei között többségben vannak a foglalkoztatási hierarchia alacsonyabb szintjeire betagozódók, relatíve sok a nyugdíjas szülő, a munkanélküli szülőkkel bírók száma a többszörösére emelkedett. A bűncselekményt elkövető fiatalok többsége közt igen magas a hátrányos, halmozottan hátrányos körülmények között nevelkedők aránya.

A fiatalkorú bűnözés súlypontja a 16. életév körül van, ennek betöltése előtt inkább tulajdon elleni, míg ezt követően elsősorban az erőszakos, garázda cselekmények elkövetése a jellemző. A javítóintézetben végrehajtható előzetes letartóztatások esetében is egyre magasabb az erőszakos bűncselekményért, csoportban elkövetett cselekményért kényszerintézkedés hatálya alá kerülők aránya (pl. csoportosan elkövetett rablás büntette). Az agresszív viselkedést megvalósító fiatalok között jellemzően magasabb a családi devianciák, a családon belüli erőszak, az alkoholizmus, a drogfogyasztás, illetve a bűnelkövetés aránya. A deprivált, marginalizált helyzetű, már bűnelkövető fiatalok körében végzett vizsgálatok azt mutatják, hogy a bántalmazás, a terror, az elhanyagoló környezet kiugró gyakorisággal van jelen.

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőjogi felelősségre vonás elsődleges célja a nevelés, éppen ezért a szankciórendszerben központi helyet foglalnak el a nevelőintézkedések. A fiatalkorúak ügyeiben eljáró igazságügyi szervek feladata

nemcsak a büntetőjogi felelősség érvényesítése, hanem a megelőzés és a reszocializációban való közreműködés is.

A javítóintézetben elhelyezett fiatalokra a nagyfokú heterogenitás, a kortársaktól való lemaradás jellemző. Általában hosszabb, rövidebb időszak kihagyása után kerülnek ismét iskolapadba, a kinti iskolákban is, mint túlkoros tanulók voltak jelen. Tudásuk sokszor nem éri el a megszerzett bizonyítvány alapján elérhető szintet, az írás, az olvasás és a számolás alapszintjei még a felső tagozatos végzettséggel rendelkezőknek is komoly nehézségeket jelentenek. Tanulás iránti motivációjuk, kitartásuk alacsony szintű. Rossz kommunikáció, alacsony tolerancia szint, elégtelen, illetve nem megfelelő irányú érdekérvényesítés, nem megfelelő konfliktuskezelési képességek jellemzik őket.

Ezek a problémák azonban a legtöbb esetben nem a képességbeli problémákból, hanem az őket ért hatásokból fakadnak, ezért azt is mondhatjuk, hogy saját képességeik megítélésében sem reálisak, alulértékelik magukat.

A fiatalok elítéltek esetében nemcsak a család, hanem az iskola is csak korlátozottan tudja szocializációs szerepét betölteni, amely elsősorban a társadalmi együttélés normáinak elsajátításához járulhatna hozzá. Sokan már nem járnak iskolába, s az iskolába járók között is igen magas az iskolát legalább kétszer váltók aránya. Az iskolába járók között nagyon gyakori a hosszabb tartalmú iskolakerülés és a többszöri évismétlés. Szemben a köznevelésben megszokott átlaggal, többszörösen meghaladó arányban találkoztunk a fiatalok elítéltek esetében magántanulókkal. Ezek a tényezők összességében jelentősen rontják a fiatalok továbbtanulási lehetőségeit és ezen keresztül (is) csökkentik a fiatalok társadalmi kötődését.

A javítóintézetbe érkező lányok esetében nagyon sokszor tapasztaljuk meg azt az általunk is tanult, szakirodalomból ismert tény, hogy az elkövető fiatalok esetében a különböző deviáns viselkedések hátterében a korábbi áldozati státusz áll.

Hipotézisünk, hogy a fiatalok elítéltek lányok jelentős része egyben áldozat is, tehát valamilyen feldolgozatlan trauma mindegyikük életét, szocializációját, így viselkedését is meghatározta, meghatározza. Gyakori tapasztalat, hogy a nálunk lévő lányok alapvető élménye, hogy magukra hagyták

őket és senki nem vállalt felelősséget értük, illetve azokért a tettekért, amiket velük szemben elkövettek. Gyakori, hogy azokat a felnőtteket, akik súlyosan elhanyagolták, bántalmazták, szexuálisan abuzálták őket – és akikhez többé-kevésbé szorosán kötődtek, de legalábbis függő viszonyban voltak velük – nem vonták felelősségre, nem szabtak ki rájuk büntetést. Az áldozattá vált gyermekek kiszolgáltatott helyzetükben senkitől nem kaptak segítséget, nem számíthattak más felnőttekre sem. A világot kizárólag áldozatokra és elkövetőkre bontják, ennek árnyalására rövid ideig és csak bizonyos helyzetekben képesek. Nem értik, miért kellene nekik felelősséget vállalni tetteikért, sokan azt gondolják, amit velük tettek, azt nekik is joguk van másokkal megtenni.

A szakirodalom szerint a többszörös áldozattá válás jelentősen növeli a későbbi elkövetővé válás esélyét, különösen nagy a nyomatóka annak, ha az egyes cselekményeket más-más személy valósította meg, illetve a szociális tanuláselmélet alapján elfogadott tétel, hogy az erőszak észlelése is erőszakot szülhet.

A család szerepe ezen túl is jelentős. A családon belüli erőszak élménye még akkor is negatívan befolyásolja a gyermek további életvitelét, ha annak nem ő a közvetlen sértettje. Így, aki gyermekkorában megélt, elszennvedője vagy szemtanúja volt anyja bántalmazásának, később maga is nagyobb eséllyel válik bántalmazóvá, mint társai. E körben az is elegendő, ha – bár a gyermek nem látja, de a másik szobából hallja – tudja mi történik.

„V”, kedves tiniként, két copfba font hajjal érkezett az intézetbe, miniruhája, elmesélt történetei azonban már hamar felhívták a figyelmünket a mögöttes problémákra. Mint később kiderült, bekerülése előtt olyan szex partikon vett részt, amiket felnőtt fejjel is nehéz elképzelni. Mire hozzánk került már senki nem emlékezett arra, hogy hogyan vették rá 12 évesen, csendes szülői engedéllyel, hogy megkóstolja a drogos italt, hogy hogyan fényképezték le a közprédává tett kislányt, hogy kerültek fel a képei az internetre. Hogy hogyan vették el a kedvét később, hogy feljelentsen az őt megerőszakoló fiúkat, „barátnője” haverjait. Úgy tűnt, sokkal egyszerűbb, ha maga is kezdeményező lesz, és ha lehet, hasznát is húz ezekből a számára „elkerülhetetlen” esetekből.

Vagy „M”, aki szintén igazolni látszik az előítéleteket, hogy ugye ő is kedvét leli a prostitúcióban, hiszen, amikor bekerülése után arról kérdeztük, hogy mi-

lyen tervei lennének, csak egyetlen konkrét célja volt, hogy folytassa a prostitúciót. „Na, ugye, csak tetszik neki ez az út?!” Pedig „M”-t 13 évesen apja állítólag megerőszkolta – amiről hallgatnak, vagy nem tudnak a hivatalos iratok – csak szóbeli gyámi, nevelői célzásokból lehet tudni az eseményről. Aztán talált egy fiatalembert, vagy megtalálta (?) az a fiatalember, aki futtatta, és droggal kötötte magához. Az őt használó, felhasználó férfi volt az egyetlen stabil személy az életében, így mindent megtett, hogy a kedvében járjon. 16 évesen szabálysértési eljárás keretében sorozatosan kapott büntetéseket, kiemelték a családból, gyermekotthonba került, ahol már nem tudták kezelni indulatkitöréseit, pszichiátriai problémáit. Arról nem szólnak a dokumentumok, hogy mit kapott, kaptak a felnőtt korú résztvevők, vagy azok, akik rákapatták a drogra. „M.” esetében használói számára vonzó lehetett, hogy ő koránál is fiatalabbnak látszik, ugyanakkor mimikátlan arca, viselkedése mindenki előtt világossá teszi, hogy pszichésen erősen sérült. Különösen felháborító, hogy mégis évekig futtatták, kihasználták. Hozzánk már általa elkövetett cselekmény, súlyos testi sértés miatt került. Egy biztos, „M” nem volt „jó” az intézetben, viselkedése állandó óvatosságot igényelt, nehezen kiszámítható indulatai a közösségnek is terhet jelentettek. Nevelőjének sikerült kialakítania vele egy számára biztonságot nyújtó kapcsolatot, ennek köszönhetően egyre több rendezvényen, eseményen vett részt, de a programok nagy részét lehetőség szerint elkerülte, szívesebben ült volna nevelője kezét fogva, váratlan kitörései mögött nem mindig lehetett megtalálni a valós okokat.

A fenti rövid esetek is jól mutatják, hogy amikor egy fiatalos bűnelkövető lány esetén elkezdünk egy fejlesztési folyamatot, minden esetben az elkövetéshez vezető okokat kell feltérképeznünk. Ilyenkor találkozunk a hozzánk kerülők egy részénél a korábbi bántalmazásokkal, vagy a gyakran ebből fakadó prostituálódással.

Hogyan tud javítani a javítóintézet?

A javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalos társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottságának, szakmai képzettségének fejlesztése, az alap-

vető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítés. Az intézetben olyan kompenzáló és korrigáló nevelést kell biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalos megelőző életútja hiányainak pótlására, és a bűnelkövetése hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására.

A fejlesztési tevékenységet meghatározza, hogy fiatalok megelőző életútjukon a deviáns karrier milyen szintjére jutottak el, milyen mértékű személyiségük érzelmi-akaratú sérülése, személyiségükre milyen ártalmak hatottak, milyen az őket idebocsátó, majd a kikerülés utáni fogadó társadalmi környezet.

A munka középpontjában a re-szocializációs, re-integrációs tevékenység áll, mert a fiatalok esetében az elsődleges szocializációs folyamat részben, vagy egészen sikertelen volt, illetve sok esetben egy deviáns kultúrához való sikeres szocializációt jelent, és így ütközik a társadalom egészének elvárásaival.

Nevelési feladatok:

- Szocializációs szint emelése, szocializációs hiányok pótlása
- Kulturális szint emelése
- Családi életre nevelés
- Munkavégzéshez szükséges készségek fejlesztése
- Tanulási elmaradások pótlása
- Az erkölcsi fejlődés segítése
- Egészséges életmódra nevelés
- Kommunikációs szint emelése
- Felelősségvállalás erősítése az elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatban
- Ún. harmadlagos, az ismételt elkövetés esélyét csökkentő bűnmegelőzés

Nevelési-gondozási feladatok színterei:

- Javítóintézeti nevelésre utalt, előzetes letartóztatásba helyezett fiatalok csoportjai
- Növendékügyi és Szociális iroda
- Iskola
- Munkafoglalkozáshoz szükséges tanműhely, kertészet

- Szabadidős tevékenységek
- Egészségügyi ellátás
- Pszichológiai és mentálhigiénés ellátás
- Hitéleti tevékenység

A javítóintézetek szakmai programjának egyik legfontosabb eleme, hogy a zárt intézeti jelleg helyett markánsan a gyermekvédelmi követelmények érvényesüljenek a javítóintézeti nevelés, de még az előzetes letartóztatás szigorú jogszabályi követelményrendszere mellett is (pl. izoláció a külvilágtól).

A re-integrációs, re-szocializációs eszköztárat szélesíteni kellett úgy, hogy az egyéniesítést támogató módszerek, így az egyéni esetkezelés és csoportmódszerek együttes alkalmazása az eddigiekhez képest magasabb színvonalon jelenjen meg ezen intézmények szakmai programjában. A fejlesztő tevékenységek tervezettebbé válnak, az egyéni fejlesztési terv segítségével professzionalizálódnak, erősödjön az egyéni szociális munka jelenléte, illetve a programok kiegészüljenek újabb speciális csoportmunkával.

A csoportprogramok

A javítóintézetek már évek óta hangsúlyt fektetnek arra, hogy a nevelési és oktatási programok keretein belül, illetve azokat kiegészítve különböző csoportban megvalósuló programokat alakítson ki.

Ebbe beletartozik a fiatalok szociális készségeinek fejlesztése, intenzív része a társas kapcsolatok erősítése, a közösségi aktivitás erősítése, a különböző kognitív-behaviorista programok, a humán tőke növelésére irányuló beavatkozások. Azok a programok számíthatnak nagyobb sikerre, amelyek komplex módon, egyidejűleg több kockázati tényezőt megcélözva kívánnak eredményt elérni.

Elmondható, hogy a kedvezőtlen környezeti tényezők, elsősorban a biztonság-hiányos családi kötelék negatív énképet, szorongásra való hajlamot, akár impulzivitást, kontrollálatlan viselkedést, a késleltetés képességének hiányát eredményezheti, ami mind hajlamosít magatartási problémák kialakulására, bűncselekmény elkövetésére és közvetlen, vagy közvetett módon vezethet az áldozati szerephez.

A gyermekkorúak/fiatalkorúak deviáns viselkedésének kialakulási folyamata, és az ebben érvényesülő kockázati tényezők alapján a gyermekre irányuló programok alapvető célja az, hogy mérsékelje a kockázati és erősítse a proaktív tényezőket, illetve befolyásolja a fiatal fejlődésének folyamatát és gátolja a súlyosabb lépcsőfokra való továbblépést.

A proaktív tényezők hatásának erősítése lehet:

- szociális, együttműködési és kognitív képességek javítása,
- egyértelmű, de nem önkényes, hanem konszenzusos szabályrendszerek kialakítása,
- befogadó „intézeti” szocializációs környezet kialakítása,
- közösségi kötődések javítása.

Többféle módszerünk közül kiemelnénk az élménypedagógiai és a művészetterápiás programokat. Az élménypedagógiai programoknál cél, hogy a fiatalok olyan tapasztalatokra, ismeretekre tegyenek szert, amelyeket eredményesen tudnak használni konfliktus- és problémahelyzetekben. A fiatalok azoknak az értékeknek és tulajdonságoknak az energiáit, amelyeket eddig normaszegő cselekvésekben mutattak meg, képesek legyenek áthelyezni egy konstruktív viselkedési struktúrába. Ismerjék fel erősségeiket, képességeiket, lehetőségeiket, amelyekre építve pozitív célokat tudnak meghatározni.

Így lehetőség nyílik megtapasztalni a döntéseik következményeit, a helyzetekben megjelenő érzelmeiket, és a cselekedeteiket irányító értékeket. Az eltérő értékek ütköztetése a csoporttagok között segíti az elfogadást, megértést, és a hatékony kommunikáció gyakorlását. Jó lehetőséget kínál a csoportkultúra alakítására. Azokban a szituációkban, ahol konfliktus, kortársnyomás, kortárs és felnőtt kapcsolatok alakulnak, kipróbálhatóak viselkedési alternatívák, megélhető ezek következménye, és a fiatal dönthet, hogyan cselekszik, milyen viselkedési minta eredményes számára.

A konstruktív pedagógiai szemléletre épülő foglalkozások kihasználva a kamasz, fiatal felnőtt életkori sajátosságait, a csoportos élmény-, izgalom-, kalandkeresés szükségletére alapozták a beavatkozást. A fiatal a program során jól

érzi magát, különös helyzeteket él át, észrevétlenül sajátít el egy sor készséget, képességet, amelyek a felelősségvállalás, a biztonságkeresés szempontjából nélkülözhetetlenek, például együttműködés, kölcsönös megértés, elfogadás, csoportnormák, értékrend, kölcsönös felelősségvállalás, segítségnyújtás, illetve önismeret, önbizalom fejlesztés a szociális tükrön keresztül, amit a csoporttársak nyújtanak a program során.

A művészet- és szocioterápiás csoportok, foglalkozások során annak az élménynek a megtapasztalásával, hogy mások is hasonló, sokszor azonos problémákkal küzdenek, akár az önsegítő csoportok segítik a csoporttagok számára a traumák feldolgozását.

A terápiás csoportokon a csoporttagok megtapasztalják az elfogadást, az önértékelésük javulása révén létre tud jönni egy olyan biztonságos közeg, amelyben nem a folytonos veszélyérzet és kiszolgáltatottság a meghatározó, így lehetőség nyílik az empátiás készségek fejlődésére, a felnőttek iránti bizalom visszanyerésére. Ehhez természetesen elhanyagolhatatlan az intézményi közeg, amely a csoportmunka kereteit is adja. A hasonló problémákkal küzdő társaikkal közti önmaguk elfogadtatása és elfogadása könnyebb folyamat, mint „odakint” a többségi társadalomban, ahol sokszor áldozatként a szégyen, a megvetettség és a kirekesztés volt az alapélményük a kortárs iskolai közegben.

A traumák és/vagy a hiányos szocializáció következtében kimaradtak, megakadtak bizonyos fejlődési szakaszok a nálunk élő lányok gyermekkorában, többségük korán parentifikálódott (pl.: kisebb testvérekről való gondoskodás, anyai szerepek átvétele, bűnelkövetés családfenntartási célból stb.), így gyermekkoruk úgymond elveszett. A művészet és játékterápiás foglalkozásokon keresztül ezt próbáljuk „visszaadni nekik”. Megtapasztalhatnak olyan élményeket, amik szükségesek ahhoz, hogy kifejlődhessenek azon alapvető készségeik, amelyekkel nem rendelkeznek, de korosztályuk számára természetesek, és személyiségük alkalmassá válik ezen élményeken keresztül arra, hogy beépüljenek más/újabb minták, értékek. Általános célként az önismeret és az ennek kapcsán létrejövő változás fogalmazható meg, itt az intézetben célunk a traumák feldolgozásán keresztül egészségesebb kapcsolódási módok kialakulása, kialakítása, illetve a csoportélmény által közvetített értékek interiorizálása. Sikernek, pozí-

tívumnak tekintjük például, ha a csoporttagoknál beindul egyfajta lelkiismereti munka. Ez a folyamat általában akkor indul el, amikor megértik, hogy ami velük történt, az nem elfogadható, és senkinek nem volt joga úgy bánni velük, ahogyan azt tették akár a szüleik, akár más felnőttek. Ez a folyamat vezet el oda, hogy maguk voltak képesek megválaszolni azt a kérdést: „ha velem megtehették, én miért nem tehetem meg mással?”

A jövő...

Ahogy a fentiekben kezdtük, a javítóintézetekben az elkövetővé válás útján több esetben találkozunk különböző bántalmazásokkal, vagy a többségben ebből fakadó prostituálódással. A gyermekvédelemben egyre több az ajánlás és a komplex módszer a bántalmazások megelőzésére és felismerésére, mégis az a tapasztalat, hogy ez még ma is az egyik leginkább látenciával érintett, a hivatalos iratokban nem mindig megjelenő problémakör. Éppen ezért nincs, és nem is lehet pontos statisztika az intézetekben, nálunk sem, de a lányok esetében azt feltételezzük, hogy a többségük minimum észlelője, de sokszor áldozata volt erőszakos cselekményeknek, ezek között szexuális erőszaknak, szexuális kizsákmányolásnak. Az érintett gyerekek élettörténetében ez az egyik leggyakrabban ismétlődő elem, kiemelt kockázati tényező. Nem kérdés, hogy az elkövetett bűncselekmények miatt a fent már kifejtett elvek alapján kell a nevelés lehetőségeit is megadó büntetést kapniuk, de egy másik kérdés, hogy közben az áldozati státuszuk megítélését nem befolyásolhatja az, hogy ők mit követtek el. Ezért nehéz különösen az ő esetükben, hogy a prostitúcióval való kapcsolatukat hogyan értékeljük. Úgy véljük, nem elég, hogy a kezelésre irányuló szemlélet, amivel mi dolgozunk, csak a gyermekvédelmi szempontok között jelenjen meg. Fontos, hogy a fiatalokkal találkozó hatóságok is értsék, a döntéseik során figyelembe vegyék ezeket a szempontokat.

Mit mondhatunk akkor? Kik ezek a gyerekek? Ki ezek a fiatalok? Elkövetők, akiket a prostitúció miatt szabálysértési büntetésekre kell ítélni, vagy áldozatok, akiknek segítségre, és szükségleteik szerinti támogatásra van szükségük? Horri-

bile dictu itt olyan lányokról (és fiúkról?) van szó, akiknél a kriminális deviancia, a bűnelkövetés kockázata igen magas, de ezt csak akkor tudják elkerülni, ha értő segítséget kapnak? A bezárás válasz az elkövetett kriminális jellegű cselekményre (ez esetben a prostitúció), de nem segítség a traumák feldolgozására, erre nem „csak” a zárt intézetek hivatottak. Terápiás intézmények, hosszú nyomkövetés, esetenként speciális utógondozás jelenthet segítséget, és az, ha szembenézünk ezzel a jelenséggel, felkészült szakemberekkel, intézményekkel.

Felhasznált szakirodalom

Hollán Miklós, Ligeti Katalin Fiatalok elítéltek áldozati minőségének vizsgálata In: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve, 2009.

Miklósi Balázs: Élménypedagógiai Foglalkozások Javítóintézetben, Bona Dys-sou.

Fáklya Ágnes: Művészetterápia a Rákospalotai Javítóintézet előzetes fogva tartásban lévő növendékeivel In: TÁMOP 5.6.1.A-11.-2011-0004. sz. „LÉPÉS-VÁLTÁS” című pályázat (Elítéltek /javítóintézeti neveltek, előzetes letartóztatásukat töltők/ visszavezetése a társadalomba képzési és foglalkoztatási, valamint egyéb reintegrációs programokon keresztül), FICE Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége Magyarországi Egyesülete, 2012.

Csapó Emma:

Kesztyűgyár

A Mátyás tér 15. szám alatt található Kesztyűgyár Közösségi Ház 2008 őszétől indította programjait a környékbeli, budapesti fiatalok és idősebbek számára egyaránt. Multifunkcionális intézményként számos tehetséggondozó programnak, művészi előadásnak, képzésnek, tanácsadásnak és egy internet kávézónak ad otthont. A megvalósuló programok célja a közösségépítés és a helyi identitás erősítése, illetve a Magdolna negyed bevonása Budapest kulturális vérkeringésébe.

Már szinte a kezdetekkor, 2009-től helyet adtak itt a Szeretet Iskolájának. Az intézmény célja az volt, hogy azok a felnőttek, akik még nem rendelkeztek nyolc általánossal, netán írni-olvasni sem tudtak, itt pótolhassák hiányzó tudásukat. Az iskola nagyon rugalmasan működik, aki közben dolgozik, annak igazodnak az idejéhez, hogy tanulni is tudjon, de a munkáját se akadályozza. Hogy a gyerekek is felügyelet alatt legyenek, amíg az anyukájuk iskolában van, a gyerekek korrepetálásban vesznek részt.

A Szeretet Iskolájának folytatása, a Lehetőségek iskolája nagyon népszerű, nyáron is működik, a pótvizsgázók itt készülhetnek fel.

A Kesztyűgyár nagy hangsúlyt fektet a munkanélküliség csökkentésére, ezért állásbörzéknek ad helyet. A kezdetektől rendszeresen, hetente van álláskeresési lehetőség, ahol profi szinten nyújtanak segítséget az érdeklődőknek. Segítenek a számítógép kezelésében, fényképet készítenek, közreműködnek az önéletrajz és a motivációs levél megírásában.

Sajnos nem mindenkinek, vagy nem azonnal sikerül állást találnia, ennek számtalan oka van. Felismertük, hogy aki munka nélkül marad, hamarosan fizikai és lelki változáson megy keresztül.

Nem érti miért nem sikerül munkát találnia, azt sem tudja sokszor, hogy ennek mi, vagy ki az oka. A családja és a barátai is furcsán kezdenek rá nézni, vajon miért nem dolgozik még, talán nem is akar? A tartalékai is (ha voltak), kezdenek kimerülni. Hamarosan meglátszik a tartásán, az arckifejezésén, a viselkedésén, hogy értéktelenek kezdi érezni magát, úgy hiszi, valami baj van vele, vagy pedig gyűlölet, irigység támad benne.

Az első Női Csoportot a munkanélküli nők részére hoztuk létre, hogy segítsük a munkába állásukat. Azt akartuk, hogy legyen egy hely, ahol őszintén megbeszélhetik a problémáikat, hiszen ki érthetné meg őket jobban, mint egy másik, munkát kereső társuk. Jöttek képzetlenek, középfokú végzettségűek és diplomások is. Magyarok és cigányok. Jobb körökből származók, és olyanok, akik mindig is szegények voltak, de megértették egymást, hiszen volt egy közös problémájuk, a munkanélküliség.

Először csak a munkanélküliek, aztán a szenvedélybetegek jöttek. Ma már hajléktalanok, tartós betegségben szenvedők is járnak hozzánk. Olyanok, akik valamilyen ok folytán a társadalom peremére kerültek, kitzsítottakká váltak. Hívhatnám úgy is a Kesztyűgyárat, hogy a találkozások háza. Sokféle segítő foglalkozású szakember megfordul itt, így találkoztam Beával, a Félúton Alapítvány munkatársával, aki a szenvedélybetegek specialistája. Ő hozta az alkoholistáit, akiket becsatlakoztattunk a csoportba, majd elindította őket a gyógyulás útján. Aztán jöttek a KÉK Pont munkatársai, akik a drogokkal foglalkoznak. Nálunk beszélgetéseket vezettek, előadásokat tartottak arról, hogyan ismerhetők fel a szerhasználat jelei. A társfüggőségek, a családon belüli erőszak is témája volt a foglalkozásoknak.

Természetesen jöttek a prostituáltak, hiszen a Mátyás tér a prostitúció háza. Nem kérdeztünk senkitől semmit, itt mindenki annyit mond el magáról, amennyit akar. Ők azok, akiket minden szenvedély megtalál.

A Női Csoport programja folyamatosan változik. Többen munkát kapnak, van, aki visszatér miután ismét munkanélküli lesz, van, aki elköltözik, esetleg

beteg lesz. Évek alatt sok változás történik egy csoport életében is. Van a társaságnak egy állandó magja, de közben változik a csoport összetétele. Amikor elkezdődött 2009-ben, először egy 14 részes életvezetési tanácsadást tartottunk. Aztán a foglalkozásokon munkára felkészítő tréning folyt. Nyáron befőztünk, később főzésbeli tudásunkat gyarapítottuk. Beszélgettünk a női lét mibenlétéről, az emberi méltóságról, és még számtalan témánk volt.

Heti két alkalommal találkozunk. A foglalkozások menete:

- Érkezés 9 órától, kávézás közben megbeszéljük a napi programot. Választunk feladatokat: vásárlás, főzés, esetleg sütés, mosogatás, délután kézműves foglalkozás.
- Reggeli után egy rövid előadást tartok, amit aztán együtt megbeszélünk. Ha van valakinek aktuális problémája, az mindig elsőbbséget kap.
- Közben elkészül az ebéd.
- Ebédelünk, mosogatás, rendrakás.
- Délután kézműves foglalkozás, séta, esetleg valamilyen előadást nézünk meg.
- Korábban volt filmklub, akkor elmaradt az előadás, de a filmet megbeszéljük.
- Többnyire olyan témákat választottunk, ahol egy ember megküzd a nehézségeivel, alkohollal, betegséggel.

Külön programunk nincs a prostituáltak részére. A csoportba járnak aktív prostituáltak, olyanok, akik már felhagytak vele, hozzátartozók, de olyan hölgyek is, akik ebben a problémában nem érintettek, de sok más egyébben igen. A női témák mindenképpen elsőbbséget kapnak.

A 2014. év témáiból:

- Első találkozás ebben az évben. Beszámoló az ünnepekről.
- Közös tervezés: Mi az, amit ebben az évben szeretnénk elérni? Mi az, amit nem szeretnék folytatni?
- Józsa Judit szobrainak megtekintése: Magyar Nagyasszonyok.
- Mitől lennénk boldogabbak? Mit lehet változtatni a környezetünkben? (A Magdolna negyed felújításának tervezői)
- Rögtönző színház Kende Sanyival.
- Tapasztalatsere: hogyan maradhatunk tiszták nehéz körülmények között is (hajléktalanszállón; otthon kikapcsolt villany esetén).
- Kevés pénz jó beosztása (az asszonyok egymást tanítják).
- Lelki és fizikai egészségünk, és ezek összefüggései.
- Hogyan viselkedjünk, hogy segítőkészek legyenek velünk szemben? Hogyan intézzük hivatalos ügyeinket?
- Családi problémáink megoldása, hova fordulhatunk segítségért.
- Fizikai és lelki egészségünk szempontjából fontos a mozgás, a jó levegő. Séta az Orczy kertben.
- Családi kapcsolataink feldolgozása bibliodráma segítségével (Kissné Bea).
- Kapcsolatunk a transzcendenssel. Ökumenikus női imnap meghívott vendégekkel (Ökumenikus Női Imacsoport).
- Idő- és pénzbeosztásunk: napi, heti, havi terv készítése.
- Kapcsolataink rendezése: hogyan tudok harmóniában élni a családommal, környezetemmel. Mit lehet elfogadni, min lehet változtatni? (vendég előadó)
- A pihenés fontossága. A szabadidő értelmes, értékes eltöltése.
- Aktív élet nyugdíjasan, munkanélküliként: hol tehetem magam hasznossá?
- Életünk házasságban, vagy egyedül: a harmónia megőrzése, visszaszerzése.
- Bántalmazás a családban, vagy a környezetemben. Mit tehetek, mit kell tennem?
- Szenvedélybeteg a családban, felismerés, hova lehet fordulni.
- Társfüggőség, kell-e túrnöm, milyen lehetőségeim vannak.

- Ki vagyok én, mit értem el az életben? Vannak-e vágyaim? Hogyan tudom megvalósítani?
- Hogyan látom az életem? Reális képem van magamról, a körülményeimről?
- Egészségünk védelmében: séta a szabad levegőn.
- Csoporttársunk előadása a gyógynövényekről.
- Az egészséges élet része a pihenés. Mi a különbség a pihenés és a lustaság között?
- Tervet készítünk a szabadidőnk hasznos, értelmes eltöltésére.
- Hogyan egészíthetjük ki a jövedelmünket? Nem tudjuk, vagy nem akarjuk?
- Kik a barátaink? Segítenek, vagy visszahúznak bennünket?
- Összegzés: Mit jelent az asszonycsoport számomra? Kaptam, vagy adtam is? Mi volt jó, min változtatnál?

Májusban új tagok érkeztek a csoportba, ezért hozzájuk igazítottuk a foglalkozásokat.

- Ismerkedés a nevek alliterálásával. Ki mit vár a csoporttól?
- A szabályokat a régi csoporttagok ismertetik az újakkal. A változtatást közösen megbeszéljük.
- Kölcsönös megismerkedés, kezdeti feszültségek csökkentése.
- Kommunikációs technikák megismerése.
- Hol vagyok most? Kockázatvállalás megtapasztalása, felismerése.
- Szabadon választott beszélgetés.

A következő időkben Margot Käßmann Anyák a Bibliában című könyve alapján különböző helyzetekben lévő anyákról beszélgetünk, a különböző életformák segítségével saját élethelyzetünkre is ráismerhetünk:

- Betsabé: aki erőszak által lett anya.
- Erzsébet: kései anyaság.
- Eszter: egy nép anyja (akinek nincs saját gyermeke).

Csapó Emma katolikus hittantanár

- Éva: elárvult anya, aki elveszti gyermekét. Beszélgetés pszichológus segítségével.
- Hágár: cserbenhagyott anya, nős embertől gyermeket szülni.
- Anna: a szívtelen anya, aki korábbi tervei miatt feláldozza gyermekét.
- A kánaáni asszony: egy beteg gyermek anyja.
- Ketúrát: a mostoha anya, aki saját gyermeke helyett más gyermekét neveli.
- Lea: a sokgyermekes anya, a sok gyermekáldás.
- Lóisz: a nagyanya, élettapasztalat átadása.
- Lót lányai: akik vérfertőzés által lettek anyává.
- Mária: egy anya embert próbáló körülmények között.
- Jókebed: aki sorsára hagyta gyermekét.
- Naomi: az anyós, használhatom a bölcsességem.
- Ráhel: a korán elhunyt anya.
- Rebeka: a kivételező anya.
- Salomé: a nagyravágyó anya.
- Sára: akinek elrabolták a gyermekét.
- Támár: aki csellel esett teherbe.
- A fáraó lánya: az örökbefogadó anya.

Augusztustól új fejezetet kezdtünk, témánk: az emlékezetünk gyógyítása. Végig vesszük életünk nagyobb állomásait, fogantatásunktól kezdve. Ki örült nekünk, kinek voltunk fontosnak, kinek kell megbocsátanunk? Milyen helyzetekben kikkel találkoztunk, hogyan viszonyultak hozzánk, milyen érzéseink voltak? A találkozások, beszélgetések milyen nyomokat hagytak bennünk? Mi hogyan viszonyultunk bizonyos helyzetekhez? Tudunk-e megbocsátani másoknak, saját magunknak? A harag, a gyűlölet senkinek sem használ, nekünk pedig kifejezetten árt, lelki és fizikai hatásai ismertek. A megbocsátás a gyógyulás útja.

Nyár végén közösségi kertet kaptunk a közelben. Ez nagy változást hozott a csoport életében. Heti rendszerességgel járunk ki, ültetünk, locsolunk, ismerkedünk a természettel. Sok örömet okoz mindannyiunknak.

Elsősorban tanárnak, tanítónak tartom magam. Sok mindent tanultam, ami a munkámat segíti – így logoterápiát is, a COSCA-féle segítőfoglalkozásúak képzésében is részt vettem. Tanultam romológiát, hiszen munkámat nagyrészt a cigány testvéreinkkel való találkozás tölti ki. Telefonos lelkeségély-szolgálatnál részesültem képzésben, Buza Domonkosnál önismereti csoportra jártam, másutt ismerkedtem a szenvedélybetegségek kezelésével.

A képzettség szükséges, de meggyőződésem, hogy legnagyobb segítség a hozzánk fordulóknak, ha Isten szeretetével ismertetjük meg őket, tőle kapnak erőt a változáshoz. Tagja vagyok az Új Jeruzsálem katolikus közösségnek, ahol szeretettel, imával érik el a legnagyobb változásokat egy ember életében. A Kesztyűgyár világi intézmény, de a hozzám forduló, segítségre szoruló, gyakran a társadalom peremén élő asszonyoktól nem tagadhatom meg ezt a tudást, felajánlom nekik, ami segítségével gyökeresen megváltozhat az életük.

„Azt hiszem már a nagyanyám is...”

Anna engedélyével írom meg a történetét. Régóta, szinte az egyesület alakulása óta ismerem: ő azon kevés prostituáltak egyike, aki nyíltan beszél múltjáról. Azt hiszem büszke rá, hogy sikerült változtatnia az életén, egyébként is mindenki ismeri, hiába is tagadná. Számtalan újságcikknek, riportnak volt alanya, többen „belőle” írták a szakdolgozatukat.

„Nagyanyámnak tizenkét-tizenhárom gyereke volt, ki tudta volna azokat csak úgy felnevelni. Kellott a kiegészítés. Mi gyerekek nem nagyon értettük, de amikor a felnőttek bólogattak, hogy ez a Bori ügyes asszony, ilyesmire gondolhattak. Csak a tekintetükből tudok erre következtetni, később láttam ezt az összenézést eleget.

Mindig volt prostituált a családjukban. Konkrétan emlékszem, hogy Klári néném, Elza nagynéném, na meg az anyám is az volt.

Anyám korábban is mindig dolgozott a faluban. Meszelt, takarított, de semmi pénz nem volt neki elég, mindig többre vágyott. Nem értettem még akkor,

mit jelent, hogy a férfiak rá-rá csaptak a fenekére, de azt láttam gyerek fejjel is, hogy anyám tetszik nekik. Valami titok volt köztük, amit mi gyerekek nem értettünk.

Sokáig azt hittem a szegénységünk miatt kerültünk intézetbe, nagyobb koromban tudtam csak meg, hogy »erkölcsi« okok miatt. Anyám mindig Klári nénémre hagyott bennünket, amikor egy-egy férfival elment a faluból. Klári nénémnek se gyereke, se férje nem volt soha. Amikor nagyon éhesek voltunk, anyámat az állomás mögötti presszóban találtuk meg. Kávét ivott és krémest evett, de minket elküldött, hogy neki dolga van. Szép asszony volt, és szebben is öltözött, mint a magyarok. Mindent el tudott intézni, amiért büszke is volt magára. Azt mondta, ő megmentette a falut, amikor jöttek az oroszok. Velük ivott, mulatott, ráadásul úgy, hogy a többi asszony már nem érdekelte őket. De később is így volt. Jóban volt ő a tanácselnökkel, aztán a párttitkárral is. Mikor ki volt az úr. Csak velünk nem foglalkozott. Minket később intézetbe vittek, de amikor karácsonykor hazaengedtek, visszaszöktem, mert nekem jobb volt ott, mint otthon. Anyám, vagy a rokonaim amúgy sem látogattak meg soha.

Amikor kikerültem az intézetből, addig volt becsületem, ameddig a pénzem tartott. Aztán nem törődött velem senki. Így kezdem idegenekkel ismerkedni a faluból kivezető köves út mentén. Nem gondoltam én arra, hogy prostituált lettem. Csak az volt a fontos, hogy valakinek számítottam. Volt, aki többször is eljött értem. Végre kellett valakinek.

Elég hamar megtapasztaltam, hogyan lehetek »sikeres«, mi az, amivel magamra irányíthatom a figyelmet. Klári néném azért figyelmeztetett is: »Vigyázz a micsodádra, az még kell pisilni is.« Ennyi volt a jó tanács. Nem mondta meg, hogy ez pontosan mit jelent.

Elza néném ekkor már Pesten »dolgozott«. Amikor hazajött, látta, hogy nem vagyok elveszett lány. Felvitt magával, nála lakhattam. Könnyen beletanultam az ő életébe is. Ez egészen addig ment, amíg meg nem ismertem a párom, aki aztán 23 évig »vigyázott« rám. Önállósítottuk magunkat, már csak neki kerestem. Magunkhoz vettük a gyerekeit, én neveltem őket. Az enyémeiket meg, akiket korábban más férfitől szereztem, intézetbe adtuk.

Elza néném lányai is ezt az életet választották. Az egyik most fejezett be egy drogelvonókúrát. A lányai is prostituáltak, még az anyjuk és a nagyanyjuk sem tudott rajtuk segíteni, se állásuk, se lakásuk, se jövedelmük nem volt. Lassan mindent elveszítettek. A lakást, a munkahelyüket, az egészségüket.

Az én nevelt fiam rendesen dolgozik, most fog tőlem albérletbe költözni a barátnőjével. A nevelt lányom viszont ugyanezt a mesterséget űzi. Éli a maga életét.

A saját lányom is prostituált lett. Hogy hogyan, arról soha senkinek nem beszélek. Majd, ha rá tudom szólni magam, akkor a gyóntatószékben. Ott mindent elmondok majd. Már évekkal ezelőtt abba hagyta, de nem találja a helyét. A Teréz Anya nővérei segítettek neki. Szakmát szerzett, dolgozott, de amikor albérletbe költözött, depressziós és pánikbeteg lett. Most sem tud önállóan élni. A fia viszont bentlakásos iskolába jár, vele nincs baj, ő jó tanuló.

Az én fiam, na az strici lett. Mi segítettük hozzá, én meg a barátnőm. 7 általánost végzett, de azért rendesen dolgozott egy építkezésen. Egyszer feljött Pestre, hogy megünnepelje a húga születésnapját. Akkor látta meg Erikát, aki akkor még kezdő volt a szakmában, még egyáltalán nem is drogozott. Szép volt még, nem úgy, mint most. Mi bízattuk a fiamat, hogy udvaroljon neki, aztán lakjanak együtt egy albérletben, és vegye rá, hogy dolgozzon neki. Ez nagyon könnyen összejött, aztán később több lány is akadt, jól ment az üzlet. Erikának viszont egyre több drog kellett. A férfiak és a fiam miatt is, aki nem volt hozzá kedves. El is hagyta Erikát, mert egy drogos, lerobbant lány már nem kellett neki. Akkor állt össze Vandával. Vanda szép, még most is fiatal. Van két lányuk. A fiam nem dolgozik, de igen nagyra van, pénzük is van bőven. Csak akkor lesz gond, ha Vanda azt mondja majd, hogy elege van ebből az életből. Akkor majd elküldi a fiam, mehatsz, mert van lány elég, talállok mást, aki nem nyafog itt nekem.

Én évekkal ezelőtt abba hagytam ezt az életet. Nagyon szeretem a fiú unokámat. Okos, sokat tanult a nővéreknél. Még imádkozni is megtanított. Azon gondolkodtam, mi lesz ebből a gyerekből, ez is strici lesz? Szerez majd magának lányokat, meg még engem is meg az anyját is zavarni fogja, hogy hozzunk neki pénzt. Mert a pénzt meg lehet nagyon szokni. Függetlenné válunk tőle. Vágyunk rá, a pénztől vagyunk valakik. Nálunk akinek nincs pénze, az nem számít sen-

kinek. De ebből az életből jön pénz. Ez az élet csak pénzről szól. Legyen minél több, amit azonnal el lehet költeni. Italra, ételre, drogra, szerencsejátékokra. So-sincs belőle elég.

Nagyon megsajnáltam az unokámat, világgá akart menni, amikor a lányom »dolgozott«. Nekünk meg ki kellett jönni a lakásból. Nem akarom, hogy neki is ilyen élete legyen. Én abbahagytam. Nincs semmim, semmi nem maradt a sok pénzből. Egy ismerősömnél lakom, van egy szobám, és a konyhát is használhatom. Beteg vagyok, a fogaimat sem tudom megcsináltatni. Mindent elvitt az ital és a szerencsejáték.

Mióta abbahagytam, másképp gondolkodom magamra. A lányom is abbahagyta, de nehezen boldogul. Nincs férje, beteg, de legalább már másképp él. A gyerekének is más élete lesz.

Sokszor jönnek hozzám a lányok. Panaszkodnak, elmondják a gondjaikat. Ki értené meg őket, ha nem én? Szenvednek, éheznek és fáznak. Naponta fizetnek a lakásért, ahol alhatnak. Nincs egy hely, ahol befogadnák őket, muszáj kiállniuk pénzt keresni.

Először meg kellene gyógyulniuk. Aztán elhinni, hogy másképp is lehet élni. Munka kellene nekik és otthon. De ki segít rajtuk, kihez fordulhatnak?”

A prostitúció szereplői

Egyesületünk az utcai prostitúcióval foglalkozik, tapasztalataimat közöttük szereztem.

A prostitúciónak három fő szereplője van: a nő, akit mindenki lát, a férfi, akit senki sem lát és a strici, vagy szebben mondván a futtató. Valójában ő a főszereplő. Neki a legfontosabb, mert ő húz belőle hasznot, ő működteti ezt a rendszert. Befektetés nélkül rendkívül sok pénzhez juthat.

Ő a prostituált „másik” fele, ugyanolyan körülmények közül, sokszor ugyanolyan családból kerül ki, mint az, aki prostituált lesz. Elhanyagolták, nem szerették, a munka és a tanulás nem tartozott a család értékrendjébe. Nincs önbecsülése, rendszerint semmihez sem ért, nincsenek iskolái. Csak azt nézik, hogy másoknak mennyi pénzüik van, és ezt rendkívül irigylik. Legnagyobb problémá-

juk, hogy hogyan lehet munka nélkül pénzhez jutni? Ismeretségi, baráti körük a bűnözők közül kerül ki. Hamar, már tizenéves korukban bekerülhetnek a prostitúcióba, hiszen vigyázhatnak az utcán álló lányokra, esetleg a nővérükre, ez a „tanulás” nincs ellenükre.

Befektetés nélkül, hatalmas haszonra szert tenni, ez a cél. A lányok már készen vannak, pénzbe nem kerültek, hiszen nem kellett velük törődni, se szeretni őket. Nem baj, ha nem okos, szépnek sem nagyon kell lenni, a festék egyébként is elfed mindent. Csak meg kell találni a megfelelő lányt. Ehhez érzék kell. Meglátani, hogy ki a szomorú, a céltalan, ki az, aki egy kedves szóra már felderül, aki bármit megtesz egy kis szeretetért. Bármit elhisz, a legképtelenebb dolgokat is, hogy tudás, szorgalom, munka nélkül is lehet pénzt keresni. Elhiszi, hogy egy idegen fiú rögtön megszerette és segíteni akar neki.

Egy nagyon fontos dolgot kell megjegyeznie csak: erről nem szabad senkinek beszélni (ezzel rögtön elrontanák a dolgot).

Munkánk során a legegyszerűbb dolgok voltak a legeredményesebbek: ha valakivel sokat beszélgettünk, rendszeresen kapcsolatban voltunk. Korábban fiatal kollégáimmal sokat jártunk családokhoz, csak beszélgettünk velük, az ő és a mi életünkről. Fiatal kollégám elmondta, hogy a munka mellett tanul, most alapított családot, a pénzt hogyan osztja be, hogyan boldogulnak. A férfiak sosem értették, hogy abból a kevés pénzből hogyan lehet családot alapítani, meg még lakást is venni. De nagyon imponált nekik, hogy így is lehet élni. Egyszer, amikor a férfiaknak munka adódott, mindannyian megpróbálták. Abban tudtunk nekik segíteni, hogy elmondtuk a szabályokat (öltözködés, viselkedés, időpontok betartása, mi az oka, ha szóltak valamiért). Hatalmas élmény volt számukra, hogy tudnak dolgozni és saját fizetésük van. Egy idő után az egész népes család felhagyott a prostitúcióval. Nők és férfiak is dolgoznak a civil életben, vidékre költöztek, saját házuk van. A gyerekeiket iskolába járatják.

Más családokat is ismerek, ahol a férfiak drogoztak (heroin), és lányokat futtattak. Ózdról jöttek Pestre lakni, valami uzsora volt az oka, úgy menekültek el. Nagyon nehéz körülmények között éltek, sokszor az utcán, családdal, kis gyerekekkel. Életük akkor változott meg, amikor a közösséggel találkoztak, felcsillant

a remény, hogy megváltozhat az életük. Kezdetektől ismerem őket, eleinte félttem tőlük, de ma már a legjobb barátaim közé tartoznak. Mindannyian dolgoznak, asszonyaikat feleségül vették, lakásuk van, a gyermekeik iskolába és tempomba járnak. A közösségnek hatalmas ereje van. A közösség azért fontos, mert aki változni szeretne, annak sok törődésre, szeretetre van szüksége, és persze tanulásra. Ezt megadni csak egy közösség képes, hiszen minden hívásra, segítségkérésre válaszolni kell. Ma ez a család másoknak segít, a Csak Egyet hajléktalan segítő szervezet meghatározó része, többen itt dolgoznak, folyamatos képzésben részesülnek.

Alternatíva: Hédi története

Hédi akkor járt a csoportomba, amikor a kezével operálták és nem tudott dolgozni. Elmesélte a történetét.

Három éves korában került intézetbe. Meghaltak a szülei, soha nem volt senkije. Megtapasztalta, hogy milyen az, amikor az igazgató néni férje „tapizza” a gyerekeket, de neki volt bátorsága elfutni, elutasítani. Amikor kikerült az intézetből, több társával feljelentették ezt az embert, hogy az többi gyereknek ne kelljen ezt tovább elviselnie.

Szövőnőnek tanult, de nem tudta befejezni, mert nagyon rossz volt a szeme, így később mindig konyhán dolgozott, vagy takarított. Néha volt albérletben is, ha olyan párja volt, hogy ezt megtehetnék. Lakott barlangban is, még filmet is készítettek róla, hogy ilyen körülmények között hogyan lehet olyan tisztán és otthonosan élni. Most megint szállón lakik, a kisebb gyerekek pedig intézetben vannak. Hetente rendszeresen találkoznak a nagyobb lányánál, akinek van saját lakása. Rendkívül kedves, jól nevelt, szép gyermekei vannak. Hédi most bérállkozott az Új Jeruzsálem közösségben. Kiegyensúlyozott, kedves asszony.

Kérdésemre elmondta, hogy ha nagyon nehéz helyzetben volt, inkább kéregetett, de a prostitúciót mindig kerülte, pedig többször is biztatták, hogy így segítsen magán.

Nekünk, embereknek egymásra van a legnagyobb szükségünk. Hogy szeressenek bennünket és mi is szerethessünk. Hogy figyeljenek ránk, fontosak legyünk, mert akkor tudunk mi is figyelni másokra.

Minden rajtunk múlik. Hogy tudok-e szeretet adni és elfogadni. Ha erre képes vagyok, akkor remélhetem, hogy szebb lesz körülöttem az élet.

Kugler Gyöngyi:

Gyermekprostitúció megelőzése. Gyökerek – megelőzés – jelzőrendszer szerepe

Védőfaktorok

Mint minden deviáns magatartásnál, jelenségénél, a gyermekprostitúció megelőzésénél is beszélhetünk prediktív (előrejelző) és protektív (védő) faktorokról.

Az eddigi tudományos tapasztalatok szerint védőfaktornak számít az egészséges, harmonikus családi légkörben való felnövekedés, ahol a gyermek érzelmi biztonságot él meg, és kötődés alakul ki közte és szülei között. Ez biztosítja a gyermek fejlődési folyamatában azt, hogy ha vele valami rossz dolog történik, azt el fogja mondani a szülőknek. Igényli és kéri a támaszt nehéz helyzetekben is.

Veszélyeztető tényezők

- Hajlamosító tényező lehet (ez elég nagy súllyal esik a latba), ha az egyik szülőt gyermekkorában súlyos szexuális abúzus érte.
- Ha a családban érzelmileg elhanyagoló légkör van jelen: a szülők nagyon elfoglaltak, sokszor másokra bízják a gyermek felügyeletét, vagy engedik, hogy az utcán felügyelt nélkül kószáljon, játsszon.
- Ha családban a szülők között súlyos konfliktushelyzet alakul ki, és ez hosszú ideig fennáll. A szülők ilyenkor lelki energiájuk nagy részét a

konfliktusra fordítják, ez vezethet a gyermek magára hagyásához (rejtett érzelmi elhanyagolás).

- Súlyosabb elhanyagolás vagy fizikai-lelki abúzus is hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyermek áldozattá váljon. A bántalmazó szülőkből nem keres védelmet, támaszt, így kiszolgáltatottá válhat egyéb, akár szexuális abúzus elszívására.

Gyökerek

Eddig is tudtuk, hogy a tinédzser korosztály (elsősorban a lányok) testileg érettek, azonban lelkileg és személyiségfejlődésben még nem tartanak ott, hogy saját határaikat jól ismerjék, és a határaikat sértő viselkedést (amely gyakran vezet megerőszkodáshoz) felismerjék. A szexualitás berobbant és áthatja kultúránkat – nem is beszélve az individuális kultúrákból érkező szabadság kultuszról –, de a korai vagy kikényszerített kapcsolatokba való belecsúszás egyenes út lehet a prostitúció kialakulásához (a prostituáltak 60-80%-a szexuális abúzust, illetve nemi erőszakot élt át gyermek-, vagy serdülőkorában). Különösen veszélyeztetettek azok a kamaszok, ahol a családvédő burok szerepe nem érvényesül.

Óvodáskorúak veszélyben

A legújabb kutatások szerint az óvodás korosztály (3-7 évesig) egy olyan veszélyeztetett réteg, akikre eddig nem vetődött kellő figyelem.

Mi történik ilyenkor a családi dinamikában? Sigmund Freud beszélt az ún. ödipális korszakról, mely éppen erre az időszakra esik. Ilyenkor a gyermek fokozott rajongással fordul az ellentétes nemű szülő felé. Ezt a jelenséget Ferenczi Sándor magyar pszichoanalitikus már 1928-ban leírta a *Nyelvzavar a gyermekek és a felnőttek között* című cikkében. Idézet ebből: „A nyelvzavar fogalma a felnőttek gyerekekkel való visszaéléséről szól. A felnőtt és a gyermek szeretik egymást. A gyermek gyengédségre vágyik és teljes ártatlansággal ki is fejezi szeretetét,

a felnőtt pedig szexuális fantáziájának kielésére használja ezt a gyengédséget és a gyerek sebezhető helyzetét. Azt gondolom, hogy a gyerekeket nagyon megterheli és sebezhetővé teszi a felnőtt szexualitásról szóló tudattalan kommunikáció. (...) A nyelvzavar állapota akkor lép fel, amikor a felnőtt érzéketlen a gyerek gyengéd szeretet iránti szükségletére, és szexuális tárgyként használja a gyereket. A gyerek elfogadja a felnőtt közeledését (nem tehet mást) mint gyengédséget, és azon veszi észre magát, hogy elárasztotta a felnőtt szexualitása.”

Akadályok a probléma felismerése előtt: hamis mítoszok

Lássunk ezekből néhányat:

- Csak az alacsony iskolázottságú emberek követnek el ilyen bűncselekményt
- Idegenek veszélyeztetik gyermekeinket
- A gyerekek kitalálják a velük történeteket
- A szülő (rendszerint az anya) sulykolja bele a gyermekbe az abúzust
- Ami rossz történt, azt el kell felejteni
- Ritkán fordulnak elő ilyen esetek
- A gyerekek kibírnak egy kis verést/simogatást
- Nem tudom elképzelni erről az emberről, hogy ezt tette
- Ilyet csak elmebeteg és aberrált emberek csinálnak
- Aki ilyet tesz, az pedofil
- Ilyen dolgok nem történhetnek a mi szomszédságunkban, csak valahol messze
- Ez annyira szörnyű, hogy velünk (a mi családjunkban) nem történhet meg
- Valami történt a gyerekekkel, de biztosan nem az
- Biztosan a tévében látott valamit, azért beszél ilyeneket
- A kisebb gyermekek kevésbé sérülnek tartósan

- Leginkább a tinédzser lányok veszélyeztetettek
- A tüneteket valamilyen (pszichés) betegség okozza
- Lehet, hogy álmodta/fantáziálta az egészet (a gyerek vagy az anya)
- Abban a korban van, amikor tanulja nemek közötti különbséget és érdeklődik a szexualitás

Ezeket a „téveszméket” nemcsak szülő szerepben levő felnőtteknél tapasztaljuk, hanem pedagógusoknál, segítőkészeknél is. Ezen úgy lehetne változtatni, ha a jelenségre felhívjuk a figyelmet, és félretesszük ösztönös háritó mechanizmusainkat.

Az abúzust elősegítő körülmények

Nézzük meg azokat a körülményeket, amelyek lehetővé teszik, hogy egy 3-7 éves korú gyermek szexuális abúzus elszenvedője legyen.

- Az elkövető az esetek túlnyomó többségében közeli családtag (apa, elvált apa, nevelőapa, nagypapa, nagybácsi, stb).
- Nehéz kimondani, de elsősorban a férfiktól kell védeni kicsiny leánygyermkeinket (szexuális abúzust gyermekek ellen 99%-ban férfiak követnek el).
- Mivel családban történik, az elkövetőnek rendkívül könnyű dolga van. Csak egyedül kell maradnia a gyermekkel. Csábító helyzetek a fürdés, alvás körüli időszakok helyszínei, helyzetei.
- Nem kell semmiféle erőszakot elkövetni: a gyermek rajongással szereti a felnőttet és meg akar neki felelni. Ezért szó nélkül végrehajtja a szülő/rokon kérését, akkor is, ha közben keletkeznek rossz érzései. Minden gyermek érzi, hogy amit tőle kérnek, az szokatlan, furcsa és nem jó. A „Milyen érzés volt neked?” kérdésre a gyermekek mindig azt mondják: „Rossz.”
- A gyermek érzi, tudja, hogy ami történik, az titok. A szégyen, hogy valami rossz történt, aminek ő is részese, legátolja abban, hogy beszéljen róla.

- A elkövető személy sokszor megkéri a gyermeket, hogy tartsa meg a „titkukat”, de olyan is előfordul, hogy megfenyegeti. Kilitásba helyezi, hogy mi fog történni vele (a gyermekkel), esetleg valamelyik családtagjával, ha kifecsegi a titkot.
- Legnehezebb kérdés, hogy mi motivál egy közeli családtagot arra, hogy a gyermek intim zónájába hatoljon, illetve saját intim testrészeivel fizikai kapcsolatba hozza a gyermeket. Ennek valódi okait nem tudjuk. Ez olyan, mintha egy kapcsológomb átkapcsolna az agyában, és a gyermeket szexuális tárgynak látná abban a pillanatban (utalunk itt Ferenczi Sándor mondataira). Tapasztalataink szerint a szexuálisan frusztrált (partner nélküli) elvált apukák egy töredék része hajlamos ilyen tettekre.
- Az a hamis hiedelem, hogy a gyermeknek ezzel nem árt, illetve a gyermek ezt elfelejti, vagy úgysem mondja el, szerepet játszhat az elkövetőkben, és a valóság eddig meg is támogatta őket ebben. (erről ld. a későbbiekben, amikor az igazságszolgáltatás szerepéről lesz szó).

A szexuális trauma jelei, tünetei

Mit él át a gyermek? Lelki sérülést, traumát, amelyből a gyógyulás hosszú folyamat.

- Ennél a korosztálynál tipikusak a pszichoszomatikus tünetek, amelyek gyakran kapcsolódnak a traumában érintett testtájhoz, de attól függetlenül is lehetnek (hasfájás, fenék fájlalása, fejfájás, evési, ürítési problémák).
- Magatartásváltozás léphet fel: az előtte nyugodt, csendes gyermek hirtelen agresszívvá válik, vagy éppen ellenkezőleg: az addig vidám, kommunikatív gyermek befelé fordul, elkülönül társaitól.
- Komoly (pszichiátriai) tünetek is felléphetnek (kényszeres mozdulatok, tic, dadogás).
- A gyermeket előnti a szexuális tematika: ez megnyilvánulhat „kényszeres” nemi szerv (fallosz) rajzolásban vagy formázásban, intenzív maszturbá-

lásban, vagy más gyermekekhez (esetleg felnőtthez való szexuális jellegű közeledésben.

- A trauma hosszú távú következményei: az identitás sérülése, önértékelés zavara, áldozati magatartás kialakulása, prostitúció, promiszkuitás (gyakori partnersere, intim kapcsolat, kötődés képtelensége), szexuális problémák serdülő vagy felnőttkorban, vagy egyéb (életvezetési) problémák.

Mikor lépünk?

A szexuális abúzus bűncselekmény, amelyet a Btk. különböző kategóriákba oszt be.

Aki a jelzőrendszer része (gyermekorvos, védőnő, pedagógus, a gyermeket kezelő pszichológus, és a gyermekvédelmi intézmények), annak bejelentési/feljelentési kötelezettsége van, ha a gyermek elmondásából, és/vagy a gyermek által produkált jelzésekből/tünetekből arra következtet, hogy gyermeket szexuális abúzus érte.

Sokan hunynak azért szemet, mert attól félnek, hogy „hamis riasztás” történik, vagyis nem derül ki, vagy nem lehet bizonyítani, hogy a gyermeket bántalmazás érte. Ez visszafogja őket a jelzéstől. Ezért marad látenciában az esetek nagy része (kb 80%-a). Ha nem jelzünk, lehet, hogy megkíméljük magunkat a stressztől, de esetleg cserbenhagyunk olyan gyermekeket, akikkel abúzus történt, és ők emiatt nem kapnak esélyt a gyógyulásra – de ennél sokkal súlyosabb, hogy folyamatosan és továbbra is ki lesznek téve az abuzáló személy bántalmazásának. Ha a bántalmazást a felügyeletére bízott gyermekkel szemben egy pedagógus, vagy más személy (pl edző, gyermekvigyázó) követi el, és szemet hunyunk, akkor pedig további potenciális gyermekáldozatokat hagyunk cserben.

Ha a gyermekben a fentiekben felsorolt jeleket, tüneteket észleljük, azonnal lépünk! Beszéljünk a gyermekkel, konzultáljunk a szüleivel és más, a környezetünk hatósugarába, vagy szakmai hálózatunkba tartozó személyekkel! Azután tegyük meg a szükséges lépéseket!

A pszichológus (terapeuta) feladata

Ha a gyermek szülője beszámol arról, hogy gyermeke abúzuson esett át, vegyük azt komolyan. Az anyáknak és a szakembereknek is azt tanácsoljuk: higgyünk a gyermeknek! Három-hét éves gyermek nem tud kitalálni abúzus történetét.

A gyermek kikérdezése: szakemberek és anyák

Ha a gyermek egy olyan történetet kezd el mesélni, hogy mit csinált vele, vagy mire kérte az a bizonyos másik személy, akkor ne essünk kétségbe (legalábbis ne mutassuk a gyermeknek azt, hogy összeomlottunk), hanem finoman kérdezzük tovább. Mindig csak az általa már önállóan elmondott résztörténethez tegyük fel újabb kérdéseket. Nyitott kérdéseket szabad csak feltenni, pl: „Mit játszottatok még? Mit csinált még? Hová tette a....?” stb. Szigorúan tilos a gyermeknek szuggesztív kérdéseket feltenni, pl. „Meg is kellett fogni?”, „Megmutatta neked a....?” stb.

Az igazságügyi szakértő feladata

Igazságügyi szakértőhöz a szülő is elviheti a gyermeket, ha a gyermek állapotáról szakmailag hiteles képet akar kapni. Abúzus ügyekben a szakértőt leggyakrabban hatóság (rendőrség, bíróság, ügyészség) rendeli ki.

Lehet vizsgálni ezt a korosztályt! A vizsgálat módszere a kikérdezés (feltáró beszélgetés), és a tesztek (rajzok) felvétele. A gyermekek számára kifejlesztett tesztek mindenképpen jelzik a gyermek rossz állapotát: szorongást, esetleg féltelmet az elkövető családtagtól. Sok esetben ezek a tesztek a szexuális traumára utaló konkrét jelzést is adnak. A szakértőnek legtöbbször arra kell választ adnia, hogy valószínűsíthetően megtörtént-e a bűncselekmény (itt már így nevezik az abúzust). Fontos kérdés szokott lenni a szakértő felé az, hogy a gyermek beszámolója mennyire élményszerű. Ennél a korosztálynál szinte lehetetlen a betanítás. A gyermekek a trauma felidőzésénél rossz érzéseket élnek át, és ez egész testükön látszik (testbeszéd).

Gyermekek az igazságszolgáltatás labirintusában

Az ilyen jellegű abúzust nagyon nehéz bizonyítani, mert:

- Nincs külsérelmi nyom.
- A gyermek az egyedüli tanú.
- A gyermek elmondásában a felnőttek (esetenként beleértve a jogászokat, rendőröket is) nem bíznak meg, kizárólag amiatt, hogy mint gyermeket nem tartják szavahihetőnek (itt is rengeteg téveszme forog fenn, pl. az, hogy a gyermekekbe be lehet ültetni hamis emlékeket: elvileg igen, de nem ilyen traumatikus emlékeket).
- A nyomozás során a gyermeket és az anyát vizsgálja szakértő, olyan patológiát keresve az anyában, ami őt arra motiválta, hogy a gyermekét be-tanítsa. Ez a bevált, de nem a helyes gyakorlat. A potenciális elkövetőt a nyomozás során legutoljára hívják be és – tapasztalataim szerint – ritka esetben kerül sor az ő igazságügyi vizsgálatára a nyomozás szakaszában.
- Az elkövetők átlagemberek, bármelyik társadalmi rétegbe tartozhatnak, és nem mutatható ki náluk (a legtöbb esetben) szexuális patológia (eze-ket manapság parafiláknak hívják, nem deviancia és nem aberráció). Az elkövetők vizsgálata rendszerint nem hozza meg azt a kívánatos ered-ményt, hogy bizonyítékként szolgálhatna a bűncselekmény elkövetésére.

Rendszerabúzus

A gyermeket az igazságszolgáltatás nem védi meg, előfordul, hogy három-szor-négyszer újra megvizsgálják (különböző szakértők), és a rendszer ezáltal új-ratraumatizálja őt. Megéli azt, hogy nem hisznek neki és nem védik meg.

Ha mégis megtörténik a vádemelés (az ügyész elég bizonyítékot lát, hogy vádat emeljen), akkor egy újabb procedúra veszi kezdetét: a büntetőper. Itt ugyanaz a probléma merül fel: nincs elég bizonyíték. A bírónak ugyanis minden kétséget kizáróan kell az elkövető bűnösségét megállapítani (elég nagy börtön-büntetés vonzata van az ilyen jellegű bűncselekményeknek).

A hosszan (évekig) elhúzódó per során az anya (ha ő a feljelentő) válik a vád-lott ügyvédjének és a bírónak céltáblájává, neki kell bizonyítania a kereszkér-dések sortüzében, hogy ami megtörtént a gyermekkel, hogy az valóban megtör-tént. A vádlott természetesen tagad, félve a börtönbüntetéstől.

Megelőzés

- A megelőzés első lépcsője a gyermeke testi-lelki nevelése, felvilágosítása már óvodás kortól. Beszélgessünk velük a jó és rossz érintésekről, a jó és rossz titkokról.
- Tanítsuk meg őket arra, hogy a testük, intim zónáik fölött ők rendelkeznek.
- Magyarázzuk el nekik, hogy melyik korban, kik, és milyen módon érhet-nek hozzájuk.
- Tanítsuk meg őket nemet mondani, ha olyan „játékokba” akarják őket bevonni, ami nekik nem jó.
- Biztassuk őket arra, hogy ha valami rossz történik velük, bátran mondják el szüleiknek, vagy a pedagógusnak. A szexualitás ne legyen tabu, nyíltan beszéljünk róla a gyermek életkorának megfelelő szinten.

Jó hírek

Az utóbbi hónapokban mintha megmozdult volna valami. Sokkal több jel-zés érkezik a jelzőrendszerből, és hatóságok is kezdik a gyermekek vallomásait komolyan venni. Mintha nyílnának a csukott szemek. Szörnyű az, amit látunk, de még szörnyűbb dolgok történnek, ha a szemünket továbbra is becsukva tart-juk.

A Fehér Liliom Egyesületet azért hoztuk létre, hogy támogatást nyújtsunk az abúzust elszenvedett gyermekeknek és családjaiknak. Iránymutatást adjunk a szülőknek, melyik ponton mit lehet, és mit kell tenni, és a gyógyulás lehetősé-gét is biztosítjuk a gyermekek számára.

Dr. Fórizs Éva:

Gondolatébresztő a TÁMOP ERGO Bűnmegelőzési pályázathoz

A serdülő és gyermekprostitúció

A fogalmak tisztázása nagyon fontos, szűkebb és tágabb értelemben használják – a fiatalkorúak prostitúciója a 18 éves kor alattiakra vonatkozik. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a világban az eltérő kultúrák nagyon különbözően határozzák meg a házasságkötéshez szükséges életkort (ld. gyermekházasságok gyakorlata a fejlődő és az iszlám országokban). A Wikipédia definíciója szerint: „A gyermekprostitúció kifejezés olyan prostitúcióra utal, melyben az egyik fél gyermek. A gyermekprostituált definíció eltérő lehet, attól függően, hogy ki használja a kifejezést. Általában a gyermeket úgy definiálják, mint egy, a 18. életévét még be nem töltött személyt.”¹

„Legáltalánosabb jelentésben a gyermekprostitúció azt jelenti, hogy a gyermek olyan tevékenységéből profitálnak, amely során a gyermeket szexuális cé-

---

¹ A gyermekprostitúcióhoz kapcsolódó egyéb bűncselekményekről és visszaélési formákról bővebben Dr. Janó Márk: A prostitúcióval kapcsolatos jogi szabályozás című fejezetben lehet olvasni.

lokra elérhetővé teszi egy közvetítő személy (strici), aki ellenőrzi vagy felügyeli a gyermek profitszerző tevékenységét.”

„...Némely ország törvényei különbséget tesznek a kamasz prostitúció és a fiatalabb gyermekek prostitúciója között. Például a thai kormány a kamaszprostitúciót 15-18 év között határozza meg, mialatt a japán 13-18 között értelmezi.”²

A gyermekprostitúció okainak feltárása során számos előítélettel, prekonceptióval találkozunk. Azok a politikai és üzleti körök, amelyek hasznot szereznek a gyermekek kiszolgáltatott helyzetéből és éretlen személyiségéből, próbálják elbagatellizálni a kérdést, és úgy beállítani, mintha egy 12-14 éves gyermek képes lenne a tájékozott beleegyezésre.

A gyermekeket gyakran a társadalmi struktúrák és az egyéni tényezők olyan helyzetekbe taszítják, amelyekben a felnőttek kihasználják sebezhetőségüket, szexuálisan kizsákmányolják és meggyalázzák őket. A körülmények és az emberi gonoszság összjátéka kell ahhoz, hogy belekényszerítsenek egy gyermeket a szexuális kereskedelembe. A gyermekprostitúció gyakran következik a korábbi szexuális visszaélésekből, mely sokszor a gyermek otthonában következett be.³

A gyermekprostitúciót rendszerint elhanyagolt helyeken, mint pl. bárók, klubok vagy otthonok, utcák – egy társadalmilag lepukkadt helyen folytatják. Ritkán nem megszervezett, de akkor is egyéni közvetítőn, stricin keresztül zajlik, leginkább bünszövetkezetben követik el.

A másik probléma maga a gyermek- és serdülőkorúak saját felelőtlensége és hiszékenysége, amikor bedőlnek az ígéretéseknek, ad absurdum elhiszik, hogy könnyű munkával szerezhetnek sok pénzt kül- és belföldön a vendéglátóiparban. Úgy is belesodródhatnak a prostitúcióba, hogy a szexuális szolgáltatásokért cserébe plusz zsebpénzt, vagy hűn áhított fogyasztási javakat kapnak. A „zsebpénz-prostitúciónak” a szubkultúrája megtalálható számos fogyasztói társadalomban, ahol kiskorú fiúk és lányok a szexuális szolgáltatásaikat készpénzre, drága ajándékokra váltják.

2 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Gyermekprostitúció>, <http://hu.wikipedia.org/wiki/Prostitúció>

3 Erről bővebben Kugler Gyöngyi: Gyermekprostitúció megelőzése. Gyökerek – megelőzés – jelzőrendszer szerepe című fejezetben lehet olvasni.

Inkább a serdülő és fiatal felnőttkorra jellemző, hogy tanulmányaik költségét szexuális szolgáltatások nyújtásával fedezik. Ennek komoly „üzletemberek” a támogatói, számos erre szakosodott honlap ígér „tanulmányi támogatást” fiataloknak.

A prostitúcióba gyakran gyermekek is belesodródnak. A gyermekprostitúció által legveszélyeztetettebbek:

- Szökött gyerekek: akik elhagyják otthonukat, és akiket nem keresnek a szüleik, vagy akik újból elmennek, ahányszor megtalálják és hazaviszik őket.
- Elcsavargók: akik alapján véve otthon élnek, de bizonyos időszakokat távol töltenek, például kimaradnak több éjszakára.
- Elhanyagolt gyerekek: akikkel a szüleik nem törődnek, akiket nyíltan vagy burkoltan elutasítanak.
- Állami gondoskodásban felnőtt, szökésben lévő „intézetisek”, javító-nevelő intézetek lakói.⁴

Találkozásom a problémával

Az „elaterelés” során – amikor valakit a szerek miatt köteleznek arra, hogy 6 hónap folyamatos droghasználatot megelőző, felvilágosító, ill. kezelő terápián vegyen részt – találkoztam olyan ukrán fiatal lánnyal, aki elmondása szerint az otthoni nyomor elől menekült külföldi munkavállalásba. Kezdetben azt ígérték neki, hogy luxushajón fog dolgozni, mint pincéernő, azonban hamarosan kiderült, hogy egyéb (szexuális) szolgáltatásokat is várnak tőle. Futtatói vigyáztak arra, hogy csak nagykorúsága betöltése után kerüljön hivatalos alkalmazásba, kokainnal bírták rá arra, hogy egyre „bevállalósabb” legyen a luxus hajóutakon.

Egy másik elterelt fiatal lányt saját édesanyja vitte ki Olaszországba a vendéglátóiparba dolgozni, ahol kezdetben pultosként, majd fokozatosan előbb táncosnóként, később prostituáltként foglalkoztatták.

4 Erről bővebben Dr. B. Aczél Anna - Dr. Hatvani Erzsébet: Az EMMI Rákospalotai Javító-intézet és Speciális Gyermekotthon prevenció és reintegrációs lehetőségei, a gyermekprostitúció „intézeti” szemmel című fejezetében lehet olvasni.

Az egyik 35-40 év körüli elterelt férfiről kiderült, hogy pornófilmekhez toboroz szereplőket, és az volt a feladata, hogy tisztázza, ki mennyire „bevallalós”, vagyis, hogy sok pénzért hajlandó-e kamerák előtt különböző perverziókra (bestialitás, homoszexuális aktus, szado-mazochizmus, stb.) Elsősorban az ország legelmaradottabb vidékein toborozta a szereplőket, és ígért nekik jól fizető, külföldi munkát.

A másik terület, ahol találkoztam a gyermekprostitúció problémájával, az intézményekből szökődős, volt állami gondozott lányok és fiúk voltak, akiket gyakran már a vér szerinti rokonaik által szexuális abúzus ért, mely az intézményekben folytatódott. Ezek elől menekülve könnyű prédává váltak a kiszolgáltatottságukkal visszaélő bűnözőknek. A Nyugati pályaudvari aluljáróban volt a kiskorú prostituáltak vására. A fiatal fiúk kiszolgáltatottsága is nagy: otthonról elszökődve, bedrogozva eshetnek áldozatául idősebb, pedofil férfiaknak.

A harmadik mód, ahogy tudomásomra jutott a családon belüli szexuális és egyéb agresszió áldozatainak életútja, a pszichésen súlyosan beteg, és a kettős diagnózisú – szenvedélybeteg, és súlyos pszichés beteg – páciensek visszaemlékezései tragikus gyermekkorukra.

Hosszú ideig nem tudtam elfelejteni annak a 30 év körüli fiatalasszonynak az esetét, aki csak elsötétített szobában, a fotelban is háttal ülve tudta elmesélni, hogy tizenéves korában unokatestvérei csoportosan megerőszakolták. Ezt követően nem bízott senkiben, és korábban egyetlen terapeutájának sem merete elmesélni a történeteket.

A kettős diagnózis azt jelenti, hogy a szenvedélybetegség, droghasználat hátterében súlyos pszichés megbetegedés, vagy személyiségzavar húzódik meg.

Hármas diagnózisúnak azokat nevezzük, akiknek emellett még valamilyen súlyos, fertőző betegsége is van, pl. nemi betegség (nemzetközi szóhasználatban STD – Sexually Transmitted Disease), vagy pl. HIV, hepatitis C-fertőzés, amit gyakran a közösen használt vénás tűtől kaptak, vagy felelőtlen promiskuitás, nemi erőszak következménye.

A prostitúcióra kényszerült/kényszerített fiatalok között magas a „nem túl okos”, azaz marginális értelmi képességűek aránya. A fogyatékosok között pedig sok a fel nem ismert Hebefrén beteg, ők a skizofrénia speciális alcsoportját ad-

ják, akik „úgy esnek szét, hogy igazából sohasem voltak egyben”. Az ilyen áldozatok lehetnek kedves arcú „bamba butácskák”, akik könnyű prédái a striciknek és az erőszakos bűnözőknek. Hiányos fogalomkészletükkel alig tudják elmondani mi történt velük, szeretetéttségük és a valahova tartozni akarás miatt „elcsábulnak/elcsábíthatók” szeretet morzsákkal is. Jobb élet reményében ők az emberkereskedelem preferált áldozatai.

A Baptista Szeretet Szolgálat speciális szolgálat HBT – Human Being Trafficking emberkereskedelem elleni csoportja révén ismertem meg Bellát, akit Svájcban utasítottak ki, amikor már hepatitis C-fertőzés és súlyos bipoláris hangulatzavar alakult ki nála, valamint polytoxikomán „mindenevő” szerhasználó volt. Nagyon nehezen lehetett megközelíteni, mert rengeteg negatív tapasztalata volt, többször átverték, kihasználták. Fokozatosan derült ki, hogy már 9 évesen megerőszakolta anyja valamelyik élettársa, 10 évesen már tanúskodnia kellett egy másik ellen, aki elmondása szerint nem is bántotta őt, csak az anyja így akart megszabadulni a férfitől. Arról sohasem mesélt, hogy a prostitúcióba hogyan keveredett, de az egyik csoportfoglalkozáson igen szókimondóan kiszakadt belőle, hogy az egyik kamionos milyen „szolgáltatásra kényszerítette”. Azt viszont a világ legtermészetesebb dolgaként mesélte, hogy egy 15 éves, volt állami gondozott, szökésben levő lányt fogva tartanak és prostitúcióra kényszerítenek az őt is foglalkoztató stricik. Mintegy mellékesen említette, hogy Svájcban neki is volt két kurvája, de ő jól bánt velük, mert amikor megszöktek tőle, nem kerestette őket, hagyta őket futni. Egy állatmenhelyről magához vett egy kiskutyát és első dolga az volt, hogy ivartalaníttassa, hadd „rosszalkodhasson ő is kedvére”. Ennek kapcsán mesélte el, hogy Svájcban arra kötelezték a „lányokat”, hogy a keresetükből 3 évig fogamzásgátlást biztosító implantátum beültetését finanszírozzák.

Pár éve kísérem Bella sorsát. Általában súlyos krízishelyzetben keres fel, néha a stricik küldték, amikor „nem bírtak vele”, mert valami „bekattintotta”, a drog indukálta pszichózisa kiújult és ilyenkor „munkaképtelenné vált”. Egyik legutolsó szétesése nagymamája halálának évfordulója körül következett be. Álmában a nagyfiú folyton megjelent, és hívta, hogy menjen vele a túlvilágra, mert nem élet az, ahogy él. Borult tudat állapotban került le egy vidéki rehabilitáci-

ós intézetbe, ahol már korábban is kezelték. Bella útiköltségre pénzt kért, hogy meglátogathassa nagyanyja sírját és vigyen neki „dudvát”, közben meg akarta látogatni a rokonait is, akik azt sem engedték meg, hogy egy éjjel náluk aludjon. Másnap amint visszatért az intézetbe, mindenkibe belekötött, sértegetett. Mindent azonnal akart, mintha egyedül lenne a világon. Amikor ebbe az állapotba kerül, nem hallgat senkire és semmire, „csak a jóra emlékezik”, a színes, izgalmas bulis életre, amihez képest a rehab dögunalom. Ilyenkor elvonul, mint egy királynő és itt hagyja ezt a „szar helyet, ahol nincs semmi élet...”

Addikciók és a prostitúció összefüggései

Az addikciók széles spektruma a laikus közönség előtt kevésbé ismert. Általában csak a szerfüggő: legális és illegális, valamint a dizájn drogok használatára gondolnak. Egy-egy tragikus, nagy nyilvánosságot kapó eset kapcsán, pl. az új típusú „vetkőző drogok”, melyek hatására több haláleset is előfordult. A droghasználat mögött tragikus emberi sorsok, családi bonyodalmak, súlyos kapcsolati függőségek húzódnak meg. Több olyan páciensem is volt, akik azért, hogy droghoz jussanak, kezdetben apróbb lopásokat követtek el, majd prostituálódtak, és szexuális szolgáltatások nyújtásával szereztek meg a droghoz szükséges pénzt.

Egy másik lehetséges út, amikor valaki a családon belüli szexuális abúzusok és fizikai bántalmazások elől menekül a tiltott szerek fogyasztásába. Ilyenkor a drogok „öngyógyításként” az elszenvedett traumák utáni túlélést segítik. Azonban a függőség kialakulásával egy ördögi körbe kerülnek, melyben pont a droghasználat, és az ehhez szükséges pénz előteremtése válik újabb traumák forrásává.

A szervezett bűnözés kihasználja a drogok akaraterőt, döntéshozási képességet korlátozó hatását. Olyan „partidrogokat” (pl. „Gina” keverhetnek) a fiatalok italába, melynek következtében magatehetetlen elszenvedői lesznek a szexuális abúzusnak. Ilyenkor egyéb bűncselekményekkel is keveredik az elkövetési mód, pl. személyi szabadságban való korlátozás – az áldozatok személyi iratait elveszik, embertelen viszonyok között fogva tartják őket, „betörik”, majd eredeti lakhelyüktől távol „dobják piacra” őket.⁵

⁵ Ennek irodalmi bemutatása Heinz Sobota A kurvapeccér című könyvében olvasható.

Nagyon fontos minden fórumon felhívni a szülőket, és a fiatalok figyelmét arra, hogy a szórakozóhelyeken különösen ügyeljenek a biztonságukra. Idegeikkel legyenek inkább gyanakvók, óvatosak.

Áldozatok és családi hátterük

Hédi édesapja külföldön lett öngyilkos, vagy az anyai magyarázat szerint „megölték, mert sokat tudott”. Édesanyja rendkívül zaklatott családi háttér elől külföldre menekült, három gyermeke közül kettő Kanadában született. A húga, Júlia 8 éves volt, amikor találkoztunk, allergiás és asztmás tünetei miatt kerestek fel, mint gyermekpszichiátert. Amikor némi bizalom kialakult felém, az anya elmondta, hogy Hédi 16 évesen súlyos nemi betegséget szedett össze (vérbaj), ami miatt a bőr- és nemibeteg-gondozó „üldözi”. Az anya szégyellte Hédi betegségét, és azt állította, hogy ő nem tudja, hogy lánya hol tartózkodik, de engem megkért, hogy a területileg illetékes nemibeteg-gondozóba jelentsem be Hédi tartózkodási helyét, és néhány kontaktszemélynek a nevét is megadta. Hosszú ideig gondoztam a családot, nagyon fájdalmasan érintett, amikor Júlia serdülő korában számos szexuális abúzus áldozatává vált a gyermekpszichiátriai ellátás keretein belül. Itt „tanították meg” a betegársak arra, hogyan kell „falconni” – olyan módon sebeket ejteni a karon, mely figyelemfelhívásra alkalmas, azonban életveszélyt nem jelent. Ebben az időszakban Júlia bekerült a székesfehérvári Baptista Reménység Házába, ahol problémás fiatalok rehabilitációjával foglalkoztak egy vidéki városban. Hédi szerette volna testvérét megmenteni attól, hogy az övéhez hasonló sorsra jusson. Mint nagykorú testvér, együtt kívánt új életet kezdeni Juliával egy másik városban. Azonban anyjuk ezt, mint hivatalos gondviselő, megakadályozta. Közel 20 éven át kísértem az ő sorsukat. A különböző transzgenerációs trauma-elméletek alátámasztására is kitűnő példaként szolgáló családban az alábbi eseményeket figyeltem meg.

Hédi sok éven át „se vele, se nélküle” kapcsolatban élt egy idősebb, apja korú férfival, akit csak úgy tudott elhagyni, hogy internetes ismerkedési fórumon keresztül Alaszkába ment férjhez (gyermekkorában Kanadában éltek, ő még Magyarországon született). Júlia jelenleg Angliában él, férje nigériai származású, korábban mindenáron külföldre szeretett volna menni, minél mesz-

szebb a súlyosan problémás anyától. Most egymásba kapaszkodva, az interneten keresztül tartják a kapcsolatot.

Az Erzsébetvárosi Gyermekjóléti Szolgálatnál dolgoztam részállásban, mint felnőtt és gyermekpszichiáter, addiktológus szakorvos.

Több olyan kliensem volt, akiknél a gyermekek szexuális zaklatása is előfordult, több esetben az anya maga is szexuális abúzus áldozata volt gyermekkorában.

Buszsofőr anya három kislányát egyedül nevelte. Hogy előteremtse az életfeltételeket, nagyon sokat dolgozott, gyakran túlórázott, így a gyerekek sokat voltak egyedül a lakásban. A legnagyobb rossz társaságba keveredett, csavargott, drogozott. Alkalmi ismerősei meglopták az anyát, ettől kezdve kizárta a gyerekeit a lakásból, „kulcsos gyerekként” tekeregtek a Népligetben, ahol pedofilok áldozatává vált a 10-12 éves kislány. A családi viszonyok feltárása során derült ki, hogy az anyát is 12 évesen erőszakolta meg egy rokon, és az ő anyja sem tudta őt megvédeni, sőt, el sem hitte az abúzus tényét.

Fatima négy fiú gyermekét egyedül nevelő, alkoholproblémás anyaként került hozzám gondozásra, amikor ittasan hasba szúrta a gyerektartást nem fizető volt élettársát. Az ő és gyermekei életét is sok éven keresztül kísérttem figyelemmel. A zűrzavaros családi háttér fokozatosan derült ki számomra, édesanyja konzumnő volt egy budapesti szállodában, sokan voltak féltestvérek különböző apáktól.

Életében jobb és rosszabb időszakok váltogatták egymást, ápolónőnek tanult és külföldön, Líbiában volt katonai ápolónő. Először egy szíriai, majd egy török származású apától született 2-2 fia. Ahogy a fiúk serdülőkorba léptek, elkezdtek drogot használni, ekkor sorra beadta őket intézetbe. Egyik fia az apával maradt, bár ő is droghasználó, kevésbé „veszett el”, mint testvérei. Elmondása szerint első házasságból származó fiait második partnere molesztálta, erről sok évvel később a drogozások kapcsán szerzett ismeretet, majd azt tapasztalta, hogy fia drogért árulja magát. A kisebbek bátyjuktól kaptak először cigit, majd füves cigit, végül biofüvet szíváltak. Jó ismerősük, aki a nagyfiúval volt egyidős, 2014. május. 21-én meghalt a Blahán dizájner drogtúladagolásban. 21 évet élt.

Hildát egy vidéki rehabilitációs intézetben ismertem meg, ahova a területileg illetékes pszichiátriai osztályról került. Szexipari dolgozóként Hollandiában

foglalkoztatták. Ő kokaint és amfetaminokat kapott, hogy „eredményesebben dolgozzon”.⁶

A bűnmegelőzés lehetőségei

A bűnmegelőzés során fontos a különösen veszélyeztetett korosztály és a sajátos nevelési igényű fiatalok kiemelt gondozása.⁷

Az ERGO TÁMOP pályázat keretén belül egy fővárosi, hátrányos helyzetű általános iskola, és a Rákospalotai Leánynevelő Intézet növendékei és tanárai részére tartottunk foglalkozásokat az alábbi tematika szerint:

1. Addikciók széles spektruma, hétköznapi függőségeink

- szerfüggőség: legális, illegális, dizájner drogok
- viselkedési addikciók: játékszenvedély, internetes játékok, szerencsejáték, sportfogadás, gyűjtögetés, vásárlási kényszer, kockázatkereső magatartás
- kapcsolati addikciók: ko-dependencia (társfüggés), neurotikus szeretetehség, segítő szindróma, kényszeres segítés, a valahova tartozás szükségességével visszaélő csoportok, „spanok”, csoportos bűnözés, kiskorúakkal való speciális visszaélés: kiskorú bűncselekménybe bevonása (mert nem büntethető), destruktív szekták, Isten nevével visszaélő „vallási terrorista csoportok”, áltudományos csoportok (pl. szcientológia egyház)

2. Magyarázó lélektani iskolák:

- pszichoanalízis: Freud, Jung, Adler, neofreudisták: Erich Fromm
- kognitív viselkedés terápia, viselkedéselemzés, jutalmazás, büntetés
- személyközpontú megközelítés: Carl Rogers

6 Bővebben erről a témáról az alábbi linken lehet olvasni: <http://valasz.hu/reflektor/tetovalt-lanyok-57141/>

7 Fontos ismerni a különböző megközelítéseket egy adott témával kapcsolatban. Az alábbi blogbejegyzéssel nem teljesen értek egyet, azonban rendkívül fontosnak tartom a felvett előítéletek, vélemények megismertetését: http://drogriporter.blog.hu/2014/07/29/mitoszok_es_tenyek_a_szexmunkarol

- rendszerszemlélet, családterápiás iskolák, konzultáció sokproblémás családokkal
- trauma és gyógyulás, Poszttraumás stressz szindróma (PTSD), Poszttraumás növekedés
- logoterápia, egzisztenciális vákuum, tragikus triász: depresszió, agresszió, addikció

3. A problémák összefonódása: kísérő személyiségzavarok, kettős diagnózis, politoxikománia

- skizofrénia: schizis-meghasadt szív
- súlyos hangulatzavarok: PMD – Psichózis Mániaco Depresszió, depresszió-szomorúság, gyász, veszteség,
- suicid veszély: öngyilkossági kísérlet
- személyiségzavarok: borderline, narcisztikus, függő, elkerülő ADHD, figyelemzavar és hiperaktivitás zavar, moral insanity
- A foglalkozásokat rövid, gondolatébresztő előadással kezdjük, utána a résztvevőket legjobban érdeklő témákról beszélünk részletesebben a pszichiátria, egészségügy, valamint a szociális szempontok, pedagógiai tanulságok figyelembevételével.

Addikciók széles spektruma, hétköznapi függőségeink

Szerfüggőség: legális, illegális, dizájner drogok

A legális és az illegális drogról viszonylag sok jól feldolgozott anyag áll rendelkezésre. Bár sokan úgy gondolják, hogy a drogfogyasztás a legveszélyesebb, valójában az alkohol, és a legálisan kapható gyógyszerek, illetve ezek együttes használata miatt nagyságrendekkel többen hálnak meg. Világszerte igyekeznek felhívni a figyelmet az úgynevezett receptre kapható gyógyszerek veszélyeire, egy-egy híres ember, pl. Michael Jackson halála kapcsán előtérbe kerülnek az alatók, nyugtatók és fájdalomcsillapítók használatának veszélyei.

Az alkoholfogyasztás fiatalok által közkedvelt változata az úgynevezett „rohámivás”, amikor hirtelen nagy mennyiségben, és főleg tömény italokat fogyasztanak a minél gyorsabb berúgás érdekében. Ez nagyon hasonlít a hajléktalanok sajátos, drogszerű alkoholfogyasztására, a cél itt is a „se kép, se hang” állapot minél gyorsabb elérése, azzal a különbséggel, hogy ők rossz minőségű kannás bort fogyasztanak.

Az alkoholfogyasztás veszélyei között mindenképpen fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az alkoholos befolyásolt állapotban a fiatalok elveszítik a józan ítélőképességüket, könnyebben okoznak balesetet, válnak különböző bűncselekmények, és közlekedési balesetek áldozataivá.

Európa számos országában megszervezték, hogy a fiatalok által látogatott szórakozóhelyeken rendelkezésre álljanak olyan taxik, amelyek hazaszállítják az ittas fiatalokat, hogy ne okozzanak balesetet.

Az úgynevezett dizájner drogok sokkal kevésbé ismertek a laikusok, és a szülők körében.

A jelentőségüket az adja, hogy viszonylag olcsón, könnyen beszerezhetők, akár az interneten megrendelhetők, és mivel nincsenek rajta az úgynevezett tiltólistán, a rendőrségnek és a bűnüldöző hatóságoknak nincs joga fellépni az ilyen szereket használó fiatalok ellen.

A másik problémájuk, hogy nagyon toxikusak és sokszor sem az eladó, sem a vevő nincs tisztában az adott anyag pontos összetételével. Az Origo.hu-n több cikk is megjelent az úgynevezett „vetkőző drogok” veszélyeiről, és számos fiatal halt bele a használatukba. Az egyik első halott, a Blaha Lujza téren őrzőngő fiatal férfi hozzánk járt elterelésre. Két különböző hatású dizájner drogot, az ún. „Évi”-t és a „Zene”-t keverte, ráadásul intravénásan használta. 21 évet élt. Barátai, ismerősei készítettek róla egy videót: F. Tamás emlékére.⁸ Többször levetítettük azoknak, akik ismerték őt.

A drogok közül a fiatalok körében a legnépszerűbbek a marihuána (füves cigi), melynek THC a hatóanyaga. Létezik az úgynevezett biofű, amikor valamilyen növényi anyagot, pl. zsálya öntenek le a neten beszerezhető porszerű, gyakran nagyon mérgező összetételű vegyi anyaggal, amelyet acetonnal, vagy

8 www.youtube.com/watch?v=Fx8LJfxUFWY

tömény alkohollal oldanak fel, és megszáritás után elszívják. Ennek hatóanyaga a szintetikus THC mellett olyan amfetamin tartalmú vegyület, amely élénkítő hatású, és részben ez felel a súlyos paranoid tünetekért. A másik nagyon népszerű hatóanyag az ún. penta kristály, és a különböző női becenevekkel illetett medron típusú vegyületek, pl. „Kati”, vagy „Évi”. Előfordul ópiát típusú anyaggal felütött változat is.

Még mindig sokan használják az ún. I-port, vagy „Icát”, azt a ketamin tartalmú állatorvosi nyugtatót, amit nagyobb testű állatok leölésénél használnak a vágóhidakon. A gyógyszeres kutatások kimutatták, hogy bizonyos terápia rezisztens depressziókban hatékony szernek bizonyult, elsősorban nagydarab, börtönviselt, agresszív betegeimnél figyeltem meg, hogy ezt az anyagot preferálták.

A klasszikus kábítószeresek közül az ópiátfüggőkkel (heroin, ópium, máktea, kábító fájdalomcsillapítók pl. Tramadol) elsősorban a Drogambulanciákon foglalkoznak, ahol rendelkezésre áll a Metadon szubsztitúciós terápia. Azonban az úgynevezett „mindenevő”, polytoxikomán betegek ellátása során találkozunk azzal a problémával, hogy egyesek először műtét, baleset után kaptak orvos által előírt kábító fájdalomcsillapítót, majd „rajta ragadtak az anyagon”. A tolerancia növekedésének következtében ugyanolyan hatás eléréséhez egyre nagyobb adagokra lett szükségük, és így szembesültek a függőségükkel.

A kokain használatával elsősorban a szexipari „dolgozók”, és a rájuk vigyázó „őrző-védők” körében találkoztam, az igazi jó minőségű anyag még mindig megfizethetetlen az átlagemberek számára. Gyakran azonban csak sokkal olcsóbb élénkítő szereket kapnak, hogy jobban bírják a „munkát”, és nagyobb forgalom lebonyolításával nagyobb hasznot hozzanak futtatóiknak.

A drogok beszerzéséért elkövetett bűncselekmények között gyakran szerepelnek kisebb értékű lopások, rablások, ezek közül is gyakoriságával kiemelkedik a „láncozás”, amikor a mit sem sejtő áldozat nyakából fényes nappal tépik ki az arany láncot. Jól értékesíthetősége miatt közkedvelt a drágább mobiltelefonok eltulajdonítása, rablása. Nagyon fontos lenne az ilyen, kis értékben elkövetett eseteknél is feltárni a drogfogyasztással való összefüggést, különösen azért, hogy még viszonylag enyhébb fokú függőség, kényszeres szerhasználat esetén legalább „elterelésre” irányítsuk a fiatalokat.

Az „elterelés” olyan lehetőség, amikor a különböző droggal élő fiatal – miután lebukott – orvosi állapotfelmérést követően megelőző-felvilágosító (MF) elterelésen vesz részt, amely pszichoszociális jellegű tevékenység, és általában drogprevencióval foglalkozó civil szervezetek végzik. Ezen olyan, a drogot már kipróbált fiatalok vehetnek részt, akiknél a szerhez még nem alakult ki hozzászokás.

A többiek állapotuktól függően kábítószer-használatot kezelő, illetve gyógyító elterelésen vehetnek részt, amely már orvosi tevékenység, és amelyre az Addiktológiai Gondozóban, vagy Addiktológiai Fekvőbeteg Osztályon, Rehabilitációs Intézetben kerül sor.⁹

Viselkedési addikciók: játékszenvedély, internetes játékok, szerencsejáték, sportfogadás, gyűjtögetés, vásárlási kényszer, kockázatkáros magatartás

A viselkedésterápiás megközelítés arra hívja fel a figyelmet, ha egy tünet – adott esetben a szerhasználat – tartósan fennáll, akkor azt valami fenntartja. Három fontos, viselkedést magyarázó tényezőt emelnek ki: kockázatkáros magatartást, amikor maga az izgalom vált ki magas adrenalin szintet, ilyenkor ez az örömteli izgalmi állapot okoz függőséget pl. a játékszenvedély esetén.

A másik magyarázat, amikor az adott viselkedés valamilyen kellemetlen érzés elkerüléséhez vezet, pl. szomorú, rosszkedvű vagyok – vásárolok magamnak valamit. Ez lehet valami kedves apróság, de gyűjtő szenvedéllyel társulva akár egy egész fizetést el lehet költeni feleslegesen felhalmozott dolgokra.¹⁰

A harmadik szemlélet a viselkedési addikciók kényszeres jellegére teszi a hangsúlyt: a kényszerbetegekhez hasonlóan a szenvedélybeteg sem tudja abbahagyni adott viselkedését, amíg az „végig nem fut”. Különösen jellemző ez a Betegségek Nemzetközi Osztályása (BNO) alapján az Impulzus kontroll zavarok

9 Az utóbbi időben számos szerző foglalkozott a szerhasználat tágabb összefüggéseivel, pl. Demetrovics Zsolt: A droghasználat funkciói, Máté Gábor: A sóvárgás démona, Kelemen Gábor: Addikciók széles spektruma, Gerevics József: A terápiák társadalma, társadalom terápiája című kötetekben.

10 ld. Spektrum TV: Gyűjtögetők c. sorozata

(F63.00) csoportba tartozó, indulatkezelési zavarokkal és a játékszenvedéllyel kapcsolatos, olykor ezen kategóriák ötvözeteiként létrejött esetekre.

Az utóbbi időben a szakmai figyelem a gyermek serdülőkorban kezdődő ADHD (Attention Deficit Hiperaktivitási Zavar), valamint a felnőttkori ADHD és a szenvedélybetegségek összefüggéseit kutatja. Dr. Máté Gábor, Kanadában élő, magyar származású orvos *A szétszórt elme* címen írt érdekesítő, laikusok által is megérthető, nagyszerű könyvet e témában.

A játékszenvedély csodálatos irodalmi feldolgozása F. M. Dosztojevskij *A játékos* című kisregénye, melyben saját élmény alapján mutatja be a szerencsejátékos működését, szárnyalását és törvényszerű bukását. Dr. Veér András *Fortuna szekerén* című munkájában foglalja össze a játékszenvedéllyel kapcsolatos kutatásokat. Fekete Péter *Szerencsejáték életre-halálra* címet viselő kötetében egy volt alkoholfüggő, és játékszenvedélyéből gyógyult szenvedélybeteg meséli el történetét és az addikciókból való kilábalás rögzös útját.

Budapesten, a Nyíró Gyula Kórház – OPAI Minnesota Részlegén (vezetője: Tremkó Mariann pszichológus) foglalkoznak az alkoholbetegek, és a játékszenvedéllyel küzdők gyógyításával. Nyolc hetes, strukturált, pszichoterápiásan orientált programjuk fontos része az ún. 12 lépéses programokkal való szoros együttműködés.

A kliensek kijárnak az AA, és a GA gyűlésekre (Alcoholics Anonymous – Névtelen Alkoholisták csoportja, Gamblers Anonymous – Névtelen Szerencsejátékosok csoportja).¹¹

A kaszinók, játéktérmekek bezárását követően felélénkült a sportfogadási üzlet. A kocsmák, különösen azok, ahol nagy kivetítőkön alkoholfogyasztás mellett baráti társaságban lehet végigszurkolni a meccseket, most on-line fogadó irodaként működnek. Újraéled a lovas sport népszerűsödésével a lóverseny sport, és a „lovi”, azaz lóverseny fogadás. Ennek állít emléket a *Sose halunk meg* című film.

Az internethasználat elterjedésével egyre újabb típusú játékszenvedélyek jelentek meg: ezek az online és offline játékok. A közelmúltban találkoztam olyan fiatalemberrel, aki a WOW (World of Warcraft) nevű játék által okozott füg-

¹¹ Részletesebben ld. a Nyíró Gyula Kórház – OPAI honlapján: <http://nygy-opai.hu/>

gőség következtében vált hajléktalanná. Annyira „beleszeretett” a játékba, hogy egy idő után nem járt be dolgozni, otthonából értékeket tulajdonított el, és ezek eladásából szerzett pénzt, hogy a gépén játsszon egész nap. Amikor a szülei kirakták, különböző internet kávézókban hódolt szenvedélyének. Hosszú hajléktalan lét után szánta rá magát, hogy segítséget kérjen betegségének leküzdéséhez. A Minnesota programban sikerült stabilizálódnia.

Kapcsolati addikciók: ko-dependencia (társfüggés), neurotikus szeretetelenség; segítő szindróma, kényszeres segítség¹²

A kapcsolati addikciók felismerése is a 12 lépéses programokhoz köthető. A szenvedélybetegek hozzátartozóinak szervezett AL ANON csoportokon először az ún. „alkoholista feleség” típusú ismerték fel. Azt vették észre, hogy az alkoholbetegek hozzátartozóira sajátos személyiségjegyek jellemzőek:

- túlzott felelősséget vállalnak egy szenvedélybeteg hozzátartozójukért
- saját igényeiket háttérbe szorítják
- kontrollálni igyekeznek a másik viselkedését
- intimitás problémáik vannak
- kiborulnak, amikor a társuk javulni kezd

Még nehezebb volt felismerni az ún. „segítő szindrómát”. Aktuálisan inkább a „kényszeres segítő” fogalmat használják a jelenségre.¹³ A segítő szakmát választók között sok a fel nem ismert kényszeres segítő, akik a terápiába való túlzott bevonódásukkal megakadályozzák a gyógyító munkát.

¹² Ide tartoznak még: valahova tartozás szükségességével visszaélő csoportok; „spanok”, csoportos bűnözés, kiskorúakkal való speciális visszaélés: kiskorú bűncselekménybe bevonása, mert nem büntethető; destruktív szekták, Isten nevével visszaélő „vallási terrorista csoportok”, áltudományos csoportok, pl. szcientológia egyház.

¹³ Dr. Robert Lefever *A kényszeres segítés* című könyvében olvasmányosan, közérthetően ír a témáról.

Leginkább arról lehet felismerni őket, hogy attól függenek, hogy „szükségük van arra, hogy szükség legyen rájuk”. Amikor valaki javul és/vagy nem kér a „segítésükből”, dühösek, frusztráltak lesznek és új „rászoruló” után néznek.

Eric Berne *Az emberi játszmák* című könyvében az „alkoholista játszmát” öt szereplővel írja le: alkoholista, balek, csapos, üldöző és megmentő. Ezek közül a szerepek közül a segítők általában az üldöző-megmentő, és a balek szerepeket szokták „játszani”. Gyakran maguk is szenvedélybeteg családból származnak, de ők a kontrolláló, ko-dependens hozzátartozóval azonosultak.

Hasonló a helyzet azokkal, akik „megvert feleség”-ként újra és újra őket bántalmazó partnert választanak. Otthonról jól ismerik a bántalmazás „lefutását”, a nagyon feszült légkörű családokban az agressziót megelőző „vihár előtti csend” nehezebben elviselhető, mint amikor már elcsattan egy pofon, és oldódik az elviselhetetlen állapot. Az utóbbi időben a családon belüli és párkapcsolati erőszak elismerése, és felismerése okán egyre több olyan ember került hozzám, akiknek mellékbüntetésként indulatkezelési terápián való részvételt írt elő a bíróság, illetve javasolt a pártfogó felügyelő. Olyan eset is előfordult, hogy serdülő leányát megverő apát a Gyermejjóléti Szolgálat kötelezte arra, hogy indulatkezelő tréningen vegyen részt. Ez fontos bűnmegelőzési kérdés, hogy ne csak az áldozatokkal törődjünk, hanem az elkövetőknek is biztosítsunk terápiás lehetőséget, ezzel csökkentve a probléma viselkedés-agresszió kockázatát.

Mivel az ilyen elkövetők gyermekkorukban gyakran ADHD, hiperaktív, figyelemzavaros, indulatkezelési nehézséggel küzdők voltak, egyes országokban az agresszív bűnelkövetőket szűrik a felnőttkori ADHD irányában, és részükre még a büntetés végrehajtáson belül gyógyszeres, valamint viselkedésterápiát biztosítanak.

Hazánkban is nagyon fontos lenne a – különösen a sajátos nevelési igényű (SNI) – gyerekek korai gondozásba vétele, megfelelő, nem csak gyógyszeres terápiában részesítése. A javító-nevelő intézetekben levők számára is feltétlenül szükséges lenne hasonló szűrés, és speciális agressziócsökkentő foglalkozások tartása, pl. erőszakmentes kommunikáció tanítása.

Magyarázó lélektani iskolák

Pszichoanalízis: Sigmund Freud, Alfred Adler, neofreudisták: Erich Fromm

A szerhasználatot magyarázó elméletek közül Freud megközelítése a legismertebb, aki az orális fixáció fogalmát vezeti be. Ezzel arra hívja fel a figyelmet, hogy azok a fiatalok válnak könnyebben szenvedélybeteggé, akik kora gyermekkorukban nélkülözték az anyai törődést. Így a száj körüli örömforrások (orális=száj körüli) mintegy rögzültek, fixálódtak, és bánat, stressz, szorongás esetén ezekhez fordulnak, pl. alkoholfogyasztás, dohányzás, étkezési zavaroknak az a típusa, amikor önmegnyugtatóként eszik valaki, falási rohamok jellemzőek rá.

Adler, az individuálpszichológia megalapítója, a kisebbségi komplexussal, és ennek túlkompensálásával magyarázta a lelki problémákat.

Szorongó, elnyomott, alacsony önértékelésű serdülőknél figyeltem meg, hogy előszeretettel játszanak olyan stratégiai játékokat, ahol birodalmakat igazgatnak, csodálatos varázserővel rendelkeznek, és gyakran válhatnak szerepek.

Általában a viselkedési, és a kapcsolati addikciókban szenvedőknél mutatható ki a kisebbségi komplexust túlkompensálni akaró jószág, és az önfeláldozás álcájában megjelenő, passzív-agresszív mártírviselkedés.

Kognitív viselkedésterápiák, viselkedéselemzés, jutalmazás, büntetés

Elsősorban a viselkedési, és a kapcsolati addikciók kezelésében alkalmazzák a tünetelemzést, de az alapelvek hasznosak a szerfüggő viselkedések esetén is. Fontos alapelv, hogy ha egy adott tünet, magatartásforma ismételt előfordul, akkor azt valami fenntartja. A jutalmazás, büntetés tágan értelmezve átfogja a mindennapjainkat. Lehet, hogy nem is gondolunk arra, hogy ha valaki adott tünet, vagy probléma előfordulásakor kap fokozott figyelmet, akkor ez a viselkedésmód gyakrabban fog előfordulni. Másik fontos törvényszerűség, hogy az egyszer jutalmazott, máskor büntetett viselkedés pl. a következtelen nevelés esetén nagyon megerősödhet.¹⁴

14 Tringer László könyvei, és a VIKOTE (Viselkedés és Kognitív Terápiás Egyesület) kiadványai, tanfolyamai adhatnak segítséget az érdeklődőknek.

Felhívnam a figyelmet Dr. Lajkó Károly *Viselkedésünk és lelki egészségünk* című könyvére, amely a viselkedés, és a közösségi szempontok jelentőségével foglalkozik. Azt kutatja, hogy az emberiség fejlődése során milyen jelentősége volt túlélésünk szempontjából a csoport és a közösség véleményének. Kulcsfogalmi sok lelki jelenséget új színben tüntetnek fel („elítélhetőség kontextusa”, „beszélő emberek közössége”). A „kritikus személy”, aki saját véleményét egy egész csoport, közösség nevében fejt ki, nagyon fontos megbetegítő tényező lehet pánikbetegség és másodlagos nyugtatószer-függőség esetén.

Személyközpontú megközelítés: Carl Rogers, George Marshall

A személyközpontú megközelítés legnagyobb érdeme, hogy a gyógyítás emberi tényezőjére mutatott rá. A sokféle terápiás iskola megjelenésével megfelledkeztek arról, hogy a terápia úgynevezett nem specifikus elemei a gyógyulás, gyógyítás fontos tényezői. Carl Rogers betegközpontú megközelítése ezekre az elhanyagolt területekre hívta fel a figyelmet, pl. empátia (együttérzés), kongruencia (önazonosság: azt mondom, amit tényleg gondolok), pozitív visszajelzés.

Talán sokan nem tudják, hogy az orvoslás területén a magyar származású, Angliában működő Bálint Mihály vezette be az „orvos-gyógyszer” fogalmat, és írta le az *Orvos, betegek és a betegség* című szemléletformáló művében, hogy maga az orvos személye, embersége milyen fontos tényező a testi betegségek gyógyításában. Máté Gábor *A test lázadása* című könyvében foglalkozik ezzel a kérdéskörrel, az angol cím talán még jobban visszaadja mondanivalóját: „*When the body says NO*” („Amikor a test mond NEM-et”).

George Marshall *A szavak ablakok vagy falak* című munkájában az erőszakmentes kommunikáció alapjait mutatja be, magyar tanítványai a nemrég elhunyt Jónai Éva Hava, és Rambala Éva sokat tettek az erőszakmentes kommunikáció népszerűsítéséért hazánkban.

Rendszerszemlélet, családterápiás iskolák, konzultáció sokproblémás családokkal

A rendszerszemlélet és a különböző családterápiás iskolák arra a jelenségre hívják fel a figyelmet, hogy családban betegszünk meg, és családban gyógyulunk meg. Nagyon fontos azt is vizsgálni, hogy egy tünet, pl. az addikció milyen szerepet tölt be az adott család életében. Ha „elveszem a tünetet” az egyik családtagtól, vajon mi fog történni a család többi tagjával?

Az Animula kiadó Családterápiás Olvasókönyv sorozata (CSTO) számos nagyszerű könyvet jelentetett meg, addiktológiai szempontból Jorge Colapinto – Patricia Minuchin *Krízisről krízisre – szegény családok megsegítése*, Insoo Kim Berg *Konzultáció Sokproblémás családokkal*, valamint George Eva – Chris Iveson – Harvey Ratner *Megoldásközpontú terápia – a de Shazer modell* című könyve emelhető ki.

A Coincidencia kiadónál jelent meg Virginia Satir *A család együttélésének* művészete, és Böszörményi Nagy Iván kontextuális családterápiás könyvei, melyekben olyan alapvető fogalmakat vezet be, mint a problémák transzgenerációs jellege, a „családi főkönyv”, és a „láthatatlan lojalítások”.

A korábban a lélektanban elhanyagolt etikai és ontológiai dimenziót is beemelte elméletébe, és kutatta a legfontosabb emberi dimenziókat, az adás-kapás egyensúlyát, vagyis azt, hogy igazságtalanságra nem épülhet a családi élet, és az etikai dimenzió nagyon fontos része a gyógyításnak.

Trauma és gyógyulás, Poszttraumás stressz szindróma (PTSD), Poszttraumás növekedés

Kulcsár Zsuzsa hívta fel a figyelmet arra, hogy az egyik legfontosabb kérdés az, hogy a bennünket ért traumákat hogyan dolgozzuk fel, vajon megbetegítenek-e minket, vagy megerősödve, teher alatt növekszünk-e, mint a pálma. Judith Herman írta meg a trauma, és a gyógyulás történetét. A fogalom kialakulása, megjelent Freud korai műveiben, illetve a világháborús, és egyéb háborús veteránok ellátásának a kihívása hogyan vezetett új terápiás iskolák, pl. csoportterápiák kidolgozásához.

A szenvedélybeteg családban felnövő gyerekek nagyon sok traumán mennek keresztül, rendkívül fontos lenne preventív gondozásba vételük, és megfelelő, játékos, művészeti terápiákkal, Playback színház, kreatív terápiák, aktív és passzív zeneterápiával feldolgozni sebeiket. Viselkedésterápia során megtanítani nekik az asszertív magatartást, hogy csökkentsük körükben a trauma ismétlését, a szenvedélybeteggé válást (ld. Playback színházak története Magyarországon).

Logoterápia, egzisztenciális vákuum, tragikus triász: depresszió, agresszió, addikció

Victor Frankl 1986-ban tartott előadást Budapesten a Sportkórházban. A világhírű tudós magát a harmadik bécsi iskola megalapítójának tartotta, módszerét egzisztenciaanalízisnek, kezelési módját logoterápiának nevezte el. A szenvedélybetegségekkel kapcsolatban nagyon fontos az a megállapítása, hogy az emberek a bennük levő egzisztenciális vákuumtól szenvednek, ezt töltik ki agresszióval, depresszióval és addikcióval, ez a három adja a modern ember tragikus triászát.

Az értelmes emberi élet a „logosz” megtalálását tartja a legfontosabb feladatulknak, mert a három koncentrációs táborban töltött év megtanította arra, hogy aki értelmet tud találni az életének még a legszörnyűbb körülmények között is, az szinte bármilyet kibír. Az ember nem veszíti el végső szabadságát semmilyen körülmények között, az ő kezében van az, hogy hogyan viszonyul a körülményeihez.

Azok élték túl a tábort, akik hittek egy magasabb rendű erőben, akik úgy gondolták, hogy még dolguk van, feladatuk van, és azok, akik hittek abban, hogy valaki haza várja őket.

A problémák összefonódása: kísérő személyiségzavarok, kettős diagnózis, politoxikománia

- skizofrénia: schizis-meghasadt szív, mikor praktikus, miből veszem észre

- súlyos hangulatzavarok: PMD – pszichózis mániáko-depresszióval, depresszió-szomorúság, gyász, veszteség¹⁵
- suicid veszély: öngyilkossági kísérlet
- személyiségzavarok: borderline, narcisztikus, függő, elkerülő ADHD, figyelemzavar és hiperaktivitás zavar, moral insanity¹⁶

A pszichés megbetegedésekről bővebben a pszichiátriai tankönyvekben, a Wikipédián, és az ajánlott szerzők műveiben lehet olvasni.

---

15 Bővebben: Viktor E. Frankl Logoterápia és egzisztenciaanalízis – a modern kor pszichoterápiája 1-6. rész
<http://www.napfenyesgyogykozpont.hu/cikkek/logoterapia-es-egzisztenciaanalizis-a-modern-kor-pszichoterapiaja-1-6-resz>, és Irvin D. Yalom Egzisztenciális pszichoterápia című kötetében.

16 Jeffrey E. Young által kifejlesztett pszichoterápiás irányzat, a sématerápia.

Németh Piroska:

A gyermekbántalmazás pszichológiai aspektusai

Bűnmegelőzési pályázatunkban,¹ amint a pályázat címének megválasztása is utal rá, két rendkívül fontos prevenciós területre fordítottunk kiemelt figyelmet: egyrészt a szakemberek informálására, érzékenyítésére (képzés, szupervízió, esetmegbeszélés, készségfejlesztés), másrészt az áldozatok, illetve potenciális áldozatok segítésére, személyiségfejlesztő, önismeretet, megküzdési készséget, önértékelést növelő programok szervezésével (playback színház, egészségnapok, nyílt napok, tábor).

A bántalmazás definíciója, fajtái

A gyermekbántalmazás

A WHO definícióját elfogadhatónak tekinthetjük: „A gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmódot, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, bizalmon vagy hatalmon alapul.” A rossz bánásmód lehet fizikai, érzelmi, szexuális és egyéb jellegű, és megvalósulhat aktív (cselekvő) és passzív (elhanyagoló) magatartással, a gyermeket rossz bánásmód érheti családon belül, illetve családon kívül.

¹ TÁMOP-5.6.1.B-12/1-2012-0070 ERGO – Európai Regionális Szervezet „Nyitott szemmel az ifjúság védelmében” című pályázata.

A fizikai bántalmazás

Fizikai bántalmazás az a szándékos cselekedet vagy gondatlanság (így különösen ütés, rázás, mérgezés, égés, fulladás, közlekedési baleset stb.), amely a gyerek fizikai sérüléséhez, halálához vezet vagy vezethet, és amely a szülő vagy gondozó felelősségi körébe tartozik, akiben a gyerek bízik, illetve akivel alá-fölérendeltségi viszonyban van.

Az érzelmi bántalmazás

Érzelmi bántalmazás azt a rendszeres, hosszú időn át tartó érzelmi rossz bánásmódot jelenti, amely azt érezteti a gyerekekkel, hogy értéktelen, nem szeretett, csak feltételekkel elfogadott, számára félelmetes elvárásoknak, fenyegető helyzeteknek kitett, vagy kizsákmányolt, illetve megvesztegetett, mozgásában korlátozott. Érzelmi bántalmazás a lekicsinylés, gúnyolás, megalázás, bünbakká tétel, fenyegetés, visszautasítás, elutasítás, ijesztgetés, diszkrimináció, rettegésben tartás, vagy más erőszakos (nem fizikai) módszerű nevelés.

A szexuális bántalmazás

Szexuális bántalmazás a gyermek bevonását jelenti olyan szexuális aktivitásba, amelyet a gyermek nem képes megérteni, felfogni, amelyre a gyerek koránál, fejlettségi állapotánál fogva nem érett, továbbá amelyet tilt az adott társadalom/közösség jog- és szokásrendje, illetve az adott környezetben elfogadott tabuk. Ez magában foglalhatja, de nem feltétlenül korlátozódik: egy gyermek kényszerítése vagy késztetése bármilyen törvénytelen szexuális aktivitásra; a gyermek kizsákmányolása gyermek prostitúció vagy más jogellenes szexuális aktivitás formájában, a gyermek felhasználása és kizsákmányolása pornográf anyagok vagy előadások, megnyilvánulások formájában.

A bullying (megfélemlítés)

Különleges ellátást és kezelést igényel, ha gyermek bántalmaz gyermeket. Ezekben az esetekben egy gyermeket egy másik gyermek, vagy gyermekek cso-

portja a konfliktusok szokásos kezelésén túl – ismételten – fizikailag, lelkileg bántalmaz, vagy szexuálisan molesztál. A probléma kezelésénél igen fontos, hogy az áldozat és az elkövető egyaránt kapjon megfelelő segítséget.

Az elhanyagolás (rossz bánásmód)

Elhanyagolást jelent, ha a szülő vagy a gondviselő rendszeresen elmulasztja a gyermek alapvető érzelmi, fizikai szükségleteinek kielégítését, védelmét, felügyeletét, amely súlyos ártalmat okoz, vagy ennek veszélyével fenyeget bármelyik területen (egészség, oktatás, érzelmi fejlődés, érzelmi biztonság, szeretetkapcsolat hiánya, állandósága, táplálkozás, lakhatás és biztonságos körülmények) és amely veszélyt jelent, vagy nagy valószínűséggel jelenthet a gyermek egészségi állapotára, mentális, lelki és spirituális, erkölcsi és szociális fejlődésére, pl. az iskolalátogatási kötelezettség elhanyagolása, vagy a speciális fejlesztési, egészségügyi szolgálatok igénybevételének elmulasztása.

Az ellátórendszeren belüli rossz bánásmód

Ide kell sorolnunk még a gyermekek védelmére, gondozására, ellátására létrehozott ellátórendszeren belüli rossz bánásmódot (például oktatásban, egészségügyben, gyermekvédelmi ellátásban).

A rendszerabúzus

Rendszerabúzusról beszélünk, ha a gyermekek védelmét szolgáló tevékenység vagy rendszer nem létezik vagy diszfunkcionálisan működik, ezzel hozzájárul a bántalmazás, elhanyagolás megelőzésének elmulasztásához, késedelmes elhárításához, vagy be nem avatkozásával a folyamatos károsodáshoz.

Az erőszakos viselkedést leíró modellek

Az erőszak ciklikus modellje – Walker

1. Fokozódó feszültség.
2. Az erőszak kitörése, bántalmazás.
3. Mézeshetek (elmaradhat, ha az erőszak folyamatos, vagy olyan rövid, hogy nem hoz megkönnyebbülést).

A családon belüli erőszak leíró modellje

Az erőszak 4 fázisa:

1. A kötelék kialakulása a bántalmazó és bántalmazott között.
2. A túrés szakaszában bántalmazási ciklusok megindulnak, de a bántalmazott nem képes kilépni, vagy a kapcsolaton belül várja a változást.
3. Az elszakadás fázisában a bántalmazást erőszaknak, a helyzetet veszélyesnek ítélik meg. Erőforrások, akadályok felmérése.
4. A felépülés periódusában a bántalmazott legyőzi az akadályokat, amik a bántalmazó kapcsolatban tartják, és új, saját életet épít fel.

A szexuálisan abuzív család leíró modellje – Furniss

Két típusát különbözteti meg:

- A konfliktuskerülő családmodell: az abúzus célja, hogy elkerüljék a szülők a nyílt konfliktust. A családban az anya érzelmileg távol tartja magát a lánytól, jelzéseit visszautasítja. Túlgondoskodó, ő dönt az egymás közti érzelmi viszonyulás szabályairól, szexuális és érzelmi témák szóbahozásáról.
- A konfliktus-szabályozó családmodell: az abúzus a konfliktus szabályozását szolgálja. Az anya képtelen fizikai, érzelmi támasz nyújtására, gyerekszíntén él a családban, az anyai szerepet a gyerek vállalja magára. A szexuális konfliktusok nyíltabban kommunikáltak, a család szétesésével fenyegetnek, ennek megakadályozására áldozzák fel a gyereket. Az anya érzelmileg merev, vagy visszautasító, ellenséges. Az incesztus titokban tartott, a gyermek nem kap segítséget.

Furniss szerint a szexuális abúzussal szemben kitettséget jelent: az érzelmi függőség és a zavaros, bizonytalan szexuális viszonyok a családtagok között.

Az általa vizsgált szexuális abúzusban érintett 55 család 40%-ában az apa, 30%-ában a nagypapa, 25%-ában más családtag, 5%-ában nem családtag volt az elkövető. A gyermekáldozatok átlagéletkora 11-15 év volt, az abúzus 2-4 éven át zajlott, 70%-ában a gyermek 10 éves kora előtt kezdődött.

A szexuálisan bántalmazott gyerek a szexualitással szemben szélsőségesen reagálhat: extrém háritással, gátlásossággal, vagy korai bevonódással, gátolatlan kötődéssel, a kapcsolatok erotizálásával.

Az erőszakot magyarázó modellek

Szocio-kulturális modell

A modell szerint alapvetően meghatározó, hogy mely gazdaságföldrajzi térségben él valaki, mert ez meghatározza, milyen életminőséggel fog rendelkezni. Hátrányos helyzetű térségben rosszabb a munkalehetőség, továbbtanulási esély, életszínvonal, fogyasztás. A mélyszegénységben élők testi-lelki fejlődése bizonyítottan rosszabb, a családi szocializáció – többek között a tanulást támogató hatása is – hiányos. Gyakori jellemzők az alacsonyabb iskolai végzettség, anyagi, kulturális nívo, korlátozott nyelvi kód használata. Fokozott kitettség állapítható meg az erőszak megjelenése tekintetében (a kis tér, kevés erőforrás, alacsony szociális kontroll, sok együtt töltött idő, alacsony konfliktuskezelési képesség, főként kényszerítés, büntetés miatt) a következő csoportokban:

- a fogyatékkal élők, tartósan betegek
- a nemzetiségi, etnikai kisebbséghez tartozók
- a család nélkül, vagy csonka családban élők csoportjai

A fenti hátrányok hajlamosak halmozódni, egymást negatív visszacsatolási körbe vonva kialakítani a halmozottan hátrányos helyzetben élők csoportját,

ahol a szegénység generációk közötti átadása erőteljes. J. Haushofer és E. Fehr kutatásokat vizsgálva megállapították, hogy a szegénység hajlamos állandósítani magát. Jellemzőes deficiteket azonosítottak kognitív stílusukban: a szükségben élő nehezen vállal kockázatot, a kevés elvesztését nem kockáztatja. Az átlagnál jóval kevésbé tér el megszokott megoldásaitól. Még akkor is elkerüli az új választását, ha láthatóan az lenne a logikus, célszerű. Időgazdálkodására a rövid távú tervezés jellemző, a jövőbe nem ruház be (egészséges életmód, táplálkozás), nem tervez, nem kockáztat, a jövő ugyanis bizonytalan, az „itt és most” a biztos. Figyelme a megszokottat keresi, nem nyitott az újdonságra, alternatívák keresésére. Az ilyen gondolkodási stratégia szinte kizárja a változás lehetőségét, és fokozottan előrevetíti a mentális és egészségügyi problémák jelentkezését, a tartalékok kiürülését. A kutatók által kimutatott magasabb stresszt olyan további egészségkárosodást okozó, maladaptív megküzdési stratégiákkal próbálja oldani, mint a drog, az alkohol, és az erőszakos érdekvényesítés.

Szociális tanulás elmélete

Szocializációnak nevezzük azt a folyamatot, ahogy a társadalmi szabályokat, normákat megtanuljuk a viselkedésünkbe beépíteni. Az adott társas környezet határozza meg a szabályok mennyiségi, tartalmi összetevőjét. Az ettől való eltérést devianciának minősíti, és elutasítja.

A tanulás elsődleges színtere a család. A szocializáció másodlagos, harmadlagos színtereinek szerepe felértékelődik (szűkebb: óvoda, iskola, sportkör, tágabb: tévé, net, nagyobb közösségek), amikor a bántalmazó család nem tölti be a szocializációs feladatát. A szociális tanulással, ami alapvetően utánzásos tanulás, három szinten épülhet be a személyiségbe egy adott norma. Első szint az egyszerű utánzás, mely nem feltétlenül tartós. Második szintről (azonosulás) akkor beszélhetünk, amikor a modellül szolgáló személyhez fűződő kapcsolat erősen befolyásolja a kérdéses norma bevéődését, tartós elsajátítását. A normatív szabályokat a korai években elsősorban a szülőkről másolja a gyermek. Amennyiben a szülő más viselkedést jutalmaz, mint, amelyet modellál, a gyermek a jutalmazás-büntetés megszűnte után nagy eséllyel a modellált viselkedéssel azonosul (pl. dohányzás).

1. A bántalmazás transzgenerációs modellje

A gyermekkorban elszenvedett, vagy látott szülői bántalmazás növeli az esélyét annak, hogy felnőtt korában agresszíven viselkedjen a gyermek. A gyerekkori tanulási tapasztalatok is felelősek az erőszak generációk közötti átadódásáért. Az elsajátítás minőségét lemérhetjük azzal, hogy valaki az adott szabályt csak külső fenyegetés hatására, vagy önszántából tartja be. Alapformának az utánzást tartjuk, ami lehet spontán, szándékos, vagy késleltetett.

2. Az agresszió jutalmazása

Bandura szerint a jutalmazott agresszív viselkedést a gyerekek jobban utánozzák, mint a nem jutalmazottat. Amennyiben nemcsak jutalmazott a modell, hanem ezen kívül még szociális előnyök birtokosa is volt (szociális hatalom birtokosa), akkor még erőteljesebben követték az általa mutatott agressziót. A filmek agresszív hősei, küzdenek bármely nemes célért, tanítják az agresszív megoldásokat, tehát megnövelik az agresszív viselkedés megjelenését. A jó ügy képviselője (hősszerep) tovább erősíti az agresszió legitimitációját, és az is, ha a szülőnek is tetszik hős, így pozitívan értékeli a látottakat.

3. Hozzászokás az agresszióhoz

Minél több agressziót lát a gyerek, annál kevésbé rázza meg, hozzászokik, vagyis deszenzitizálódik. Akkor mondjuk, hogy jól szocializált valaki, ha minél kevesebb külső ösztönző kell a szabályok betartásához, a normák belső értékrendbe ágyazottan stabil viselkedésszabályozó erővel bírnak az illető ember számára. Ez számít a norma-elsajátítás legfelső szintjének (interiorizáció). Az interiorizált értékeket a legnehezebb változtatni, így az interiorizált agressziót is. A tinédzser kor végére alakulnak ki azok az értékek, melyet a fiatal belsővé tett, már függetlenül a modell személyétől, némely értékkel azonosult és sok olyan normával találkozik, aminek csupán behódolt.

4. Azonosulás az agresszorral

Behódolás során valamilyen szempont (juttalom, büntetés elkerülése) miatt enged a külső elvárásnak, emiatt tartja be a szabályt, a külső elvárás megszűnéséig, tovább nem. A félelemből történő behódolás, a tartósan rossz bánásmód során átalakulhat az agresszorral való azonosulássá. Mindez akkor következik be, ha nincs tartós, biztonságosan elérhető, pozitív azonosulási minta a gyerek előtt, ha az agresszív mintát nem kerülheti el. Nem feltétlenül kell tartósan bántalmazott helyzetet átélni, a túsdrámák során hamarabb kialakulhat a traumás kötődés a fogva tartók felé. Intenzív életveszélyben, a túszejtőknek való teljes kiszolgáltatottság esetén, a fogva tartók valamilyen pozitív megnyilvánulása nyomán jelenik meg (Stockholm-szindróma).

Pszichopatológiai modell

A lelki egészséget Unoka Zsolt úgy definiálja, hogy az egyén képes alapvető szükségleteit harmonikus módon kielégíteni anélkül, hogy másokat az együttélés szabályait áthágó módon korlátozna ezzel.

A szerző az alapvető szükségletek listáját tíz pontban fogalmazza meg, melyek kielégítése minden ember életminőségi mutatója is egyúttal.

1. Lakhely és táplálék iránti alapszükségletek.
2. Védettség, biztonság (fizikai, anyagi, jogi, politikai).
3. Társas támogatottság (érzelmi, anyagi, információs támogatás, megbecsülés).
4. Társas szükségletek (kötődés, intimitás, szexuális élet, családi, baráti, munkahelyi és párkapcsolatok, nagyobb csoportokhoz tartozás, beilleszkedés).
5. Önállóság iránti szükségletek (önálló döntések, célkitűzések).

2 Unoka Zsolt, Purebl György, Túry Ferenc, Bitter István szerk. A pszichoterápia alapjai Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, 24. 2012.

6. Identitás iránti szükségletek (egyedisége, független identitása van, és van társas is: azaz nyelv, vallás, munka, szokások, értékek, normák iránt elkötelezett, mindez önbecsüléssel tölti el).
7. Jogos igények és érzelmek kifejezésének szabadsága (érzések, szükségletek, vágyak kifejezése a másik jelenlétében, még ha a másik mást is szeretne, szükséglet, hogy ekkor asszertív tárgyalásba kezdhesen jogaiért).
8. Spontaneitás iránti igény (elengedettnek, ellazultnak, játékosnak, kreatívnak lenni).
9. Mások szükségleteinek tiszteletben tartása (észlelni mások szükségleteit, konfliktus esetén tárgyalni, kompromisszumot keresni).
10. Szükségletek kielégítésének a késleltetési készsége, önkontroll szükséglete (késleltetés egy fontos, hosszú távú cél elérése érdekében).

A fenti szükségleteinkhez tartozó motivációs rendszereink egymással konfliktusba kerülhetnek, az elszenvedett hiányok a legkülönfélébb mértékű, struktúrájú pszichés megbetegedéseket okozzák.

A személyiségfejlődés modellje³

A pszichodinamikus személyiségelméletekből kiindulva alkotta meg pszichoszociális modelljét Erik Erikson a személyiség fejlődéséről. Eszerint a belső, pszichológiai és külső, társas tényezők egymással állandó kölcsönhatásban alakítják a személyiséget az egész élet folyamán. A személyiség szubjektív élménye ehhez kapcsolódik, önazonosságérezésként, én-identitásként élhető át. Fenntartása alapvetően fontos az ember számára. A növekedés során, meghatározott életkorokban ún. fejlődési krízist él át, mert az addigi identitása, identitásérzése nem illeszkedik megfelelően a külső-belső viszonyokban lezajlott minőségi változásokhoz (testi fejlődés során pl. a fogzás, mozgásfejlődési sorban pl. a járás, szocializációs sorban pl. közösségbe lépés, óvoda, iskola). A személyiség új kihívásokkal találkozik. Idővel az adott fejlődési szakasz, vagy krízis lezárul, megoldása lehet optimális, tehát a személyiség fejlődik, több lesz általa, közelít az ún.

3 C. S. Carver – M. F. Scheier Személyiségpszichológia Osiris 2006.

érett személyiség felé, vagy rossz esetben elakadhat, fixálódhat az immáron éretlen, nem adaptív identitás, de akár tartósan, vagy átmenetileg visszaeshet (regresszió) egy még éretlenebb, régebbi fejlődési szakaszhoz tartozó identitásminőségre. A harmonikus identitás az élmény szintjén stabilnak, változatlanak, állandónak érződik. A harmonikus identitás képes folyamatosan őrizni integritását (sértetlenségét), a fejlődési krízisek közben is. A személyiség az egyes szakaszokban folyamatosan differenciálódik és integrálódik, vagyis állandóan megkülönböztetéseket végez, és egységbe von, összegez.

Erikson nyolc fejlődési szakaszt jelöl meg, melyeket szemléletes kulcsszó-párokkal lát el (ld. a mellékelt táblázat).

<p>IDEÁLIS KIMENETEL: Öbízalom Optimizmus Képessége, a másokban bízni, hinni</p>	<p>AMI A VALÓS SZEMÉLYISÉGBEN VAN: Az egyén identitása a szakasz zárásakor itt helyezhető el, a két szélsőséges lehetőség között</p>	<p>NEGATÍV KIMENETEL: Bízalmatlanság Pesszimista másokkal, és a jövővel szemben</p>	<p>0-2 év (orális szenzoros szakasz) az anyai gondoskodás kritikus hatását</p>
<p>Autonómia Önkontroll, megfelelés, rend megtapasztalása</p>		<p>Szégyen, kétely Tartás nélküliség, behódolás, de az opponálás, dac, tagadás is</p>	<p>2-3 év (muszkuláris, anális szakasz) szobatisztaság, saját és szülői akarat illeszkedése, szociális nyomás mellett önálló döntés</p>
<p>Kezdeményezés Kíváncsiság, magabiztos tervezés, sikeres végrehajtás</p>		<p>Bűntudat Félelem a kudarcától, sérüléstől</p>	<p>3-5 év (lokomotoros-genitális szakasz) azonos nemű szülővel való azonosulási lehetőség, nemi és szociális szerepideálok megjelenése, játék, fantázia</p>
<p>Szorgalom „Értékes vagyok, mert sokféle dolgot jól csinállok.”</p>		<p>Csökkenértékűség „Buta vagyok, sikertelen vagyok, tehát rossz vagyok, szerethetetlen vagyok.”</p>	<p>6-11 év (látencia szakasza) iskoláskor, családon kívülre került az értékelés, mint az önértékelés alapja</p>
<p>Én-identitás Saját magát egyedinek, egységesnek éli meg.</p>		<p>Szerepdiffúzió Korai zárás: nem a szükségletek, hanem a külső elvárások vezetnek a döntéseket, identitásdiffúzió: integráció nem megfelelő, devianciák</p>	<p>Tinédzserkor Gyerekből felnőtté válni, nemi szereppel azonosulni, pályaválasztás, másodlagos nemi jelleg kialakulása, ideálok, kortárhatások</p>
<p>Intimitás Kölcsönösség a szexualitásban, személyesség és elköteleződés a párkapcsolatban, a határok tiszteletben tartása</p>		<p>Izoláció Elmagányosodás</p>	<p>Fiatal felnőttkor (húszas évek) a freudi „szeretni és dolgozni” szoros, tartós kapcsolat létrehozására, pályaelkötelezettség kialakítása</p>
<p>Alkotókészség Törődés a családdal, társadalmi kérdésekkel, jövővel</p>		<p>Stagnálás Kiegészés, beszűkülés, sztereotípiák</p>	<p>50 éves korig (felnőttkor) saját család alapítása, alkotás létrehozása</p>
<p>Én-integritás Az életével való megelégedettség, pozitív mérleg</p>		<p>Kétségbeesés Elmagányosodás, halálfélelem</p>	<p>50 év felett (érett kor) nyugdíjba menetel, szeretett személyek elvesztése, fizikai erő fogyása</p>

A korai anya-gyerek kapcsolat: a kötődési modell⁴

A kötődési elmélet az Erikson-féle személyiségfejlődési modell első szakaszával, az első év történéseivel foglalkozik, amely majdan döntő hatással bír a társas kapcsolatok alakulására végig az egész életen át. Az ekkorra, egyéves korra kialakuló kötődési mintázat az ember kapcsolati szerveződéseiben mindig felismerhető, és észrevehető egy új helyzethez való viszonyulásban, ahogy egy új feladattal próbál megküzdeni.

Hermann Imre ún. megkapaszkodási ösztöne, a Harlow-féle majom kísérletek és Spitz kutatásai bizonyították azt az addig nem evidens tényt, hogy a kötődési szükséglet, a táplálás iránti szükséglettel egyenértékűen, attól függetlenül létező igénye az embernek. Ez John Bowlby kötődés elméleteként (Attachment theory) vált ismertté. Ekkorra dőlt meg az a vélekedés, hogy a gyerek elsősorban azért ragaszkodik az anyjához, mert ő az első számú táplálója. Az emberben veszületett igény él a kontaktus nyújtotta biztonság iránt, elsődleges szükségletei közé tartozik a gondozó személy, többnyire az anya iránti kötődési szükséglet.

A szeretetkapcsolat részleges vagy teljes hiányának következményeit kutatta René Spitz, a második világháborúban árván maradt csecsemők fejlődését vizsgálva. Ezek a kisbabák nem fejlődtek megfelelően, és hosszú szeparáció után a folyamat visszafordíthatatlanná vált, a halandóság aránya is jelentősen megemelkedett esetükben. A lelkiismeretes gondozás ellenére egy bizonyos kritikus perióduson túl véglegessé vált árvaság, érzelmi elmagányosodás következtében az egy éves csecsemők testi fejlettségben, mozgásos-ügyességi, emlékezeti-figyelmi-logikai feladatokban jóval az életkorukban elvárt átlag alatt teljesítettek. Négyévesen a beszédprodukción, a testi önállóság (evés, öltözködés, szobatisztaság) terén az értelmi fogyatékoséval megegyező szinten álltak.

John Bowlby megállapította, hogy az anya nélkül felnövő gyerekeknél jellegzetes a pszichopátiás kép:

- érzelemmentesség, gátlástalanság, büntudat hiánya, a csábításnak való elment nem állás
- megkülönböztetés nélküli kapcsolat felnőttekkel
- esély a pszichopátiás személyiségfejlődésre

Bowlby szerint az anya segíti a gyermeket a fiziológiai izgalmi szint szabályozásának elsajátításában. Segít megnyugodni, ha előntik az érzelmek, és ha megnyugodott, segít ismerkedni, izgalmas tapasztalatokat szerezni a világról. Hogy az anya mennyire tekinti csecsemőjét érzésekkel, szándékkal bíró értelmes lénynek, befolyásolja gondozói magatartását, és ez meghatározza a csecsemő reflektív funkciójának kialakulását, azaz, hogy idővel ő is így tekintsen a körülötte lévő személyekre. Fónagy Iván szerint a bántalmazó családokban a csecsemő elfordul a mentális világ megismerésétől, hiányos, vagy szegényes mentalizációs képességgel rendelkezik, valószínűsíthető a patológiás fejlődés, és a kötődési nehézség.

Mentalizáció és kötődés – Fónagy Iván

„Az evolúció a kötődési kapcsolatokat bírta meg azzal, hogy biztosítsák a szociális agy legteljesebb fejlődését.” A kötődés azzal függ össze, hogy a humán gyerek kivételes módon és hosszú ideig függ gondozójától, aki közben intenzíven neveli gyerekeit. Ezalatt a kötődés és a mentalizáció folyamatai révén halad a társas megismerés. Saját és mások élményeinek felismerése, módosítása, szabályozása, kifejezése, viselkedéses következményeinek bejósolása. Kísérleti helyzetben pl. érzelmi mentalizációs feladat annak megválaszolása, hogy „mi tenné XY rajzfilmfigurát boldoggá?” Kognitív mentalizációs feladat: „Mit fog XY csinálni?”

⁴ M. Cole – S. R. Cole Fejlődéslélektan Osiris, 1997.

Jellegzetes kötődési mintázatok – Mary Ainsworth

- A biztonságosan kötődő gyermek érzelmetli, reakciói pozitívak az édesanya felé. Az anya kifejezi érzéseit, a gyerek hangulatához alkalmazkodik, ingergazdag szociális térbe viszi gyermekét.
- A szorongó, elkerülő kötődést mutató gyermek látszólag érzelmentes kontaktusban van az anyával, a distressz viselkedés jeleit nem mutatja, de a vegetatív tüneteit igen, valójában hatalmas feszültséget él át. Akár kiváló képességgé fejlesztheti annak megjósolását, hogy a másik ember viselkedése mögött milyen gondolat, érzés húzódik, miközben a saját hasonló vélekedéseit nem ismeri. Az anya merev, elutasító, passzív, nem a gyerek szükségletei vezetik.
- Az ambivalens, ellenálló kötődési viselkedésű gyermek állandóan anyát figyelő, intenzív distresszt, intenzív érzelmeket, indulatokat kimutató. Az anya ambivalens, következtelen, néha megközelíthetetlen, néha jól gondozó, néha erőszakos.
- A dezintegrált kötődést mutató gyermek szervezetlen, megvigasztalhatatlan, az anyát egyszerre érzi biztonságot adónak és fenyegetőnek. A bántalmazott gyerek nem saját mentális állapotait kutatja, hanem a másik mentális állapotait, ami bármikor veszéllyel fenyegethet. A dezorganizált gyerek ezért pontosan olvas a gondozó lelkében, de a sajátjában alig. Az anyja hiányzik a megnyugtató, kiszámíthatatlan, agresszív és visszautasító.

Nevelési stílus hatása a gyermek személyiségére⁵

Diana Baumrind modelljében a tekintélyelvű stílus visszahúzódo gyereket nevel. Korlátozó, büntető, elutasító, erőt alkalmazó interakciók mentén zajlik.

A hiteles, mérvadó, megkívánó stílus nevel kompetens gyermeket, a szülői bevonódottságot, érvelést, autonómia bátorítását, érzelmi támogatást, érzékeny szülői odafigyelést, elvárásokat tartalmazó interakciók során.

5 Eigner Bernadett Érzelmi és viselkedészavarok gyökerei: a korai szülői hatások szerepe in: Gyógypedagógiai Szemle 2012.

Az engedékeny szülői nevelés éretlen, impulzív viselkedésspektrummal ruházza fel a gyermeket. Jellemzője az alacsony bevonódottság, alacsony kontroll, de a magas melegség és elfogadás az interakciós mintákban. Később kialakult kategóriaként, az elhanyagoló, bántalmazó stílus érzéketlen, instrumentális, érdekvézelt gyermeket nevel. Kiszámíthatatlan, szélsőséges szülői viselkedés, érzéketlen, hideg érzelmek mellett.

A bántalmazás neurobiológiai aspektusai⁶

A modern képalkotó eljárásokat (MRI, EEG) felhasználva számos vizsgálat foglalkozik azzal, hogy a komplex viselkedések során az agy mely területei aktívak, illetve a különféle idegrendszeri központok hogy kapcsolódnak egymáshoz. Mára elmondható, hogy a kutatások egyre pontosabban beazonosították a társas viselkedésben (arcfelismerés, érzelmekkel összekapcsolt viselkedésmintázatok értelmezése, észlelés gyors kiértékelése: veszélyes-nem veszélyes) szerepet játszó idegi területek elhelyezkedését, összehangolt, komplex működését.

Blair a modern képalkotó eljárásokkal az idegrendszer strukturális és működési jellegzetességei alapján az agresszió ún. instrumentális és reaktív típusát különbözteti meg. Előbbivel a pszichopátiás személyt jellemzi (szándékolt, kiszámított, célvezérelt agresszió, érzelmi bevonódás (empátia) hiánya, érzéketlenség, másik személlyel ún. közös figyelemre csak addig hajlandó, míg a célt, instrumentumot megszerzi). A reaktív típus a nem pszichopátiás, antiszociális magatartászavaros személyeket jelöli (impulzív, frusztrációból, haragból eredő agresszív viselkedés).

A pszichopátiás, antiszociális magatartással összefüggésben éppen a mentalizációért felelős idegi struktúrák hibás működését mutatták ki. Heves érzelmi állapotban, stressz hatására a mentalizáció kikapcsol, az agyműködés a kifinomult, magasabb rendű, elemző idegi struktúrákról lekapcsolódva áttér egy gyorsabb, ösztönösebb, automatikusabb, leegyszerűsített működésre, jóval kevesebb

6 Jon G. Allen – Peter Fónagy – Anthony W. Bateman Mentalizáció a klinikai gyakorlatban Oriold és Társai , 2011.

mérlegelést téve lehetővé. (Cannon-féle vészreakció, menekülés-támadás helyzete) Interperszonális konfliktus esetén azonban ez a működés nem adaptív, az elemzőbb mód szolgálna inkább a helyzetmegoldást. Az a feszültség szint, melynél az átkapcsolás megtörténik egyedenként, napszakonként eltérő, de bizonyítottan alacsonyabb átlagértékű azoknál, akiket korai kötődési trauma, sok korai stressz ért.

Kutatások bizonyítják az agy rendkívüli rugalmasságát (agy plaszticitás):

- A sérült területek funkcióját szomszédos területek képesek átvenni.
- Új sejtek keletkezhetnek az idegrendszerben található őssejtekből.
- A döntő azonban az idegrendszer nagyfokú potenciája új idegi kapcsolatok kialakítására (tanulás).

Itt említendő meg a problémamegoldás harmadik fajtája, a kreatív, divergens gondolkodás. Akkor kapcsol át erre a munkamódra az idegrendszer, ha olyan jellegű feladat elé állítják, ahol a régi megoldások nem segítenek, vagy a környezet elvárja az eredetiséget (művészet), vagy olyan speciális tudatállapotba kerül egy megfeszített munka után, hogy látszólagos előzmény nélkül „kipattan” a megoldás. Ekkor újféle módon szerveződnek meglévő képességeink, ismereteink és az azokat szolgáló mögöttes idegrendszeri folyamataink.

A pszichoterápiák, személyiségfejlesztő módszerek, az elsődleges, másod- és harmadlagos prevenció során elért változások mind kimutatható, jótékony irányú változást hoznak létre a sérült, vagy hiányos, nem adaptív idegrendszeri folyamatokban a mentalizációs folyamatok, kreatív folyamatok fejlesztése által.

Az „adok-kapok” igazsága

Böszörményi-Nagy Iván modellje⁷

Böszörményi szerint a harmonikus, kiegyensúlyozott kapcsolatokban a kölcsönösség nagyon fontos.

Igazságosság rendje, konstruktív jogosultság

Elismerjük a másik jogos igényeit, és megteszünk mindent annak érdekében, hogy segítsük őt céljai elérésében. Ezt cserébe mi is elvárjuk a magunk számára. Ezt érezzük igazságosnak. A kölcsönösség azonban naponta kihívások elé van állítva, mérlege gyakran megbillen, érezhetjük, hogy szükségleteinket időként kielégetnünk kell, hogy többet teszünk a kapcsolatban, mint amit ki tudunk venni belőle. Ha képesek vagyunk az igazságosság rendjéről hosszú távon gondolkodni, ez a képességünk védi saját jó közérzetünket, és a kapcsolatunkat is.

Negatív jogosultság

A rossz bánásmódban élő, növekedő gyermek nem kapja meg az őt megillető „jogos” gondoskodást, biztonságot, fejlődéséhez szükséges segítséget. Folyamatos igazságtalanságot él át, érzi, nem kapta meg a neki járó előbbi „jogokat”. Attól függően, hogy a negatív jogosultság élménye mennyire gyakori, tartós, a sérelmek mennyire intenzívek, a szülői jóvátétel mennyire indul meg, a gyermek reziliancia készségei mennyire tudják kivédeni a sérelmeket, jó és kevésbé jó következményekkel számolhatunk.

Kedvező esetben, segítséget kapva jóvátételi folyamatok indulnak, (igazságtalanság, a szerzett negatív jogosultság tényének elismerése, a kapott jó elismerése, a kettő szétválasztása, megkülönböztetése) és az adok-kapok „főkönnyvelése” pozitívabb egyenleget mutat, pozitív változások serkennek, megjelenhet a bizalom, remény a jövőbeli jó kapcsolat iránt.

⁷ Böszörményi-Nagy Iván – Geraldine M. Spark Invisible Loyalties 1973.

Destruktív jogosultság

Amennyiben a negatív jogosultságot nem ismerik el, az igazságtalanságok sora folytatódik, a gyerekekben a kapcsolati haraghoz tartozó vélekedések összefüggés-rendszerbe szerveződve ún. feljogosítottság attitűdöt alakíthatnak, ami sajnálatos módon önerősítő hatású. Feljogosítottságot érez, hogy visszaadja, vagy ártatlanoknak is tovább adja sérelmeit, bántson másokat. Böszörményi szerint ekkor mások, de legfőképp önmaga előtt is elveszti a jogosultságot, hogy az eredetileg ártatlanul elszenvedett sérülésekért, hiányokért jogos igényt nyújthasson be valaha is, valaki felé. Végleg kiszorul így a kölcsönösség világából. Tudatos szinten feljogosítottságát hangoztatja, lelke mélyén végleg belesodródik a kitaláltóságba. A reményvesztettség, kiszorultság élményeit olyan káros, veszélyes módokon igyekszik kompenzálni, mint alkohol, drog, szenvedélyek, deviáns csoportokhoz tartozás.

Gyermekek kodependens szerepekben⁸

A rosszul működő családokban az alacsony önértékelésű, önmagukban bizonytalan tagok egy szerep mögé bújva rövid távon megerősítésre lelnek, biztosabb helyet találnak a családon belül, ha a szerepet a családtagok elfogadják. Hosszabb távon hátrányosak, mert a valódi identitás kidolgozásának gátat szab a szerep, ami a spontaneitás, a gyerek belső állapotának tényleges kifejeződése útjában áll.

Sokgyermekes diszfunkcionális családban a testvérsor is segítheti egyes szerepek felvételét:

- Hős: legidősebb gyerek, a testvérek születésekor elvesztett „egyke” pozíció okozta probléma egyik megoldásaként választhatja a szülői szabályokkal, feladatokkal, felelősséggel való azonosulást. Életkorából fakadóan ez a vállalás merev, sokszor agresszíven irányító, maximalista, nem ritkán álszent viselkedéshez vezet, mely elismerést hozhat számára, de felszabdult boldogságot alig.

- Bűnbak: leginkább a nem elsőszülött esélyes erre a szerepre, aki nem kíván a figyelem középpontjában állni, a kortárs értékekre, kortárs nyomásra érzékenyebb, jobb tárgyalókészség, kompromisszumkészség jellemzi és hajlamosabb a „kiélésre” (pl. bolti lopás, csavargás). Családon belül viselkedhetnek csendesen, észrevétlenül, vagy a családi villámhárító szerepét betöltve dacosan, agresszíven (mögöttes érzelmek: a magány és visszautasítottság fájdalma, rezignáltság).
- Remete: jól működő családban harmadszülöttként a szülők elismerésének elnyeréséért szívesen választ olyan elfoglaltságot, érdeklődési kört, ami szokatlan, különös, ezzel azonban együtt jár a magányosság, valamilyen fokú kiszorultság a családból. Bántalmazó családba születve könnyen választja az „eltűnést, háttérbe húzódást”. Csendes, zárkózott, féltékeny, nem kér és nem is kap figyelmet, nem nyilvánít véleményt, nem is alakít ki véleményt, nem áll ellent. A láthatatlan gyermek – hogy elkerülje a konfliktust, a lelki fájdalmat – elszigeteli magát a családjától, saját fantáziavilágba (pl. netfüggőség), álmodozásba menekülve a legnagyobb árat fizeti: feladja kapcsolatát önmagával, saját hatóerejével.
- Üdvöske: a családba utolsóként születve „csillog”, szórakoztat, elbájol, így szerez figyelmet. Rosszabb esetben bohóckodik, hiperaktív.

Kommunikációs minták – Virginia Satir

Nem lehet nem kommunikálni. Üzeneteinknek csupán 7%-át a szavak, 38%-át a hangok minősége, 55%-át a többi metakommunikációnk teszi ki. Satir szerint a gyenge önértékelésből fakadó védekezőes szándék vezeti meg nyilvánulásainkat. Túlélési stratégiákat, kommunikációs mintákat veszünk fel, és nem mindig tudunk hitelesen kommunikálni.

- Engesztelő minta: a személy önálávető, önhibáztató módon kommunikál, eltávolodik vágyaitól, igényeitől annak érdekében, hogy szeretetet kapjon, ne hagyják el. Mentegetőzik, engedélyt kér, nagyfokú agressziót vált ki partneréből. Hajlamos vádló mintát kommunikáló partnert választani.

⁸ S. Covington – L. Beckett Szabadulás a kapcsolati függőségből Animula kiadó, 1987.

- Vádló minta: a személy akkor érzi magát biztonságban, ha ő kontrollálja a másikat. Fontos, hogy mindig neki van igaza, ő az erős, a hozzáértő, ami baj mégis van, annak a másik a felelőse, az oka. A hibáztató, kritikus tematikát a kapcsolat, vagy megoldás rovására is megtartja.
- Okoskodó minta: az érzések rovására, személytelenül az igazsággal, ok-okozati összefüggésekkel, magyarázatokkal foglalkozik a személy, amikor egy emberi szituációról gondolkodik.
- Elkerülő, zavarodott minta: a komoly témát az értelmesség, koherencia feladásával is kerüli. Indokolatlanul gyakran kérdez, közlése kaotikus, a lényegre nem reagál, váratlanul vált témát.

10. A reziliencia⁹ és pozitív pszichológia modellje¹⁰

A Marty Seligmann és Csíkszentmihályi Mihály nevével fémjelzett pozitív pszichológiai áramlat a problémák, devianciák, betegségek gyógyítása mellett új megismerési irányt jelöl meg a pszichológia számára, a jó emberi működés törvényszerűségeinek kikutatását. Az „emberi kiválóság tudománya kíván lenni” A boldogság, pszichológiai jólét, kreatív alkotókészség, bölcsesség, bátorság, spiritualitás tanulmányozását indította útjára. Milyen családban fejlődik jól a gyerek, melyik munka okoz elégedettséget, mi az emberi élet értelme, pozitív érzelmi állapotok miért tartják fenn jobban az egészségünket, vagy miért gondolkodunk ilyen állapotban jobban – ilyen és hasonló kérdésekre keres választ. Az irányzat fontosnak tartja, hogy tudományosan igazolható adatokkal szolgáljon egy-egy emberi működés protektív erejéről.

A nevelés feladata ebben a paradigmában nem a hiányok, hibák korrigálása, hanem az egyéni erősségek felkutatása, kibontakozásának támogatása, és olyan lehetőségek biztosítása a gyerek számára, ahol ezeket a képességeit legjobban ki tudja használni, a számára megadott egyéni életutat a leginkább beteljesítheti.

A boldogság tanulmányozásakor megkülönböztethető az élvezetes, és az örömteli pozitív állapot. Az élvezetes jó a homeosztatisz szükségletek (éhség,

szex, testi komfort) kielégítése révén jön létre, míg az öröm akkor élhető át, ha homeosztatisz szinten túllépve, olyan cselekvésbe fog valaki, ami „a korábbi önmaga fölé emeli”. A hosszú távú boldogsághoz, személyes növekedéshez az örömteli vezet el, az élvezetes önmagában nem.

A boldogságot egy tevékenység során éljük át, mégpedig olyan mértékben, amennyire közben minden másról meg tudunk feledkezni, a tevékenységet önmagáért és nem valami más célból végezzük, ez az ún. flow állapot.

Seligman munkacsoportjával kidolgozta az erények és erősségek gyűjteményét, melyek az emberiség kultúrtörténeti írásaiban is egyöntetűen fellelhetők, tudományos mérésekkel igazolhatók, és fejlesztő programok építhetők rájuk.

Ezek a következők:

- bölcsesség, tudás
- bátorság
- szeretet, emberiesség
- igazságosság
- mértékletesség
- spiritualitás, transzcendencia

A modell szerint minél jobban alkalmazkodik a személy az életben, annál inkább rendelkezik ezekkel az erényekkel.

A pozitív pszichológia kutatja azokat a jellegzetességeket, melyekkel a fenyegetettséget, katasztrófákat túlélők nagyobb mértékben rendelkeznek, mint mások. Protektív vonások: optimizmus, koherencia-érzék, kontroll-hit, énhatékonyság-érzés, leleményesség, lelki edzettség, reziliencia, kapcsolatépítő készség.

⁹ Jelentése: „visszapattan”, a stratégiák rugalmas alkalmazásának képessége.

¹⁰ Oláh Attila Mí a pozitívuma a pozitív pszichológiának? Iskolakultúra, 2004.

10 javaslat a reziliencia fejlesztésére¹¹

Az APA (Amerikai Pszichológiai Társaság) ajánlása lépésről lépésre.

1. Jó kapcsolat fenntartása családtagokkal, barátokkal.
2. A nehézségekről, mint elviselhetetlen problémákról való gondolkozás kerülése.
3. A megváltoztathatatlan elfogadása.
4. Reális célok kitűzése, és törekvés a megvalósításukra.
5. Nehéz helyzetben döntések meghozatala a következő lépésről.
6. Lehetőségek és önismeret keresése nehézségek, veszteségek után.
7. Pozitív önértékelés kialakítása.
8. Hosszú távú gondolkodás, a nehézségek tágabb kontextusban való értelmezése.
9. Optimizmus.
10. Kiegyensúlyozott életre való törekvés, testi, lelki, szellemi szükségletek, érzések figyelembe vétele, egészséges életmód, pihenés.

Mellékletek

---

¹¹ Fodor Kinga Reziliencia és adaptív megküzdés, a pozitív pszichológia gyakorlása a hétköznapokban Semmelweis Egyetem, 2014.

Krúdy Tamás:

Elrabort gyerekkor – A pornó fogságában

Nem olyan régen, amikor a gyerekeimmel együtt egy népszerű internetes játékporthat böngészünk, az oldalt elhelyezett bannerek egyikén hirtelen egy pornó site hirdetése tűnt fel. Szerencsére nem valami kemény jelenet szerepelt rajta, de ahhoz éppen elég, hogy a kicsik kérdőn nézzenek rám. Gyorsan elnavigáltam az oldalról.

Minden gyereket elemi erővel hajt a kíváncsiság, legalábbis optimális esetben, enélkül ugyanis nem lenne belső késztetése felfedezni a világot. Hihetetlen akaraterőről és a szüleikhez való lojalitásról kell egy gyereknek tanúbizonyságot tennie olyankor, ha mondjuk tudja, hogy hova vannak eldugva a karácsonyi ajándékok és mégsem nézi meg őket. Ugyanez a helyzet a pornográfiával is: emberfeletti akaraterőről teszt tanúbizonyságot az a kiskamasz, akinél folyamatosan elérhető közelségben vannak ilyen anyagok, ám ő mégsem nézi meg őket. Egyszóval nem a gyerek a hibás, ha pornót néz, hanem az, aki hagyja – azaz mi felnőttek.

Megkongatott vészharang

Ez a felismerés vezette a brit miniszterelnököt, David Cameront is, amikor lassan egy évvel ezelőtt egy drámai beszédben hívta fel a figyelmet a helyzet súlyosságára. A meglepően hosszú és részletekbe menő felszólalásában Cameron többek között a következőket mondta: „Az internetről szeretnék beszélni, ar-

ról a hatásról, amit a gyermeki ártatlanságra gyakorol, arról, ahogy az online pornográfia károsítja a gyermekkort, és arról a gyerekekre leselkedő közvetlen veszélyről, amit az internet legsötétebb bugyraiban folyó dolgok jelentenek, amelyeket ki kell irtanunk. Nem azért döntöttem e beszéd megtartása mellett, mert moralizálni, vagy vészmadárkodni szeretnék, hanem mert mélyen meg vagyok győződve, úgy is mint politikus, és mint gyakorló édesapa, hogy eljött a cselekvés ideje. Egészen egyszerűen arról van szó, hogy meg tudjuk-e védeni a gyerekeink ártatlanságát és őket magukat.” És a miniszterelnök szavait valóban követte tett is: a brit kormány megállapodott a legnagyobb internetszolgáltatókkal, hogy automatikus szűrőt állítanak be a pornográf tartalmak blokkolására. Az intézkedés újdonsága abban rejlik, hogy míg eddig a felhasználónak magának kellett az ilyen szűrőt bekapcsolni, addig ez mostantól alapállapotban be van kapcsolva, és a felhasználónak kell aktívan kérnie, hogy kapcsolják ki. Így elkerülhetőek az olyan esetek, mint amiről a cikk elején is írtam. És ne becslje senki alá a pornográf képek hatalmát, amit én is megtapasztaltam, amikor egymagam ültem a képernyő előtt, és akaratlanul belebotlottam ilyen matériába, ami aztán mágnesként vonzotta a tekintetemet, ahogy például az időjárás-jelentés sosem tudta. Nyilván mindenki sejtí, hogy miért, de az ilyenkor lezajló konkrét mechanizmusról a későbbiekben még ejtünk szót.

A 60-as évek szexuális forradalmát követően átfogó szexuális edukáció kezdte kiszorítani az iskolai oktatásból is az addig szokásos vallási és erkölcs-alapú családi életre nevelést. A szexuális edukátorok hite szerint a szexuális élet alapvető emberi jog, ami a gyerekekre is kiterjed, akár szüleik rosszállása ellenére is. Ezért a gyerekeket amilyen korán csak lehet, meg kell ismertetni a szexualitással, aminek egyik remek eszköze a pornográfia. Ennek volt köszönhető, hogy 1970-ben Dr. John Money (aki először használta a gender kifejezést a társadalmi nem megkülönböztetésére a biológiai nemtől) már egyenesen a pornográfia bevezetését javasolta az általános iskolás gyerekek számára. És ez a fajta gondolkodás annyira meggyökeresedett, hogy azóta sem lehet kiirtani, és a pornográfiát ma is sokan ártatlan időtöltésnek tartják, ami csak feszültséget csökkent, mintegy „kiengedi a gőzt”. Pedig az egyre szaporodó kutatási eredmények ismeretében tudományos körökben is egyre elítélőbben nyilatkoznak a pornográfia hatásai-

ról. Ezt vette komolyan a brit miniszterelnök, ami persze nem találkozott mindenki tetszésével. Idén márciusban például New York Times újságírójának, David Segalnak a tollából, a lap internetes oldalának hasábjain jelent meg a „Does Porn Hurt Children?” című írás, ami két szempontból igyekszik kétségbe vonni a pornográfiára vonatkozó negatív kutatási eredményeket. Az egyik szerint csak akkor lehetne hiteles kísérleti eredményekhez jutni, ha a pornótól még érintetlen gyerekek csoportját tennének ki pornográf felvételeknek és utána egy kontrollcsoporthoz mérnék az attitűdváltozásukat. Ez azonban törvényellenes lenne, ezért nincs egyetem, amelyik vállalná. Az újságíró másik érve szerint ma már nincs gyerek, aki ne találkozott volna pornóval valamilyen formában, így semelyik kutatás semelyik megállapítása nem megbízható. Az újságíró hivatkozik arra a 2013 májusában végzett kutatásra, amelyre David Cameron is utalt, és amelyet Anglia Gyermekügyi Biztosa rendelt meg. A tanulmány a következő lakonikus megállapítást teszi: „A pornó (...) lényegében mindenhol jelen van.”

Veszélyeztetett ártatlanság

A helyzet valóban drámai, és sokat romlott a 10 évvel ezelőttihez képest is. A táblagépek, az okostelefonok, a mobilinternet és az ingyenes wi-fi szolgáltatások elterjedésével mindenhol, minden, mindig elérhető közelségben van. A mai gyerekek szülei ezt fel sem tudják igazából mérni, hiszen őket már nem hajtja ugyanolyan hévvel a kíváncsiság, az új technológia kínálta lehetőségek pedig nem tudatosulnak bennük. Sok gyerek teljesen magára van hagyva ezzel a kérdéssel.

De hát miért olyan nagy baj az, ha a kamaszodó gyerek meg-megnéz egy-egy pornográf anyagot? Nos, rengeteg dolog miatt.

Az interneten olvasható a következő segélykérés: „29 éves férfi vagyok, lassan 4 éve párkapcsolatban élek (első kapcsolatomban). A maszturbáció és ezen belül a pornográf tartalmak nézegetése 14-15 éves korom óta tart. A gondom az, hogy ezt a mai napig nem tudom abbahagyni. Úgy érzem »pornófüggő« vagyok. Gyakoriságát tekintve mostanában 1-2 hetente nézek ilyen jellegű filmeket. Pe-

dig mindig elhatározom, hogy többé nem fogok ilyesmit nézni, de mégsem tudok »uralkodni« magamon. Azt hittem, kamaszkorban elmegy az ilyesmi, de 29 évesen már nem biztos, hogy egészséges dolog. Válaszokat előre is köszönöm!”

Ez a férfi messze nincs egyedül a problémájával. Ma már elég nagy a szakemberek között is az egyetértés, hogy a pornográfia – akárcsak az alkohol, a cigaretta vagy más drogok – függőséget okoz. Dr. Mark Laaser terapeuta szerint, hogy valaki függő-e azt úgy lehet eldönteni, hogy kibírja-e 30 napig pornó nélkül. „Ha valaki már függésbe került, az elvonási-tünetek a 7-14. nap táján jelentkezni fognak.” Dr. Laaser szerint az is a függőség jele, ha valaki azt veszi észre magán, hogy ha hangulati zavarai vannak, kísértést érez a pornó-nézésre. „Ha stresszes, depressziós vagy ideges vagy, olyankor a pornóhoz fordulsz megnyugvásért? Észrevetted, hogy megváltozik tőle a hangulatod, ha ilyesmit nézel?” – teszi fel a kérdést a terapeuta, és ha a válasz igenlő, akkor nagyon valószínű, hogy már kialakult függőségről beszélhetünk.

A legérzékenyebb nemi szerv

Az ember legérzékenyebb nemi szerve az agya. „A többi teremtményhez képest az emberi szexualitás hihetetlen mértékben formálható, alakítható” – írja Dr. Norman Doidge a *The Brain That Changes Itself* (magyarul *Az agy, amely megváltoztatja önmagát*) című könyvében. Alakíthatóságon Dr. Doidge azt érti, hogy az agyunkat és a szexualitásunkat a tapasztalataink, benyomásaink, emberi kapcsolataink, interakcióink és egyéb módokon tanult dolgaink formálják, és ezért van az, hogy az emberek között ekkora különbségek lehetnek abban, hogy ki tetszik nekik, vagy mit találnak szexuálisan izgatónak. Agyunk ugyanis speciális neurális utakat épít ki, amelyek megjelölik azt speciális embertípust vagy cselekedetet, amelyet izgatónak találunk. És ez abszolút igaz a pornográfiára is: azok az emberek igénylik a pornót, akik megtanították az agyukat arra, hogy ez egy izgalmas dolog, amit kikapcsolódásra és ellazulásra lehet használni. És a sorozatos ismétlések során az agyuk olyan jól megtanulja ezt a „leckét”, hogy egy idő után már ha akarnak sem tudnak szabadulni tőle. Ez a tanulási folyamat a

legtöbb esetben tinédzser korban elkezdődik, az agy akkor kezdi el elsajátítani, hogy a szexuális vágyakra, a stresszoldásra és az élet nehézségei elől történő menekülésre az adekvát válasz a pornó.

Hogy ez miként történik, arra az agyban lezajló kémiai folyamatok adják meg a választ. Sajnos nem minden tanulási folyamatra jellemző az ilyesfajta bevéődés – akik birkóztak már idegen nyelvvvel, azok pontosan tudják, hogy mennyire nem marad meg egyik napról a másikra, amit megtanultak. A pornográfia azonban más. „Valójában nem a vizuális stimuláció maga az érdekes” – mondja Dr. Doug Weiss, a *Clean: A Proven Plan for Men Comitted to Sexual Integrity* (magyarul *Tisztán: Egy bizonyítottan működő terv a szexuális méltóságuk mellett elkötelezett férfiak számára*) című könyv szerzője, „hanem, hogy mire használják ezt az ingert. Az újdonság ingerlő varázsa kezdetben természetesen jelen lesz, de ez nem jelent igazán nagy veszélyt addig, amíg nem kapcsolódik hozzá valamilyen szexuális tapasztalás (vagyis maszturbáció).” A pornográf jelenetek ugyanúgy elhalványulnak az emlékezetünkben, ahogy az angol szavak, ha nem követi semmilyen szexuális tett. Ha viszont igen, az olyan erőteljes kémiai folyamatokat indít be az agyban, amelyek maradandó nyomot hagynak, amihez ha hozzávesszük a „tiltott gyümölcs” élvezetéből és a lebukástól való félelemből fakadó izgatottságot, plusz az újdonság varázsát, akkor ez a vegyi és hormonális robbanás a tanulási folyamat egy egészen új szintjét eredményezi.

A felizgatott agy

Amikor az ember valami izgalmasat lát (nemcsak pornográfiát, hanem bármi mást), az agyában dopamin termelődik. Ez egy rendkívül erőteljes hormon, ami képessé teszi az agyat a koncentrátságra, fókuszáltságra, továbbá az emlékezésre, hogy egy bizonyos ingerre mi a megfelelő válasz. A dopamin viszi előre az embert, ez jelenti a motivációt, ez nógatja az embert arra, hogy egy adott vágyát beteljesítse. A dopamin a hormonháztartásunk Nike-ja, az üzenete mindig az, hogy „Just do it!” A másik fontos hormon a tesztoszteron, amely a nemi vágyért felelős úgy a férfiakban, mint a nőkben. A pornográf anyagok nézése megnöveli

az agyban a tesztoszteronszintet, ami valamilyen szexuális cselekedet után kiált. A tesztoszteronszint csak lassan csökken az agyban, ezért aki rendszeresen néz pornót, az folyamatos szexuális izgalomban tartja az agyát, ami kész lesz bármilyen ingerrel szexuális stimulációként értékelni. Ezért van az, hogy a pornófüggők minden nőre úgy tekintenek, mint egy pornóstárra, sőt, szexuálisként érzékelnek különböző, valójában aszexuális tárgyakat – így alakul ki a fétis. (A fétistárgyak rendkívül nagy változatosságot mutatnak, tulajdonképpen bármi az lehet, ez is az emberi agy hihetetlen szexuális plaszticitását bizonyítja.)

A szexuális tapasztalatok rögzülésében további hormonok és neurotranszmitterek is nagyon fontos szerepet játszanak, mint a noradrenalin, az oxitocin, a vazopresszin, szerotonin és a belső elválasztású opiátok, az endorfinok. Ezeknek köszönhető a szexuális kielégüléskor bekövetkező örömmérség, eufória majd az azt követő kielégültség, elernyedtség, nyugalmi állapot, ami megváltoztatja az ember kedélyállapotát, megszünteti a fájdalom-, a stressz-, a feszültség- és szorongásérzést.

Tinédzserkorban alakul ki

Amikor pedig valaki a pornográfiát és az ahhoz kapcsolódó önkielégítést eszközként kezdi el használni rosszkedv ellen, feszültségoldásra, a valóságtól való menekülésre, a testi, lelki vagy pszichés sebek kezelésére, akkor az agyban olyan neurális „szuperpályák” épülnek ki és rögzülnek, amelyek függőséghez vezetnek – ahhoz hasonlóan, amikor alkoholt vagy kábítószeret használ hasonló célra. Ennek tükrében valóban komoly aggodalomra ad okot az a tény, hogy egy nemzetközi felmérés szerint a nyugati kultúrában 18 éves korukig a lányok 60%-a, a fiúknak pedig 90%-a találkozik az interneten pornográfiával. Sőt, az online pornó legnagyobb fogyasztói a 12-17 éves korosztály. A tinédzser agya eleve „úszik” a dopaminban, ha az izgalmának tárgyat talál a pornográfiában, és ezt sorozatos önkielégítésekkel alaposan az agyába is „égeti”, akkor egy idő múlva már akkor sem tud szabadulni tőle, ha akar. A pornófüggőség fiataloknál alakul ki, ha valakinek sikerül elkerülni tinédzserként, az jó eséllyel egész életé-

re mentes marad tőle. Persze nem árt az óvatosság, agyunk ugyanis életünk végéig formálódik, alakul, és szorgos munkával bármikor ki lehet alakítani rossz beidegződéseket. De ugyanez csillantja fel a reményt, hogy a pornófüggőségből is van kiút.

Nagy üzlet

De miért is kellene „lejönni a szerről”, megszabadulni a pornófüggőségtől, ha valaki jól érzi magát benne? Nos, mert valójában senki nem érzi jól magát benne. A valláserkölcsi megfontolásokon túl, a pornófelhasználó fejében megfordulhat, hogy az, akit ő a képernyőn néz, valakinek a lánya, vagy éppen anyukája, és nem biztos, hogy önszántából teszi, amit tesz. A pornóipar szoros kapcsolatban áll a prostitúcióval és az emberkereskedelemmel. Becslések szerint évente 14,500 – 17,500 között van azoknak az illegálisan az USA-ba csempészett rabszolgáknak a száma, akiket szexuális célokra használnak fel, és a pornóipar sokakat alkalmaz közülük a videóikhoz. 2006-ban 13 milliárd dollár bevételt hozott a szexipar csak az Egyesült Államokban. Egy rendkívül jövedelmező üzletágról van szó, amelynek egyre növekvő része az online pornográfia. 2002-ben 11,200 egészségtelen pornófilmet jelentettek meg, míg az álmagyárban, Hollywoodban mindössze 470 film készült. A pornófilmek egyre több erőszakot tartalmaznak, egy 2010-es felmérés szerint az ilyen jellegű filmek 88%-a tartalmazott valamilyen agresszív jelenetet. Ami 30 évvel ezelőtt hardcore pornónak számított, az ma alatta marad az ingerküszöbnek, annyit keményedett a műfaj. (A filmkészítők csak a közönségigényt igyekeznek kielégíteni az egyre keményedő videókkal. Az egyre jobban aberrálódó ízlés okai egyébként ugyancsak az agyban keresendőek. Az újdonság-élmény ugyanis egy idő után csökken, és az agy úgy dönt, hogy ez már nem ér meg annyi dopamint. Ezért a függőnek, hogy a kellő felajzottsági szintet fenn tudja tartani, egyre extrémebb stimulációra van szüksége. Szinte kivétel nélkül minden elítélt gyerekpornó-felhasználó azt vallotta, hogy egyszerű pornófüggőként kezdte, majd egyre durvább anyagokra volt szüksége ahhoz, hogy a megszokott élvezetszintet fenntarthassa.)

Súlyos következmények

De persze nem mindenki érez büntudatot a pornográfia-használat és az önkielégítés miatt, és lehet, hogy a pornóiparhoz fűződő egyéb morális problémák sem foglalkoztatják, ahogy az sem zavarja, hogy amit évekkal ezelőtt gusztustalannak és visszataszítónak tartott, mára már az került szexuális érdeklődése középpontjába. Ám előbb vagy utóbb ezek az emberek is találkozni fognak a pornográfia áldatlan hatásaival. A rendszeres pornófogyasztás például rendkívül káros hatással van a párkapcsolatokra. Az Amerikai Váloperes Ügyvédek Akadémiájának felmérése szerint a válások 56%-ban jelentős szerepet játszik a túlzott érdeklődés az internetes pornográfia iránt. A pornó a szexuális hűségre sincsen jó hatással. Az amerikai Social Science Quarterly-ben 2004-ben közölt kutatás szerint a pornóhasználat 300%-kal növelte meg a hűtlenség esélyét. Továbbá a nők többsége úgy nyilatkozott, hogy ugyanúgy megcsalásként élik meg az online pornó-kalandot, mint ami a való életben esik meg, és hogy az önértékelésük is csorbát szenved, mert folyamatosan összehasonlítgatják magukat az online „szeretőkkel”. Az internetet rendszeresen szexre használók több mint felének csökkent az érdeklődése a valódi szex iránt, és érdekes módon ugyanez történt a partnereik egyharmadának esetében is. Sokaknál potenciazavarok lépnek fel és a képi stimulációnak folyamatosan jelen kell lennie, hogy szexuálisan egyáltalán funkcionálni tudjon. A pornófüggésnek nagyon súlyos konzekvenciái lehetnek az egyén egész életére nézve, 40%-uktól elválik a házastársa, 58%-uk jelentős anyagi veszteségeket szenved, egyharmaduk pedig még a munkájának is búcsút inthet, továbbá a depresszió tünetei is kétszer olyan gyakran jelentkeznek náluk, mint a nem függőknél.

A pornográfia lehet a felelős azért is, hogy sok férfi nem talál magának társat, nem tudják ugyanis, hogyan kell a nőkkel bánni. Az ellenkező nemhez fűződő viszonyukat a pornográfia alakította ki, mást nem is ismernek. A nők a képernyőn csak pixelekből és képpontokból állnak, és nincsenek saját igényeik, valódi személyiségük. Egy igazi nő nem ilyen. Ide kívánczok, amit II. János Pál

pápa mondott a pornográfia-ról, hogy ugyanis nem az vele a baj, hogy túl sokat mutat meg, hanem épphogy túl keveset. Az ember az egyetlen lény a teremtésben, aki nem csak a testével, hanem a lelkével, a szellemével, a teljes személyiségenek a beleadásával képes szeretkezni. Arra vagyunk tervezve, hogy fantasztikus szexuális élményeket éljünk át egy intim és szereteteli kapcsolatban. Több kutatás által is bizonyított tény, hogy a legkielégítőbbnek a hosszantartó, hűség-re alapuló kapcsolatban élő párok tartják a szexuális életüket. Nincs olyan zaftos pornófilm, ami ezzel versenyezni tudna.

Ko-dependencia/társfüggés és a jó kapcsolat gyakorlatai

Virginia Satir szerinti kommunikációs minták/típusok alapján:

- vádló
- engesztelő
- okoskodó
- zavarodott

Ezeket felírjuk egy papírra és a csoport tagjai kihúzzák, milyen szerepet fognak eljátszani. A rövid szerepjáték tárgyát egy másik papír alapján húzzák/választják ki az alábbiak közül:

- Féltékeny a barátom.
- Otthoni veszekedés pénz miatt.
- Szülők veszekednek egymás közt.
- Szülők veszekednek a gyerekkel.
- Veszekedés gyerekek/testvérek/féltestvérek miatt.
- Kibékülés baráttal/barátnővel.

Tetszőlegesen bővíthető a tematika pl. intézeti konfliktusok lejátszása. Típusmondatok, amelyek segítik a szerep megértését.

- vádló:
„*Té vagy a hibás...*”
„*Miattad történt...*”

- engesztelő:
„Bocs, hogy vagyok...”
„Miattam történt...”
- okoskodó:
„Hogy lehetsz olyan buta...”
„Még ezt sem tudod...”
- zavarodott:
„Azt se tudom, hol a fejem...”
„Nem értem, hogy lehet ez...”
„Lehet gyors szerepcserékkel feldolgozni egy-egy „életképet”.

Bűnmegelőzés – Tematika

1. alkalom: Az áldozat és lehetőségei

- Az áldozattá válás, lehetőségek, kockázati tényezők, okok.
- Fokozottan kockázati csoportba tartozók.
- Nincs veszve minden. Mit tehetünk a megelőzés érdekében?
- Ha megtörtént a baj...
- Kitől kérhetek, várhatok segítséget, ha bűncselekmény, szabálysértés áldozata lettem?
- Személyes biztonságom megteremtése-megőrzése.
- Veszélyek-veszélyhelyzetek.
- Szubjektív-objektív biztonságérzet, elővigyázatosság.
- Biztonságtudatosság, félelem, komfortzóna.

Az átbeszélte fogalmakon keresztül könnyebben megérthető, hogy mennyi mindent tehetünk mi magunk a saját és környezetünk biztonsága érdekében. Példatár segítségével értelmeztünk veszélyhelyzeteket és elhárítási lehetőségeket.

2. alkalom: A másság kérdései

- Mi az a másság, miben másság?
- Tolerancia, kiközösítés, kirekesztés jelensége.
- Rasszizmus, diszkrimináció, fogyatékoság.
- Hol és miért nehézség ez? Nehézség-e ez? Büntetőjogi kitekintés.
- Fogyatékkal élők helyzete, rasszista magatartásformák, megnyilvánulások.
- A különféle mássághoz kapcsolódóan megvalósuló bűncselekmények, esetekhez társítása.

A gyerekek szerepjátékokon keresztül saját maguk is gyakorolhatták, átélhették a másság különböző megnyilvánulási formáit. Ez segítette őket a másság megértésben, és könnyebb elfogadásában.

3. alkalom: Agresszió – erőszak

- Hogyan ismerem fel időben az agresszív magatartásformákat, megoldási módokat?
- Mit tehetek én a mindennapokban az agresszió ellen? Az erőszak nem megoldás, további problémákat szül.
- Kit érint az erőszak?
- Barátaink előtt nem kell mindig bizonyítanunk, erősnek lennünk.
- Kisfilm feldolgozás: *Jó hecc!?*

A foglalkozások célja volt, hogy a gyermekek gyakorlati foglalkozásokon keresztül tanuljanak meg az agressziót kerülő, alternatív válaszokat adni konfliktushelyzetekre. Kompetenciafejlesztési gyakorlatok, agressziót csökkentő gesztusok, helyzetek gyakorlása: pl. behódoló gesztusok, zónatávolság növelése barátságos gesztusok használata.

4. alkalom: Családon belüli erőszak

- A gyermekbántalmazás és a párkapcsolati erőszak: kit érint, milyen formái vannak?
- Gyermekbántalmazás, gyermekek elhanyagolása, bántalmazástípusok.
- A szexuális erőszak.
- Hogyan, kitől kérhetek segítséget, ha baj van? A segítség lehetőségei, színterei.
- Milyen lehetőségeim vannak, mit tehetek ellene? A segítő szervezetek szerepe, lehetőségei.

A foglalkozás célja volt, hogy tudatosuljon a résztvevőkben, hogy mi számít erőszaknak, és milyen megnyilvánulási formái vannak. A családon belüli viszonyokban mi az, ami nem megengedett, mire van lehetősége a bántalmazott, érintett családtagnak, hogy kiléphessen a bántalmazó helyzetből. Kik tudnak segíteni ebben? A segítő személyek és szervezetek megismertetése, feltérképezése.

5. alkalom: Védelem – önvédelem

- Felelős vagyok magamért. Mit tehetek a biztonságom érdekében?
- Hogyan védenek bennünket a szabályok, törvények?
- Jogos önvédelem – mi is ez? Én-védelem – jogos védelem.
- Veszélyhelyzetek, amelyek előfordulhatnak az életükben. Hol vannak ilyenek (otthon, iskola, közösségi terek, utazás, közlekedés, sportolás), melyek ezek?
- Áldozattá válás, áldozat típusok.

Fontos szempont volt, hogy a gyerekek minden következtetésre maguktól jöjjenek rá, a hozott gyakorlati szituációk feldolgozása közben önállóan vonjanak le a személyes biztonságukra vonatkozó következtetéseket. A közbiztonságra veszélyes eszközök, önvédelmi eszközök meghatározása, megkülönböztetése, szemléltető eszközök (pl. képek) bemutatása nagyban segítette a megismerési folyamatot. Ehhez kics csoportos szituációs játékokat használtunk.

6. alkalom: Csavargás – eltűnés

- Eltűnés a családból, illetve szökés a gyermekvédelmi szakellátásból.
- Okok, melyekre ilyen „megoldási módszer” találnak a fiatalok.
- Az eltűnés veszélyei, milyen kockázatokat vállal az, aki csavargásra adja a fejét és kilép a „biztonságos” mindennapi körülményei közül.
- Mik a kockázatai?
- Problémamegoldó technikák, jó megoldások a csavargás helyett: mit tehetek, ha már „elegem van”?

Az alapvető ismeretek felvázolása után önismeretet, önbizalmat fejlesztő csoportos gyakorlatokat végeztünk. Ezen keresztül igyekeztünk megértetni, hogy mindenki felelős saját magáért, és hogy helyesen megválasztott módozatokkal tud eredményes lenni a nehéz helyzetekben is.

7. alkalom: Médiumok veszélyei

- Médiumokkal való kapcsolataink. Mire szolgálnak a médiumok? Miket használunk mi előszeretettel ezek közül? Melyiket és miért választjuk?
- Tudatos médiafogyasztó vagyok? Bulvár jelenség a médiában, reklámok (célja, eszköze, hatásmechanizmusa).
- Az internet, mint fontos médiaforrásunk.
- Az internet előnyei és veszélyei.
- Hogyan gazdálkodok az időmmel, mennyire uralja el a médiafogyasztás a mindennapi életemet?

A foglalkozás célja tudatosítani, hogy a médiumok özönének korát éljük, amikben nekünk dolgunk eligazodni, és válogatni. A médiaforrások és tartalmak közötti tudatos választás megtanulásához gyakorlatias feladatokon keresztül vezetett az út, pl. montázs készítése a rendelkezésre álló különböző média-tartalmak alapján. Mindenki elkészítette a saját időtortáját.

9. alkalom: Szórakozás, bulizás

- Előkészületi tennivalók a buliba induláskor.
- Hogyan bulizzunk? Mire figyeljünk: előkészületek, oda- és hazajutás, bulizás. Az éjszaka veszélyei.
- Szülőkkel való egyeztetés a feltételekről.
- Barátokkal való egyeztetés a buli körülményeiről (hol, kivel, meddig).

A szórakozás, bulizás a serdülőkor vejejárója. Természetes igényünk a fokozott önállóság, a szülőktől való külön program szervezése, a társas kapcsolatok

felerősítése, az energiák levezetése. Fontos szempont tudatosítani, hogy mind-ezen folyamatok során veszélyforrások vannak, melyeket nekik kell kikerülni, önálló döntések során ezeket legyőzni. Az alkohol, a drog, mint veszélyforrás jelen vannak ezekben a helyzetekben, felkészülten kell tudniuk jó válaszokat adni ezekre a kihívásokra.

A foglalkozások során fő cél volt a szórakozás, bulizás más szemszögből való megvilágítása, mint ahogy ők első körben közelítenek a témához. Felhasznált oktatófilmek: *Szórakozás, bulizás. Irány a buli!* DADA oktató anyag része: Komp kisfilmek.

9. alkalom: Függőségek, mindennapi függőségeink

- A mértéktartás művészete: a függőségek kialakulásának kulcstényezője a mértéktelenség.
- Függőség minden élvezeti cikktől, sőt bármitől kialakulhat, ha mértéktelenül élünk vele.
- Kémiai szerek, viselkedési addikciók.
- Hogyan tudunk bánni velük?
- Alkohol, nikotin, drogok, kábítószer.
- Milyen korlátozások, szabályzások vannak – ha vannak – ezekkel a szerekkel kapcsolatban?

A téma széleskörű, és a gyermekekre jellemző a tájékozottság, illetőleg legalább annyira a félretájékozottság. Fontos szempont a pontos ismeretek átadása, a tévhitek eloszlatása, A mértéktartás művészetének igényét fel kell ébreszteni, és tudatos „fogyasztókat” nevelni.

A nemet-mondás művészetére hangolás helyzetgyakorlatokon keresztül történik, így mindenki megtalálhatja a személyiségéhez közelebb álló nemet-mondási formát.

10. alkalom: Vagyon elleni bűncselekmények

- A bűncselekmény fogalma.
- Gyakran előforduló bűncselekmények fajtái, büntetési tételek.
- Fiatalkorúak a büntetőeljárásban. Milyen következményekkel jár, ha valaki bűncselekményt követ el? Eseteken keresztül feldolgozva mind az áldozati, mind az elkövetői oldal szemszögéből.

Az esetek feldolgozása során sok téves vagy homályos fogalom tisztázásra került a gyermekek körében. Tudatosodott bennük, hogy a tetteikért nekik, saját maguknak kell vállalni a felelősséget, és hogy akár egy rossz döntés is hosszú évekre negatívan befolyásolhatja az életüket. Az áldozattá válásunk rajtunk is múlhat. Tudatosan tenni kell az ellen, hogy áldozati helyzetbe kerülhessek.

Különösen izgalmas volt az iskolában is előfordulható bűncselekmények feldolgozása (közokirat-hamisítás, okirattal való visszaélés, hamis magánokirat felhasználás, kényszerítés, közveszéllyel fenyegetés).

Feldolgozási javaslat: (a bűnmegelőzési óra után) élményalapú feldolgozás Playback színház technikával, és/vagy erőszakmentes kommunikációs kártyák segítségével, itt az átélt érzések tudatosító kiemelése, differenciálása kapjon hangsúlyt.

Koós Judit.

„Értékes vagyok – egyszeri, megismételhetetlen” tábor

Helyszín: Normafa Budai Sport Hotel

A tábor jelmondata szerint, kiemelt célunk a gyerekek önértékelésének emelése, amely bizonyítottan hatékony faktora az egészségmegőrzésnek, és erős bűnmegelőző értékkel bír.

Részvevők: a speciális gyermekotthonból érkezett lányok, és az általános, valamint középiskolás gyerekek, 13-18 éves kor közöttiek.

A tábor hangulatát megalapozta az a különleges lehetőség, hogy a gyermekeket az iskolától a táborig és vissza a BRFK Bűnmegelőzési és Áldozatvédelmi Osztályának, különösen Oláh Lászlónak, az osztály vezetőjének jóvoltából rendőrségi busszal tudtuk szállítani.

Tábori szabályok:

- Nincs számítógép és telefon este 8-9-ig.
- Mindenki csoportba tartozik (kendők viselése: kékek, pirosak, lilák).
- A programokon a csoportok felelnek tagjaik megjelenéséért.
- A vállalt sportversenyeken folyamatos a részvétel.
- A tábor célját mindenkinek ismernie kell.

További céljaink:

A gyerekek, akik gyakran a tanítás második órájára elfáradnak, és figyelmi nehézségekkel küzdenek – szándékunk szerint – ízelítőt kapjanak arról, hogy másképp is lehet tanulni, intenzíven, aktívan tudást gyűjteni, mint eddig gondolták.

Meglepő tapasztalat volt számukra, hogy telefon, számítógép, televízió hiányában is jól tudták érezni magukat. Saját munkabíró képességükről, terhelhetőségükről kiderült, hogy javulni tud, mert kihívást jelentő, érdekes feladatok végzésével, aktív megküzdéssel hatékonyabban növelhető, mint a kíméléssel, elkerüléssel. A pihenés aktív formáit terveztük a tábor alatt, kevés passzív időtöltést hagyva.

A táborvezetés felkészült a nagy munkaterheléssel szembeni ellenállásra, és elszánta magát, hogy mindenkit, minden programra, bármely rövid szünet után is, „következetes kitartással visszatér”. Ezt az elvet a nyitó programon keretszabállyá tettük, a későbbiekben könnyen tudtunk utalni rá, de nagyon ritkán volt erre szükség, a csoportok jól működtek.

A tábor zárásakor a gyerekek úgy értékelték a programokat, hogy „fárasztóak voltak és sok volt, de hasznos, és még maradnának 1-2 hétig”.

Közösségépítés

Kiemelten fontosnak tartottuk, hogy a gyermekek többféle csoport tagjaivá váljanak a táborban. Voltak választható csoporttagságok (szobaválasztás, csapat-sportok, reggeli torna vezetése) ami a biztonságérzetüket növelte, az eddigi kötődéseiket, barátságaikat erősítette. Létrehoztunk nem választható, új kapcsolatok kialakulását, a meglévő kapcsolatok módosítását (pl. látásból ismerték csak egymást az iskolában) elősegítő csoporttagságokat is, amelyeket tudatosan, véletlenszerű csoportba sorolással alakítottunk ki (fejlesztő, önreflexiós).

A fejlesztő csoportok jelentették a döntő referencia csoportot, ebben töltötték a fiatalok a legtöbb időt. Az ún. esti önreflexiós csoportokba is véletlenszerűen sorsoltuk szét a gyerekeket, az volt a fontos, hogy a fő csoportokból arányosan kerüljenek be. Itt számoltak be egymásnak a referenciacsoportokban tanultakról, itt ülepedtek le a nap élményei, amit majd ki-ki a tábor után magával vitt, elmesélt. Nagycsoportos formában vendégeket is fogadtunk, táncoltunk, kirándultunk, étkeztünk.

Személyiségfejlesztés, gazdagítás

Foglalkozások:

1. Az erőszakmentes kommunikáció alapjaival Jónai Éva Hava és Redő Júlia EMK kártyáinak segítségével ismerkedtek meg a táborlakók. Ennek során módjuk volt élményeik kifejezését gyakorolni, másokét elfogadni tanulni, növelve ezzel empátiás készségüket és önismeretüket.
2. A bűnmegelőzés (erőszak, prostitúció, függőségek, jogok) témáinak feldolgozása drámatechnikával is e célt szolgálták.
3. Kézműves technikákkal is dolgoztunk (kollázskészítés, gyurmázás, pl. függőség szimbolikus kifejezése).
4. Gyerekjogokkal megismertető foglalkozások.
5. Sportversenyek.
6. Tánctanulás.
7. Smink és pure fashion bemutatók.
8. Népi hangszerek készítése.

A kézműves foglalkozásoknak messze nagyobb sikerük volt, mint vártuk. A gyerekek úgy is mondhatnánk „rátanultak”, szinte nem volt olyan időszak, amikor valaki ne matatott volna valamivel.

Dr. Fóris Éva addiktológus főorvos indította el a hagyománnyá alakulást, amikor a gyerekek közé ülve, szabadidős programok, vagy ebédidő alatt, elkezdett kézműveskedni kötetlen beszélgetés közben. Mindig akadtak gyerekek, fiúk, lányok vegyesen, akik csatlakoztak hozzá önként. Később sok fiú a lányoktól tanulta meg pl. a karkötőkészítés mozdulatait. Fontos tanulság, hogy ez megtörténhet néhány nap alatt. A legszebb pillanatait voltak a tábornak, mikor teljesen fáradtan, már az önreflexiós félóra után este senki sem ment aludni, hanem néhányan Playback színház játékba fogtak, többen csak hallgatták őket, miközben az asztaloknál kézműveskedtek, vagy amikor a mindig 3 fogásos vacsora után, még lekváros kenyeret majszoltak, és aztán bekapcsolódtak a játékba.

A tudatosan kialakított, megterhelő, szoros programtervezés módot adott arra a gyerekeknek, hogy megéljenek a tábor rövid ideje alatt is holtponthoz, fáradtságot, amin átsegítve őket, képesek voltak változtatni munkatempójukon.

Vendégeket fogadtunk

A gyerekek előadást hallgathattak két önkéntes rendvédelmi szakembertől az önkéntes és hivatásos rendőr feladatairól, az általuk kapható segítségről. Hivatásos rendőr vendégeink vezetésével színes bemutatóval egybekötött interaktív beszélgetésen is részt vettünk, ahol a bilincseléstől az utcai rendőri ellenőrzés alatti helyzetek eljátszásáig számos érdekességgel találkoztunk. Rendőrautóba is beülhettünk, a rendőri felszereléseket is kipróbálhattuk. Beszélgettünk Matyi atyával és Csapó Emmával (Kesztyűgyár), miközben kézműveskedtünk (felnőttek, gyerekek).

Jogi totó: kérdések és válaszok

(A jó válasz kiemelve, aláhúzva.)

1. Meddig tartózkodhat este a gyerek felügyelet nélkül az utcán?

1. Este 8 óráig.
2. Este 10 óráig.

X. Szülő határozhatja meg, a családjogi törvénybe foglalt kötelezettségeinek megfelelően, a gyermek erkölcsi és értelmi fejlődését szem előtt tartva.

Volt arra vonatkozó kezdeményezés, hogy tegyék be a család védelméről szóló törvénybe, hogy a kiskorú gyermek felügyeletéről közterületen, 20 óra után a szülő köteles gondoskodni, de végül nem tették bele ezt a módosítást. Ezért (nehogy tippet kapjanak a gyerekek), beleszórtam a családjogi tv-ben foglalt szülői kötelezettséget, aminek értelmében valóban a szülő döntheti el, hogy meddig engedi el a gyerekét.

2. Hány éves korban dönthet arról a gyerek, szülei válása esetén, hogy kihez szeretne költözni?

1. 12.
  2. 16.
- X. 14.**

A (1952. évi IV. tv) családjogi tv., 74. § szerint: A bíróságnak és a gyámhatóságnak a szülői felügyelettel, illetve a gyermek elhelyezésével, valamint az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Indokolt esetben, így akkor is, ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül, vagy szakértő útján meg kell hallgatni a gyermeket is. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, az elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható meg, kivéve, ha az általa választott elhelyezés fejlődését veszélyezteti.”

3. Ki a kiskorú gyermek vagyonának hivatalos védelmezője szülei válása esetén?

1. Mindkét szülő.

2. **2. Szülői felügyeletet gyakorló szülő.**

X. A gyermek maga (ez csak akkor lenne helyes, ha hozzátennénk, hogy 14. életének betöltését követően, munkával, maga szerzett vagyonáról van szó.)

Fontos kiemelni, hogy a gyámhatóság a gyermek érdekében ki is jelölheti az egyik szülőt, hogy a gyermeke vagyonának kezelője legyen. A gyermek maga rendelkezhet azzal a vagyonával, amit a 14. életének betöltését követően, munkával maga szerzett. Nem tartozik a szülők kezelése alá a kiskorú gyermek olyan vagyona sem, amelyet a gyermek azzal a kikötéssel kapott, hogy azt szülei nem kezelhetik.

A családjogi törvény szerint:

„79. § (1) A szülői felügyeletet gyakoroló szülők joga és kötelessége, hogy gyermeküknek minden olyan vagyonát kezeljék, amely a törvény szerint nincs kivéve kezelésük alól.

(2) Ha a körülmények szerint a gyermek érdekében előnyösebb, a gyámhatóság a gyermek vagyonának kezelésére az egyik szülőt jelölheti ki. A döntésnél a szülők megállapodását, ha az a gyermek érdekeivel nincs ellentétben, figyelembe kell venni.

80. § (1) Azt a keresményt, amelyet a tizennegyedik életévét betöltött gyermek munkájával maga szerzett, nem a szülők kezelik, hanem ő maga szabadon rendelkezik vele.

(2) Nem tartozik a szülők kezelése alá a kiskorú gyermek olyan vagyona sem, amelyet a gyermek azzal a kikötéssel kapott, hogy azt szülei nem kezelhetik.

4. Házasságkötés kérdése: kiskorú gyermek esetén hogyan zajlik?

1. Gyámhatóság engedélyével, 14. életének betöltésével.

2. **Gyámhatóság engedélyével, 16. életének betöltésével.**

X. 16. életének betöltését követően, gyámhatóság engedélye nélkül is.

Fontos: Az engedély megadásáról vagy megtagadásáról a gyámhatóság a szülő (törvényes képviselő) meghallgatása után határoz.

A családjogi törvény szerint:

„10. § (1) Házasságot nagykorú férfi és nő köthet.

(2) Kiskorú csak a gyámhatóság előzetes engedélyével köthet házasságot.

(3) A gyámhatóság a házasságkötésre indokolt esetben és csak akkor adhat engedélyt, ha a házasuló a tizenhatodik életévét betöltötte.

(4) Az engedély megadásáról vagy megtagadásáról a gyámhatóság a szülő (törvényes képviselő) meghallgatása után határoz.

(5) Érvénytelen az a házasság, amelyet a házasuló a gyámhatóság engedélye nélkül, vagy a (3) bekezdésben megjelölt életkor elérése előtt kötött.”

5. Felelősségre vonható-e 18. életévét még be nem töltött személy bűncselekmény (pl. lopás) elkövetése esetén?

1. **1. Igen. A felelősségre vonás elsősorban intézkedést von maga után, (pl. pártfogói felügyelet, javítóintézeti nevelés) de ha ez nem vezet eredményre, akkor szabadságvesztés büntetése is kiszabható, amelyet fiatalkorúak börtönében, vagy fogházában kell letölteni.**

2. Igen, de a felelősségre vonás csak javítóintézeti nevelés lehet, fiatalkorúak börtöne nem is létezik.
- X. 18 év alatti személy nem vonható felelősségre, nem folyhat ellene büntetőeljárás.

A 14. életévét be nem töltött kiskorú nem vonható büntetőjogi felelősségre, és nem folyhat ellene büntetőeljárás. Fiatalkorúnak minősül az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét igen, de a 18-at még nem töltötte be. Fiatalkorúak büntetőügyeiben a fiatalkorúak ügyésze és bírósága jár el. Ennek során kötelező a szülő, vagy törvényes képviselő jelenléte. A felelősségre vonás során elsősorban intézkedést (pl. pártfogói felügyeletet, javítóintézeti nevelést) kell alkalmazni, ha azonban ez nem vezet a megfelelő eredményre, büntetésre kerül sor. Büntetésként indokolt esetben alkalmazható szabadságvesztés is, a fiatalkorúak börtönében, vagy fogházában (legsúlyosabb esetben). A fiatalkorú, ha az előbbi intézményekből elbocsátják, pártfogói felügyelet alá kerül. Tanúskodni is csak a szülő tudtával lehet.

6. Melyik bíróság járhat el a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények esetén?

1. Az a területileg illetékes bíróság járhat el, amelyik a 18. életévüket betöltött személyek esetében is.
2. **Csak a fiatalkorúak bírósága járhat el ilyen esetekben.**
- X. A fiatalkorú személy választására van bízva, hogy melyik bíróság járjon el az ügyében.

Magyarázatot ld. előző kérdéshez mellékelt ismertetőnél.

7. Milyen büntetést szab ki a Büntető törvénykönyv, ha egy felnőtt 14 év alatti személlyel létesít szexuális kapcsolatot?

1. Semmilyen, ha a 14 év alatti személy is beleegyezett az együttlétbe.

2. **Csak akkor indul büntetőeljárás, ha az elkövető ellen feljelentést tesznek. Ilyenkor a büntetés mértéke akár 5 évig terjedő szabadságvesztés is lehet.**

- X. Mindenképpen indul eljárás az elkövető ellen, a büntetés mértéke akár 5 évig terjedő szabadságvesztés is lehet.

Fontos elmondani nekik, hogy ezek a szexuális kapcsolatok bűncselekmények. Ha ilyen történik, rögtön szóljanak szülőknek, vagy bármilyen felnőttnek, akiben megbíznak, mert ezek a bűncselekmények ún. „magánvadás” bűncselekmények, így csak akkor indul büntetőeljárás, ha feljelentést tesznek. Ez azért van így, mert személyes sérelemről van szó, és csak a sértett tud erről nyilatkozni érdemben.

A Büntető törvénykönyv szerint:

Megrontás

201. § (1) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel közösül, valamint az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét meg nem haladott személlyel fajtalanodik, büntetést követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

8. Rendelkezhet-e a gyermek saját vagyonával a szülő beleszólása nélkül?

1. 18. életévének betöltése előtt nem.
2. Ha saját maga munkával kereste meg a pénzt, akkor rendelkezhet vele, mindegy hány éves.

X. Ha 14. életévének betöltését követően, munkával maga szerezte vagyonát, azzal saját maga rendelkezhet.

A családjogi törvény szerint:

80. § (1) Azt a keresményt, amelyet a 14. életévét betöltött gyermek munkájával maga szerzett, nem a szülők kezelik, hanem ő maga szabadon rendelkezik vele.

(2) Nem tartozik a szülők kezelése alá a kiskorú gyermek olyan vagyona sem, amelyet a gyermek azzal a kikötéssel kapott, hogy azt szülei nem kezelhetik.

9. Baráti társaságának megválasztásába mennyire szólhat bele a szülő a törvény szerint?

1. Nem szólhatnak bele, hogy a gyerekük milyen társaságot választ magának.
2. Beleszólhatnak, de csak 16. életévének betöltéséig.

X. A szülő köteles gyermeke erkölcsi és értelmi fejlődését elősegíteni, a gyermek pedig köteles a szülei iránt tisztelettel viseltetni, nekik engedelmességni. A baráti társaság megválasztásánál a szülő és a gyermek közti kölcsönös megegyezés a cél.

(Zárójelben jegyzem csak meg, hogy a törvény nem tartalmaz előírást arra nézve, hogy a gyerek kikkel barátkozhat. A követelmény a szülők felé annyi, hogy a gyerek erkölcsi és értelmi fejlődését biztosítsák.)

10. Milyen jogai és kötelességei vannak egy szülőnek a gyereknevelésben a törvény szerint?

1. **A szülői felügyelet a kiskorú gyermek gondozását, nevelését, és – ha van – vagyonának kezelését foglalja magába.**
  2. A szülői felügyelet a kiskorú gyermek nevelését foglalja magába.
- X. A szülői felügyelet a kiskorú gyermek vagyonának kezelését foglalja magába.

A családjogi törvény szerint:

„70. § A kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll.

71. § (1)¹¹⁴ A szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni. A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. A gyermek véleményét – korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni.

(2) A szülői felügyelet a kiskorú gyermek gondozásának, nevelésének, vagyona kezelésének, valamint törvényes képviselőjének jogát és kötelességét, továbbá a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak jogát foglalja magában.

A gondozás és nevelés

75. § (1)¹²⁵ A szülői felügyelet körében a szülők kötelessége, hogy a gyermeket gondozzák, tartsák, a gyermek testi, értelmi és erkölcsi fejlődését elősegítsék.

(2) A gyermek köteles szülei iránt tisztelettel viseltetni, nekik engedelmességni és fáradozásaik eredményességét tőle telhetőleg elősegíteni.

A vagyonkezelés

79. § (1) A szülői felügyeletet gyakoroló szülők joga és kötelessége, hogy gyermeküknek minden olyan vagyont kezeljék, amely a törvény szerint nincs kivéve kezelésük alól.

(2) Ha a körülmények szerint a gyermek érdekében előnyösebb, a gyámhatóság a gyermek vagyonának kezelésére az egyik szülőt jelölheti ki. A döntésnél a szülők megállapodását, ha az a gyermek érdekeivel nincs ellentétben, figyelembe kell venni.

80. § (1) Azt a keresményt, amelyet a tizennegyedik életévét betöltött gyermek munkájával maga szerzett, nem a szülők kezelik, hanem ő maga szabadon rendelkezik vele.

(2) Nem tartozik a szülők kezelése alá a kiskorú gyermek olyan vagyona sem, amelyet a gyermek azzal a kikötéssel kapott, hogy azt szülei nem kezelhetik.

11. Tanítási időben kiket igazoltathat távollétükről a rendőr?

1. Nagykorú kísérő nélküli 16 éven aluliakat.
2. **Nagykorú kísérő nélküli 14 éven aluliakat.**

X.12 éven aluliakat függetlenül attól, hogy van-e velük nagykorú személy.

12. Mit tesz a rendőr az iskolaelkerülővel?

1. Értesíti a szülőket az iskolakerülésről és a gyerek hollétéről.
2. Értesíti a gyámhivatal illetékes osztályát.

X. Előzetes egyeztetést követően az intézmény vezetőjéhez kísérheti.

13. Mivel igazolhatja magát a tanítási időben, iskolán kívül tartózkodó diák hitelt érdemlően?

1. Az oktatási intézmény, az orvos, valamint a tanuló törvényes képviselője által kiállított írásbeli igazolással

2. Orvosi igazolással, az ellenőrző füzetben szereplő órarenddel.
3. Főszabályként az oktatási intézmény, az orvos a tanuló törvényes képviselője által kiállított írásbeli igazolással, valamint telefonos elérhetőség megadása esetén ugyanezen személyek szóban is igazolhatják a gyermek távollétét.

Jogi háttér:

„Intézkedés a tanítási napon a tanítási órától, vagy az iskola által szervezett foglalkozástól engedély nélkül távolmaradó, vagy onnan engedély nélkül eltávozó 14. életévét be nem töltött tanulóval szemben.

34/A. § (1) A rendőr azt a 14. életévét be nem töltött tanulót, aki nagykorú kísérete nélkül, valamint aki nem tudja hitelt érdemlően igazolni, hogy a tanítási napon a tanítási órától, vagy az iskola által szervezett kötelező foglalkozástól engedéllyel maradt távol, vagy arról engedéllyel távozott el – a nevelési-oktatási

intézménnyel történt előzetes egyeztetést követően – a nevelési oktatási intézmény vezetőjéhez kísérheti.

Az (2) E § alkalmazásában hitelt érdemlő igazoláson a nevelési-oktatási intézmény, az orvos, valamint a 14. életévét be nem töltött tanuló szülője, törvényes képviselője által kiállított írásbeli igazolást kell érteni.”

13+1. Mi számít személyazonosításra alkalmas igazolványnak?

1. **Személyazonosító igazolvány, az útlevél és a jogosítvány.**
  2. Személyazonosító igazolvány, az útlevél és a jogosítvány, TAJ kártya, diákigazolvány.
- X. Személyazonosító igazolvány, lakcímkártya.

Pótkérdések:

14. Mivel kell rendelkeznie minden polgárnak, így a gyerekeknek is?

1. Anyakönyvi kivonattal.
  2. **Egy személyazonosításra alkalmas hatósági igazolvánnyal.**
- X. Személyazonosító igazolvánnyal.

15. Mi számít gyermekprostitúció kihasználásának az új Büntető törvénykönyv szerint?

1. **Aki 18. életévét be nem töltött személy prostitúciójából haszonszerzésre törekszik.**
  2. Aki 14. életévét be nem töltött személy prostitúciójából haszonszerzésre törekszik.
- X. Aki 16. életévét be nem töltött személy prostitúciójából haszonszerzésre törekszik.

Az interaktív iskolai erőszakmegelőzési program tematikája

- Az iskolai erőszak szereplői.
- Az áldozattá válás és ennek elkerülése.
- A családi agresszió, az indulatkezelés zavarai, a családon belüli erőszak.
- Szenvédélyek, mint veszélyek.
- Bűnelkövetés és a prostitúció összefüggései.
- Bűnmegelőzés, szerfüggés és a bűnözés kapcsolata.
- Az áldozattá válás.
- A bedrogozott állapotban elkövetett prostitúció és a drogért való prostitúció.
- A virtuális bűnözés és a virtuális tér veszélyei.
- „Te is érték vagy”: a testi-lelki épség védelme.
- A jogos önvédelem technikái a virtuális térben.

Miért fontos nemet mondani? Mire mondjunk igent?

- A rendőrség DADA programja szerinti feldolgozás
- Jelenetek eljátszása a témához kapcsolódva: Playback színház
- Kognitív verbális szinten a téma további feldolgozása:

A lejátszott drámahelyzetek szereplőjeként az erőszakmentes kommunikációs kártyák felhasználásával, a szereplők kikereshetik azokat a szükségleteiket, amik abban a helyzetben nem teljesültek (de vágnának rá) és azokat az érzéseiket, amiket átéltek.

Ko-dependencia/társfüggés és a jó kapcsolat gyakorlatai

Virginia Satir szerinti kommunikációs minták/típusok alapján:

- vádló
- engesztelő
- okoskodó
- zavarodott

Ezeket felírjuk egy papírra és a csoport tagjai kihúzzák, milyen szerepet fognak eljátszani. A rövid szerepjáték tárgyát egy másik papír alapján húzzák/választják ki az alábbiak közül:

- Féltékeny a barátom.
- Otthoni veszekedés pénz miatt.
- Szülők veszekednek egymás közt.
- Szülők veszekednek a gyerekekkel.
- Veszekedés gyerekek/testvérek/féltestvérek miatt.
- Kibékülés baráttal/barátnővel.

Tetszőlegesen bővíthető a tematika pl. intézeti konfliktusok lejátszása.

Típusmondatok, amelyek segítik a szerep megértését.

- vádló: „Te vagy a hibás...”
„Miattad történt...”
- engesztelő: „Bocs, hogy vagyok...”
„Miattam történt...”
- okoskodó: „Hogy lehetsz olyan buta...”
„Még ezt sem tudod...”
- zavarodott: „Azt se tudom, hol a fejem...”
„Nem értem, hogy lehet ez...”

Lehet gyors szerepcserékkel feldolgozni egy-egy „életképet”.

Tanulási szimbólumok instrukciója

Keressen, vagy alkosson egy szimbólumot (egy konkrét dolgot), amelyik képben fejezi ki a tanulásról alkotott érzéseit, gondolatait, vagy magát a tanulás műveletét. A szimbólumként választott dolog megnevezése után fejtse ki, miért ezt a képet választotta.

Segítő magyarázat (ha szükséges):

Régen minden foglalkozáshoz tartozott egy cégér, diákként a foglalkozásom a tanulás: „Mit jelent nekem a tanulás, amely megfogható, képi formában akár meg is jeleníthető?” A tanulás nekem, mint cégér, micsoda?

Dr. Szőnyi Magda, 2013.

Igényesség térkép

Instrukciója:

Ha egy varázsló lehetővé tenné, hogy minden vágyam megvalósuljon, mire lenne igényem?

Érdemes differenciáltan, szempontokkal segíteni a diákokat:

- időbeli-térbeli
- teljesítménybeli-célkitűzésbeli
- kapcsolatbeli
- anyagi
- műveltségbeli-érdeklődésbeli

Dr. Szőnyi Magda, 2013.

Biztonság – csoportos gyakorlat

A téma körüljárását differenciáló kérdésekkel segítjük.

3-5 fős csoportok dolgoznak. A létszám azért fontos, hogy egy csomagoló papírhoz mindenki hozzá tudjon férni.

A gyakorlat:

- Brainstorming módszerrel válaszokat keresnek a kérdésekre.
- Sorrendezik, közös véleményt alakítanak ki.
- Egy csomagoló papírra bemutatót készítenek róla.
- Bemutatót tartanak a többi csoportnak.

Differenciáló kérdések:

Mi adja a biztonságomat?

Mi tenné teljesebbé?

Mi veszélyezteti?

Mi állítja helyre?

Dr. Szőnyi – Németh, 2013.

Bűnmegelőzési foglalkozások: a playback színház programja, gyakorlatai

A foglalkozások alatt jellemző pszichodramatikus technika alkalmas volt arra, hogy a résztvevő gyerekek intimitásszintjét növelje, ezzel elősegítve a pályázati cél megvalósulását.

A rendezvény alatt alkalmazott technikáról: a playback színház a pszichodramából ered, ezt a módszert az 1930-as években J. L. Moreno fedezte fel az ősi közösségi rendezvényekből és a görög drámákból vett minták, elgondolások alapján. Lényege, hogy a közösségi működés olyan tradicionális mintákat mobilizál, amelyeket az ember a tudattalanjában „tárol”, és amint ezek a minták aktiválódnak, akkor mutatkozik meg a személyiség viselkedési repertoárja. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a „test emlékszik”: ez magyarázza, hogy az ember hiába akar máshogyan viselkedni, mint ahogy a repertoárban, a forgatókönyvben van megírva, a sokszor gyakorolt és megerősített viselkedési mintázatok kerülnek az előtérbe. A pszichodráma csoportokon ezeket a mintázatokot vesszük számba úgy az egyéni, mint a közösségi élettér feldolgozása szempontjából. Az egyéni élettereket a pszichodráma színpadán mint múltbeli eseményeket, álmokat, fantáziákat és próbacselekvéseket vesszük sorra. A próbacselekvéseket a jövőbe irányuló viselkedési mintázatok gyakorlásaként is tekinthetjük. A csoporttagok az őket aktuálisan foglalkoztató életeseményekről számolnak be. A pszichodramatikus feldolgozás során amint a résztvevő felfedezi, honnan erednek viselkedési mintái – és ebben a helyzetben túl tud lépni a berögzült sémákon – tovább

is léphet, és a megerősített, immár új mintákat gyakorolja egy próbacelekvés keretein belül, a fontos élethelyzetben.

A rögtönző színház a csoportokon alkalmazott, pszichodramatikus megjelenítő technika, amely a fentebb említett közösségi feldolgozás körébe tartozik. Lényege, hogy egy csoporttag egy probléma kibontását úgy bízza a többi tagra, hogy szinte csak a szereplőket nevezi meg, és a jelenet kiindulópontjait állítja be. A saját szerepébe egy hasonmást állít. Ennek során a „visszajátzásból” (playback) olyan új információkhoz jut, amely az eredeti élethelyzetben elkerülték a figyelmét. A jelenetet újrajátszathatja, vagy akár a saját maga szerepébe is beleléphet.

A klasszikus pszichodramatikus feldolgozáshoz a klasszikus pszichoterápiás keretek tartása szükséges: megfelelő terem, személyes (a vezetők és az egyes tagok jelenlétében lefolytatott) interjú, és a tagokkal való szerződés biztosítja a kellő állapotot a feldolgozáshoz. A nem megfelelő bizalmi szint, a nem tisztázott alá-fölérendeltségi viszonyok miatt a kívánt eredmény csak késleltetve jelenik meg. Az iskolai program során azt tapasztaltam, hogy a gyerekek az órák között nehezen tudtak ráhangolódni a technikára, és itt meg kell jegyezni, hogy ez a feldolgozási módszer nem mindenkinek való, van, aki pl. a művészetterápiában, mások pedig egy beszélgetésben tudnak kiteljesedni.

Az alábbiakban a „Piros Iskolában” tartott foglalkozásokról számolok be:

1. Filmvetítés a netfüggés veszélyeiről: a filmben olyan kamaszt látunk, aki a számítógép mögé menekül.
2. Dramatikus feldolgozásban megjelenítjük a kamasz családját, és látjuk, hogy a megszokott családi kommunikációs minták elégtelenek. A diákoknak sincsenek ötleteik, hogyan lehetne „kicsalogatni” a netezésbe feledkezett gyereket. A megbeszélés során kitérünk arra, hogy kinek lehet (iskolai pedagógusok, gyermekvédelmisk) az ilyen helyzettel kapcsolatban jelezni.

3. Ezen az alkalmon egy olyan családot jelenítettünk meg, ahol a nagyobbik gyerek felől az iskolából jelzés érkezik, hogy füvezett az iskolai vécében. A gyerekek jól játsszák az intézkedő pedagógust, az aggódó szülőket. A jelenet mégsem végződik megnyugtatóan, a gyerekek hangosak, elhülyéskedik a jelenetet. Elképzelhető, hogy a gyerekek között valamilyen titok van, amit nem szívesen osztanak meg egy idegennel.

A programban minden alkalommal meg kellett találni azokat a gyerekeket, akik szívesen vesznek részt mozgásos-szereplős játékokon, hogy húzóerőként mások számára is viselkedési modellként szolgáljanak. Az osztályfőnökök, nevelők – mivel jobban ismerik a környezetükben élő gyerekeket – biztosan felismerik azokat, akik egy ilyen feldolgozási-megjelenítési technikába bevonhatók.

Minden feldolgozási alkalommal megjelentek a játzmák, amelyek az ellentmondásos hatalmi viszonyokból, függőségekből eredtek. A marginális helyzetű gyerekek számára a felnőtt viselkedés látszik a megoldásnak. A felnőttnek látszani akaró gyerek valójában rettenetesen szorong belül, hogy képes legyen megfelelni a korának egyébként nem való szerepnek. Ez akár a korai szexualitásban, akár a kontrollálatlan drog- és alkoholfogyasztásban is megragadható.

Az iskolai programokba a nevelőtanári közösség bevonása szükséges, hogy információkhoz jussunk arra vonatkozóan, mely tanulókat érdemes bevonni a jelenetekbe. Olyan feldolgozási környezet megteremtése a cél, ahol a jelenlévők számára biztosított a kellő diszkrét légkör és annak garanciája, hogy személyes információk a csoportból nem szivárognak ki. Ez a helyzet már elősegítheti, hogy az elvárt feldolgozási mélység, a szükséges intimitás megvalósulhasson. A pedagógus, aki ezeket a feltételeket megteremti, elvárhatja, hogy a résztvevő gyerekek is bekapcsolódjanak. Ahhoz, hogy ebből pszichodramatikus feldolgozás szülessen, a vezetőnek ismernie kell e módszer pszichodinamikai feltételeit. Előnyös, ha néhány rögtönzőszínházi előadást megtekint, de még jobb, ha saját élményű önismereti csoportban, vagy akár pszichodráma-csoportban vesz részt. A pedagógusok számára is létezik pszichodramatikus program, amelyet a pszichodrama.hu oldalon találhatnak meg.

A táborban a három nap alatt viszonylag kialakult az intimitás légköre, így meg tudták jeleníteni a szenvedélybeteg családot jellemző környezetet. Láthatólag a főszerepet játszó fiú némileg zavarban volt, ezt okozhatta, hogy a gyerekek inkább kalandra vágytak. Viselkedésüket is az az elvárás jellemezte, hogy inkább bocsátkoznak felnőttek kalandokba, mint a koruknak megfelelő viselkedésbe. Ez nem a gyerekek hibája, hanem a társadalmat jellemző, korai érési szakasz kiényszerítése, a gyerekek ennek az indikátorai voltak csupán.

Ezt az elvárást a gyerekek körében a program során végig tapasztaltuk. Ez a viselkedés a rákospalotai gyermekotthonban úgy volt jelen, mint akik már ráléptek arra az útra, ahol már büntetik ezt a viselkedést.

A gyermekotthonban zajlott foglalkozásokról

A gyermekotthonban a feldolgozási környezet elkülönített teremben lett kialakítva, csak a vezetők és a gyerekek voltak jelen. Az intézményi egészségnapon a hét csoportban egy-egy pillanatra villant fel a kriminalitás, amelyet a tíz feldolgozási alkalomkor mélyebben megtapasztalhattunk.

Összességében elmondhatjuk, hogy a program megvalósulását a pszichodráma technikája támogatta. Ez a tendencia a gyermekotthonban meg inkább kidomborodott, ahol egy viszonylag állandó gyerekcsoporttal dolgozhattunk. Egyfajta csoportdinamika is megmutatkozott, a csoportban kiosztott szerepeket illetően, ki közülük a vezető, ki van az előtérben és kik azok, akik inkább meghúzódnak. Saját életükről is meséltek néhány szóban, ahol kiderült, hogy a kinti életükben is hasonló szerepet töltenek be. Ettől a ponttól lehetne a személyiségépítést elkezdeni számukra, ahol a csoportban betöltött szerepük megmutatkozott.

Érdeemes röviden végigvenni a folyamatot, hogy meg tudjuk mutatni azokat a mozzanatokat, érdekesebb részeket, amelyek a használt technika hasznosságára és alkalmazhatóságára világítanak rá, így megerősítik, hogy érdemes a pszichodramatikus technikával, és a rögtönző színház módszerével dolgozni.

A foglalkozások a következő témákban zajlottak:

1. Marginális helyzetű férfi („P.”) és drogos, kétgyermekes, terhes anya történetének lejátszása. P. az utcán találkozik az anyával, pénzt, majd a saját lakásában szállást és ellátást ad nekik. Mivel az anya drogra költi a gyerekek pénzét, ezért P. kirakja őt a lakásból, emiatt a díler vállalja fel a gyerekeket. P. azt kéri az anyától, hogy költözzenek hozzá a gyerekek. Az anyát szeretőként kívánja. A gyerekek jól érzik magukat a dílernél, de P. ezt a helyzetet nehezen viseli.

A jelenetben a gyerekek saját életük eseményeit ismerik fel. A dílert játszó lány szinte szó szerint ismétli a díler szavait, mivel saját maga is ilyen emberek között töltötte gyerekkorát 9 éves korától kezdve. A többi szereplő számára is ismerős a történet.

A csoportnak nem volt saját története, így „hozott anyagból” dolgoztunk. Az eset szereplőit mi vezetők ismertük, és kíváncsiak voltunk, ez a történet hol érinti meg a résztvevő lányokat. A cselekmény lejátszásában a lányok szinte szó szerint megismételték, ami az életben a szereplők között elhangzott. A kaotikus viszonyok között „otthonosan” mozogtak, és saját életük eseményeire rímelték a történések, ez remek alkalmat adott, hogy életükből néhány részletet elmondhassanak. A csoport ilyenformán önismereti csoporttá is válhatna, de kívánatos, hogy a résztvevők a csoporton kívül lehetőleg ne találkozzanak. A különböző gyermekotthonok lakói között volna elképzelhető ez a feldolgozási/önismereti forma.

2. Ezen az alkalmon azt a képet néztük meg, ahogy az apa a büntetés-végrehajtási intézetből kiszabadul, és a dílerhez megy, ahol saját gyerekei nevelődnek. Az apának se pénze, se munkája. P. csak fokozatosan engedi be, főleg a gyerekek biztonságára van tekintettel. Feltűnő, hogy a díler mennyire „profin” védi a gyerekek érdekeit, sem italoosan, sem anyagi eszközök híján nem adja oda az apának őket. Az apa mindent megfogad, hogy a gyerekeket elvihesse, de a jelenet alatt P. nem engedi, hogy a biztonságuk sérüljön.

A feldolgozásból az tűnik elő, hogy a főszereplőt játszó lány mennyire ösztönösen védi a gyerekei érdekeit, ez biztató képet vetít előre saját jövőjét illetően.

3. A gyerekelhelyezés körüli élethelyzet jelenik meg ezen az alkalmon. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult kétgyermekes apa vidéki házában látogatja meg a gyerekeket, akik ott jó körülmények között élnek. A munkatársat kávéval, jó szóval kínálja. Tudja, hogyan kell jól beszélni. P. a rendőrségre megy, hogy vizsgálják ki az esetet, a rendőrség ennek a bejelentésnek hatására kezdeményez vizsgálatot.

A jelenetet kísérő megbeszélés során a gyerekek saját élményei kerülnek a felszínre, nekik is hasonló tapasztalatokban volt részük.

4. A foglalkozás során a gyerekek eleinte kézműves technikákkal ismerkedtek (a könyvtárban), majd egy képben megalkottuk a gyerekek Szabadság-szobrát. Ebben a képben kifejezték, hogy haza szeretnének menni az intézményből. Saját családjukról meséltek, és az intézményben való szakképzésről is sokat beszélgettünk. A munka lehetőség arra, hogy a szabadságra rátaláljanak. Előkerült a rabság-szabadság közötti dilemma is, a szenvedélyek rabsága, ami a javítóban, előzetesben töltött rabsággá változik.

Itt a különböző feldolgozási technikák használhatóságáról is beszélhetünk, bemelegítésként egy közös foglalkozás jobban elmélyítheti az intimitásszintet. A kézműves foglalkozás közbeni beszélgetés, élménymegosztás már olyan közeget eredményez, ahol a résztvevő gyerekek is eredményesebben megnyílnak. Ezt a táborban a második napon létrehozott dramatikus est is bizonyítja.

5. Ezen az alkalmon felmerül, hogy vannak olyan szerhasználók, akik drogért árulják magukat. Ez elősegíti, hogy ezek a fiatalok egyéb bűncselekményekben is részt vegyenek, de erről a jelenlévő lányok elég szűkszavúan nyilatkoztak, így hamar az intézeti életkörülményekre terelődött a beszélgetés.

6. A könyvtárban tartott foglalkozás apropójául olvasmányélményeikről, szakmaválasztásaikról, hobbijaikról kérdeztük őket. Drog és bűnözés kapcsolata, „bevetés”, visszaélés a kiszolgáltatott helyzettel. Alkoholbeteg szülő, drogos gyerek, kaotikus viszonyok, iskolázatlanság szerepel a következmények között.

Ezen a két utolsó alkalmon már olyan mélységekbe jutottunk, ahol nincs tere a mélyebb szintű feldolgozásnak, erre egy következő alkalommal kerülhet sor, amelyben úgy vesznek részt, hogy különböző intézmények lakóival találkozzanak.

Csapó Emma:

Segítő szervezetek, anya-otthonok

Listánk nem teljes, az elindulásban segít, a világhálón érdemes keresni, a listán szereplő adatok hamar elavulttá válhatnak.

Baptista Szeretetszolgálat – Utcafront

Cím: 1102 Budapest Bánya u. 1.

Telefonszám: +36 1-2609-855, +36 1-4318-498, +36 1-4318-499

Fax+36 1-260-9855

E-mail: utcafront@hbaid.org, utcafront@baptistasegely.hu

Ellátási kategóriák:

- Alacsonyküszöbű ellátási formák
- Alacsonyküszöbű, pszichoszociális szolgáltatások
- Ártalomcsökkentés
- Tanácsadás, konzultáció
- Szenvedélybetegek közösségi ellátása
- Tűcsere
- Megkereső tevékenység
- Utógondozás
- Utánkövetés

Csak Egyet Szolgálat

Elérhetőség:

Új-Jeruzsálem Katolikus Közösség „Csak Egyet” Szociális Segítő Központ

Cím: Budapest, 1068 Király utca 98/a.

Telefonszám: +36 1 253 7399, +36 1 253 7398

E-mail: csakegyet@gmail.com

Szociális szakemberek bevonásával segítenek az étkeztetésben, tisztálkodásban, munka- és szálláskeresésben, egyéni esetkezelést kínálnak fel, kórházakba, anyaotthonokba, rehabilitációs intézményekbe igyekeznek elhelyezést találni. Mentálhigiénés szakemberük mindig készen áll a személyes beszélgetésre. Imacsoportjaikban, közösségi programjaikkal segítenek.

Diótörés Alapítvány – Diókert Ambulancia

Ügyfélfogadás: XIII. kerület, Róbert Károly krt. 102. sz.

Telefon: 06-1-788-07-60; 06-1-239-14-20

Mobil: 06-70/313-29-14

Postacím: 1134. Budapest, Szabolcs utca 7.

E-mail: diotores@diotores.hu

Az Alapítvány célja, hogy az állami gondozásból kikerült hajléktalan fiataloknak lehetőséget adjon önálló életük kialakítására. 2014. április 1-től megnyílt a rászorulóknak számára létrehozott pszichiátriai és addiktológiai szakrendelő.

A szakrendelő címe: 1074 Budapest, Kertész utca 24-28. 1 em. (lifttől jobbra). Ideiglenes nyitva tartásuk (hétfő-kedd: 12-20, szerda-péntek: 8-16), előzetes bejelentkezést kérnek – amennyiben ez lehetséges – az alábbi telefonok valamelyikén: 1/780-05-10, 36/70 313 2914

Egy hely az újrakezdéshez – Jó Pásztor Anyaotthon

Telefon: 06 12 503 945

Sajnos sok gyereknek nem adatik meg az, hogy nyugodt legyen a gyermekkoruk. Rengeteg olyan bántalmazott anya él Magyarországon, akiknek menekülniük kell kisgyerekeikkel, mert lehetetlen élethelyzetbe kerültek. Nekik nyújt segítő kezet a Jó Pásztor Anyaotthon, ahol nyugodt körülmények között kezdhetik újra az életüket az édesanyák gyermekeikkel.

Fehér Liliom Egyesület

Célja az áldozattá vált gyerekek szüleinek tájékoztatása és segítése.

Félúton alapítvány

Cím: 1089 Budapest, Orczy u. 27. Telefon:06-1-785-7616 Fax: 06-1-785-7616

Jó Pásztor Nővérek Anyaotthon

Cím: 1032 Budapest Zápor utca 50.

Józan Babák Egyesület

Cím: Budapest VIII. kerület, Baross utca 118. utcai bejárat a Kálvária tér felől.

Fő tevékenységei: droghasználó várandós nők, szülők és gyermekeik támogatása professzionális (jogi, szociális, egészségügyi ellátásszervezési, konzultációs) és sorstárs-segítő eszközökkel; oktatási programok szervezése egyéni és kiscsoportos foglalkozásokat igénylő gyermekek számára; playback színházi, gyermekdráma-, művészetterápiás, és közösségi terápiás csoportok működtetése.

Kesztyűgyár Közösségi Ház

Kovács Barbara ügyvezető igazgató, telefon: +36 1 788 1344

www.kesztyugyar.hu

A Mátyás tér 15. szám alatt található Kesztyűgyár Közösségi Ház 2008 őszétől indította programjait a környékbeli és a budapesti fiatalok számára egyaránt. Multifunkcionális intézményként számos tehetséggondozó programnak, művészi előadásnak, képzésnek, tanácsadásnak és egy internetkávézónak ad otthont. A megvalósuló programok célja a közösségépítés és a helyi identitás erősítése, illetve a Magdolna negyed bevonása Budapest kulturális vérkeringésébe.

LEA otthon

Címe nem publikus az anyák érdekében.

Telefon: +36 20 971 94 63

Felvételi elbeszélgetés: Horváth Valéria

E-mail: leaotthon@gmail.com, web: www.lea.hu

Magyar Emberi Jogvédő Központ Alapítvány

Ügyfélszolgálat:

Budapest VIII. kerület, Baross utca 118. (bejárat a Kálvária tér felől)

Levelezési cím: 1384 Budapest, Pf. 750.

Telefon, minden nap 12 és 18 óra között: 06-20 / 912-71-62

Jogsegélyüket családjogi, gyermekjogi és „leszázalékolással” kapcsolatos ügyekben, ingyenesen lehet igénybe venni. Ettől eltérő ügyekkel a Józan Babák Klub – Alternatív Terhesgondozás és Családgondozás programja ügyfelei esetében foglalkoznak.

Magyar Kékkereszt Egyesület

Cím:

Dömös Dózsa György út 12. 2027 Magyarország

Telefon: +36 33 507 100

A Magyar Kékkereszt Egyesület célja az alkoholizmusban és más szenvedélybetegségekből szenvedő, lelki és testi gyógyulást keresők segítése.

MRE Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Ráckeresztúri

Drogterápiás Otthon

Cím: 2465 Ráckeresztúr, Rákóczi Ferenc u. 45.

Telefon: +36 25 522 100, +36 25 522 101

Email: info@kimm.hu

Honlap: www.drogterapia.hu

Névtelen Utak Alapítvány

A Névtelen Utak Alapítvány a nemzetközi szinten több mint 20 éve működő, keresztény háttérű Servants Anonymous Foundation (www.safoundation.com) franchise program modelljét alkalmazza a munkája során, az alapítvány célcsoportjába tartozó nők helyzetének és életsorsának megváltoztatása érdekében.

Az SA Alapítvány modelljét Kanadában, Nepálban, New Yorkban és San Diegoban (USA) egyaránt alkalmazzák. Az Alapítványt Magyarországon a Fővárosi Bíróság 11 598. sorszám alatt civil szervezetként jegyezte be (jogerős végzés 2012.07.13).

Nyíró Gyula Kórház – Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet

Cím: 1135 Budapest, Lehel utca 59. Telefon: (+36-1) 451-26-00

Addiktológiai osztály: „D” épület; (+36-1) 451-2680

Osztályvezető főorvos: Dr. Petke Zsolt PhD Telefon: (+36-1) 451-2680

Az osztály Magyarország egész területéről lát el klienseket, káros szerhasználat (alkohol, drog) és a viselkedési addikciók teljes spektrumában jelentkező zavarok esetén. Magasküszöbű intézetként a fekvőbeteg-kezelés feltétele a szerrel szembeni absztinencia és a fizikai megvonás befekvés előtt történő lezajlása. Osztályunkon a kezelés pszichoterápiás jellegű, önkéntes alapú és a beteg által igényelt.

Minnesota Részleg: „D” épület II. emelet Telefon: (+36-1) 451- 2654

Programvezető: Tremkó Mariann

A Nyíró Gyula Kórház – OPAI Addiktológia Osztály rehabilitációs részlegén szívesen fogadják a problémás szerencsejátékosokat, súlyos játékszenvedéllyel küzdőket, alkoholproblémában érintetteket, akik készek arra, hogy kóros viselkedésüket feladják.

Drogbeteg Gondozó és Prevenációs Központ:

1135 Budapest, Jász u. 14.

(+36-1) 452-9450, (+36-1) 452-9461, (+36-1) 236-0787

Ambulanciavezető főorvos: Dr. Rigó Péter pszichiáter

Telefon/fax: (+36-1) 452-9460, (+36-1) 452-9461, (+36-1) 236-0787

Email: drogambulancia@nyiro-opai.hu

Az Ambulancián farmakoterápiás, pszichoszociális, pszichoterápiás kezelés és intervenció folyik egyéni és csoportos formában egyaránt.

Orczy Klub

Az Orczy Klub a Főváros 8. kerület szívében, két villamosmegállónyira a Nagyvárad tértől évek óta biztos pontként várja az alkohol, gyógyszer, drog és szerencsejáték függőségben szenvedőket, és azokat is, akik csak most kezdik beismerni, hogy szenvedélyük felett elveszítették a kontrollt. A változtatás kezdeti nehézségeinek leküzdéséhez jól jön a segítség és a támogatás, ami klubszerű foglalkozásainkon és az egyéni esetkezelési lehetőségeken keresztül minden érdeklődő számára biztosítunk. Várjuk a támogató rokonokat, barátokat is!

Sziget Droginformációs Alapítvány

Ha gondod vagy kérdésed van, keress meg bennünket. Lapunk és munkánk nem a drogról informál elsősorban, hanem a droggal kapcsolatba kerülő emberekkel foglalkozik. Neked, Hozzád szól, ha használod, ha kipróbáltad, ha szabadulni akarsz tőle, ha szülő, testvér, rokon, barát, pedagógus vagy, ha félsz tőle, ha tehetetlen vagy és már elegend van.

TÁMASZ Gondozó

Gondozóvezető: Dr. Fórizs Éva Telefon: (+36-1) 431-0440, (+36-1) 431-0441

1135 Budapest, Jász u. 14. „G” épület földszint

Klienseink elsősorban a szerfüggők (alkohol és gyógyszer) és alkalmi droghasználók, valamint a viselkedési- és kapcsolati függőségben szenvedők (játékszenvedély, internetfüggőség, étkezési és szexuális zavarok, ko-dependencia) köréből kerülnek ki.

Tiszta Forrás Alapítvány
– Református Hajléktalanmisszió

1181 Budapest, Üllői út 373.- 375.

Telefon: 06-1/ 297- 0357 Fax: 06-1/ 291- 9139

Email: tisztaforras@freemail.hu, tisztaforrasa@gmail.com

Nappali melegedő, védett szálló, utcai szociális munka „anonim jellegű evangéliumi közösség hajléktalanok részére”.

Üdvhadsereg Válaszút Háza

Cím: 1171 Budapest XVII. ker. Lemberg utca 38-42

Telefon: (1) 2591095, (1) 2535472

Fax: (1) 2535473

Nappali melegedő, szociális intézmény, rehabilitációs női otthon, rehabilitációs otthon, népkonyha.

További civil szervezetek, szövetségek:

Ártalomcsökkentők Országos Szakmai Egyesülete (ÁSZ)

Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok (KEF)

Magyar Addiktológiai Társaság (MAT)

Magyar Drogprevenációs és Ártalomcsökkentő Szervezetek Szövetsége (MADÁSZSZ)

Magyar Drogterápiás Intézetek Szövetsége (MADRISZ)

Magyar Lelki Elsősegély Telefonszolgálatok Szövetsége

Magyar Mentálhigiénés Szövetség

Magyar Szupervizorok és Szupervizor-Coachok Társasága